

Hoofstuk 1

'n Spesifieke konteks word beskryf.

Posisionering: inkleding en agtergrond van die verhoogdrama

Die navorsingsverhaal moet gesien word as 'n verhaal wat op 'n verhoog vertoon word. Die eerste hoofstuk plaas die regisseur van die vertoning en die konteks waarbinne die verhoogdrama afgespeel het en besig is om af te speel; dus die navorser en die spesifieke konteks. Daar sal in hierdie hoofstuk aandag gegee word aan hoe die regisseur die navorsingsverhaal verstaan en homself posisioneer teenoor die verhaal en konsepte binne die verhaal, wat sal volg.

Die navorsing, soos 'n konsert of toneelstuk, val nie uit die lug uit nie. Die regisseur, die akteurs en die konteks het 'n invloed in die verhaal en hoe die verhaal uiteindelik sal uitspeel. Die verhaal wat vertel word, is drieledig: die verhaal van dit wat reeds gebeur het, die verhaal wat besig is om te gebeur en die verhaal wat eendag vertel moet word. Die verskil is dat die toneelstuk 'n drama is wat elke dag besig is om af te speel. Die akteurs, die regisseur en die dekor is in interaksie met mekaar. Daar is in hierdie geval ook nie net een hoofakteur nie, elke akteur is op sigself ook 'n hoofakteur, en dus by implikasie ook die enigste persoon wat die dekor en agtergrond van die verhoog verstaan en kan beskryf. Die regisseur het verder ook nie die laaste sê nie, aangesien die regisseur net die regisseur van die navorsingsdrama is. In die toneel van die lewe neem die akteurs hulle eie besluite, en die dekor word nie deur iemand direk betrokke bepaal nie. Om dus die toneelstuk te verwoord is 'n sensitiewe proses waar die stem van die akteurs baie sterk op die voorgrond geplaas sal word.

1.1. Wat kan die studie waarborg?

Die verhaal sal dus die improvisering van die akteurs en die navorser beskryf. Die studie is begin sonder antwoorde, met baie vrae en net so baie foute wat gemaak is. Die navorsing sal poog om van die vrae te beantwoord en dat daar nuwe en meer vrae gevra sal word: nuwe vrae, ander vrae as wat daar was toe die studie begin is. Die studie sal poog om sover moontlik, interdisiplinêr, narratief, sosiaal-konstruksionisties en postfundamentalisties te wees¹. Die studie sal kennis aan verskillende groepe en mense gee. Die kennis sal dan ook aan die mense mag gee om ryker verhale te vertel as in die verlede.

1.2. Die "ek" in die navorsing

Wanneer daar met die metafoer van 'n drama gewerk word in die navorsing dwing dit 'n mens om anders te dink oor die rol wat elke persoon in die navorsing speel. Dit is ook so met die rol van die navorser (regisseur). Binne die konteks waar die navorsing gedoen is moes ek baie vinnig maniere kry om die gesprekke tussen my en die medenavorsers (hoofakteurs) moontlik te kon maak. Ek moes dus die groot gaping tussen my en die medenavorsers op 'n manier verklein en een van die maniere was om met hierdie bepaalde model te werk.

Navorsing word baie kere vanuit die derde persoon geskryf. Die feit dat daar so oor die navorsing gereflekteer is, sou die navorser binne 'n baie bepaalde konteks en binne 'n baie bepaalde reflekteeringsruimte plaas. Ludwig (2007:157) meen dat daar ook vanuit die eerste persoon op navorsing gereflekteer kan word omdat dit is waar die verstaan oor konsepte gevorm word. Om vanuit 'n derdepersoons hoek te reflekteer op die navorsing is vir die konteks waarbinne ek gewerk het nie voldoende nie. Die navorsingskonteks en in 'n mate die navorsing self kan dus binne die derde persoon verstaan en beskryf word vanuit 'n neutrale hoek. Die navorsing is ook baie klinies en die navorser is die ekspert, die een wat alles weet of dan kan weet. Die benadering van "ek weet jy weet

¹ Die gedagtes sal later in besonderhede bespreek word.

nie", is op 'n stel waarhede gebaseer wat uit die sogenaamde neutrale en objektiewe wetenskap ontwikkel het (Bird 2001:8).

Binne die narratiewe benadering sou die eersgenoemde posisie gebruik kon word. Die narratiewe benadering laat ruimte vir 'n "ek" of dan 'n eerste persoon. Zahavi(2007:66) beklemtoon ook dat 'n eerste persoons vertrekpunt belangrik is. So posisie sou ook 'n posisie van "nie weet nie" kon wees (Müller 2000:17). Deur dus vanuit die eerste persoon te praat en navorsing te doen, met ander woorde vanuit die "ek"-posisie, word daar alreeds 'n paar sake geïmpliseer: Die eerste is dat die navorser soos die "navorsingsveld" ook 'n "ek" is; 'n "ek" met 'n verhaal. In die geval van die navorsing as 'n verhoogdrama, is die "ek" ook deel van die toneel.

Die navorsing kan dus verder ook nie die standpunt inneem dat dit totaal neutraal is nie. Gergen (2001:45) meen dat die stem van die navorser nooit afwesig is in die sosiaal-konstruksionistiese manier van werk nie. Dit impliseer verder ook dat almal 'n stem het en nie net die navorser nie. Almal se verhale moet dus gehoor word. Die "ek" impliseer dat die navorser beïnvloedbaar is en nie los en neutraal is van die navorsingsveld nie. Die verskillende verhale het dus 'n invloed op mekaar en op dit wat op die verhoog gebeur. Dit beïnvloed dus wie almal uit die navorsing sal baat. Nie net die navorser sal baat vind uit die manier van werk nie, maar almal wat betrokke is by die studie en die breër gemeenskap kan baat uit 'n "ek"- of 'n eerstepersoon posisionering. Die manier van navorsing doen pogg daarna om nie mishandelend en nie eksploiterend te wees nie (Müller, Van Deventer & Human 2001:77). Dit is juis so omdat die "ek" ook deel is van die navorsing. Die "ek" in die navorsing se verhaal was ook op die tafel.

Wanneer daar oor die outeur van enige werk gepraat word, moet die totale prentjie in ag geneem word. In die geval is die werk in die eerste instansie navorsing vanuit 'n narratiewe hoek. Foucault gee drie rolle aan die outeur van enige werk (Foucault 1977:124). Eerstens behoort die outeur aan die werk en

anders om (Foucault 1977:124). Die navorsing vanuit die eerste persoon of dan vanuit die "ek" beklemtoon dan die posisie, die navorsing is deur en met mense gedoen wat verhale het en verhale vorm, en nie net deur die lewe saamgesleep word sonder enige sê nie. Die navorsing het die navorser op 'n baie bepaalde manier gevorm en die navorser het op sy beurt weer invloed in die navorsing gehad.

Verder meen Foucault dat elke diskoers 'n ander verhouding met die "outeur" verwag (1977:124). In die navorsing was dit ook so. Die keuse vir die narratiewe model het die navorser in 'n spesifieke tipe verhouding met die navorsing geplaas. Daarom dan die "ek" in die navorsing. Die aard van die navorsing en navorsings veld het 'n persoonliker verhouding verwag. Foucault voer ook aan dat outeurskap (1977:125) nie maar bloot net 'n geval is van iemand se naam wat bo-aan 'n artikel of voor op 'n boek staan nie. Dit is die resultaat van 'n komplekse proses waarvan die uiteindelijke doel is om die rasonele entiteit te vorm wat ons 'n outeur noem. Foucault (1977:125) verduidelik dat dit baie te doen het met hoe die outeur met die teks omgaan, wat bepaal watter tipe outeur hy/sy sal wees en vanuit watter hoek daar geskryf sal word. 'n Filosoof en 'n digter hanteer die teks verskillend. So sal 'n narratiewe hoek ook anders lyk, en in hierdie geval kan 'n mens 'n eerstepersoonsvertrekpunt verwag.

Ek glo dat deur vanuit die eerste persoon te werk 'n mens in groot mate al reeds begin dekonstrueer aan bepaalde persepsies wat by mense bestaan. Die navorsing sou baie maklik hiërargies van aard kon wees. Freedman en Combs (2002:92) stel voor dat hiërargieë sover moontlik vermy word. Deur vanuit 'n eerstepersoonshoek te werk glo ek kan 'n mens baie nader kom aan die mense wat betrokke is by die navorsing.

Die "ek" in die navorsing veronderstel dat daar ander ekke in die navorsing betrokke is. Müller (2000:18) meen dat om te vorder moet jou eie storie geken word en daar moet na ander se stories geluister word. *Dit is nie soos twee*

internetmodems wat koud en gevoelloos met mekaar kommunikeer nie (Müller 2000:18). Die gedagte is veral van toepassing op pastoraat, maar is ook van toepassing op navorsing vanuit die narratiewe benadering. Daar is twee of meer ekke in die proses betrokke. Die verhaal wat op die verhoog uitgebeeld sal word, is dus baie meer persoonlik, want dit werk nie met statistiek sonder gesigte nie, maar met karakters wat aktief deelgeneem het aan die navorsingsproses.

1.3. Die beperking van die "ek"

Gadamer (1998:193) soos Ricoeur (1991:26) meen dat verstaan begin gebeur sodra twee mense mekaar ontmoet. Dit is ook waar van die "ek". Daar moet ook genoem word dat binne die eerstepersoonsbenadering wat gekies is, is daar ook beperkings en slaggate wat aandag sal moet geniet. Die "ek" is in die geval van die studie in die eerste instansie 'n heteroseksuele man met 'n baie bepaalde storie. Die storie wat ek met my saam dra het bepaalde gevolge en het en kan op bepaalde maniere verstaan skeep. 'n Deel van die storie is deur die kerk beïnvloed en gevorm. Hoewel ek sosiaal-konstruksionisties werk, is dit alles konstrunkte wat by my medenavorsers leef. Die medenavorsers is almal meisies, wat met 'n homoseksuele identiteit identifiseer of geïdentifiseer het en voel die kerk het hulle in die steek gelaat of is op 'n manier teen hulle. Wat die situasie verder kompliseer is dat ek in baie opsigte vir die meisies deel van die probleem was in die verlede eerder as 'n deel van die oplossing. In hierdie sin is die "ek" hier 'n man en deel van die kerk.

Die gevolg hiervan is en was dat ek deur 'n baie lang proses moes gaan om die meisies se vertrouwe te wen. Met verloop van tyd het van die meisies geleer om my te vertrou, hoewel daar van hulle is wat ek glo my nog steeds nie vertrou nie. Daar is ook sake waarvoor hulle glad nie met my wil praat nie. Ek is dus deeglik bewus daarvan dat die "ek" bepaalde beperkings in die navorsing indra. Met dit gesê het ek nooit die gevoel gekry dat die navorsing nie beweeg het en dat dit 'n stagnante proses was nie. Dit was baie kere nie vir my 'n gemaklike proses nie,

maar in die proses glo ek is die "ek" op 'n baie bepaalde manier deur die ander ekke in die navorsing gevorm. Die realiteit en besef dat daar 'n "ek" is en dat die "ek" 'n beperking sou kon wees in die studie maak 'n mens sensitief vir die "ek". Die positiewe is soos Gergen (1999:62) dit stel dat daar 'n sensitiwiteit vir die "ek" is en dat daar sosiaal-konstruksionisties met die teks omgegaan kan word.

1.4. My belangstelling en betrokkenheid in die navorsing

Binne die metafoor van 'n verhoogdrama wat ek gekies het, sou die deel van die navorsing deel uitmaak van die agtergrondverhaal wat 'n mens moet begryp voor die drama verstaan sou kon word. Dit sou wees soos 'n drama wat binne die konteks van die Tweede Wêreldoorlog afspeel. Om die drama te verstaan moet 'n mens 'n klein bietjie verstaan wat die agtergrond van die oorlog was en watter kragte en magte betrokke was. My belangstelling in die navorsing sou dus hier kon inpas. My belangstelling in die navorsing is binne bepaalde kontekste gebore.

Op 'n Vrydagaand 22:30 sit ek al weer by die hospitaal. Dit begin al vir my 'n gewoonte raak. As hulle tog net skerper messe of sterker pille wou kry. Daar is 'n ernstige skroef los met die meisies in hierdie gemeenskap. Wat kan dit tog wees? Almal is homoseksueel en hulle is altyd op die een of ander manier besig om my program te ontwig. As hulle nie in die kerk sit en speel as ek probeer preek nie, probeer hulle selfmoord pleeg. Of hulle vry in die badkamer! Dit voel partykeer vir my of ek vir hulle moet verduidelik watter tipe pille die beste sal werk, of om vir hulle te wys hoe hulle moet sny om raak te sny.

Ek is 'n predikant in die Wesrand in 'n voorstedelike gebied. Die gemeente waar ek werksaam is, is binne 'n tydperk van drie maande geruk deur twee tienerselfmoorde en 'n hele aantal pogings tot selfmoord. Daar is 'n groot groep meisies wat na hulself verwys as die skewes. Die selfmoorde en die pogings tot selfmoord kom almal uit die groep tienermeisies. Hulle eksperimenteer met

heksery, dwelms, seks en homoseksualiteit. Die gemeente en gemeenskap verwys na die meisie as die vrotkol. Die skole en ander gemeentes trek eenvoudig net hulle skouers op en sê dit is ons gemeente se probleem. Wat natuurlik verder gebeur is dat alle meisies wat 'n bietjie probleme het deur assosiasie aan die groep gekoppel word en as deel van die vrot probleemkol gesien word. En vir lank het ek dit gesien as presies dit, naamlik 'n probleem.

Ek het voor ek hier gekom het baie dinge beleef, en baie dinge gesien ek het 'n goeie teologiese opleiding gehad. Dit is alles dinge wat my seker op 'n manier moes voorberei vir dit wat ek hier sou beleef. Ek onthou spesifiek een geval, 'n seun waarmee ek gewerk het toe ek 'n jeugwerker in my tweede jaar was. Hy was 'n oulike 13-jarige seun, wat in 'n monster verander het en wat drooggemaak het sover as wat hy gegaan het. Ek was seker hy was reguit op pad tronk toe. Hy sou definitief by die Mafia betrokke raak en dagga rook. 'n Kort tyd gelede sien ek die seun (nou 'n man) in Pretoria. Ek was bang om hom te vra wat hy nou doen, maar ek het in elk geval. Hy is besig om te studeer en hy doen redelik goed. Hy het dit gemaak. Die vrae wat ek nou vir myself vra is: Is dit moontlik dat so 'n ou regtig kan verander? Wat werk mee dat so 'n ou kan verander? Hoe kan hierdie tipe verandering bewerk word? Kan die kerk tieners bystaan in moeilike tye, of is dit net moontlik om die negatiewe te beleef en daaroor te oordeel? Watter invloed het mense op die verandering en groei van tieners?

Die nadink het my nog verder terug gevat. Dis amper soos gister; ek hoor nog steeds haar stem en hoe sy vir my ma sê: "Hy sal dit nooit tot by matriek in 'n gewone skool maak nie". Ek kan ook goed onthou hoe sy eendag vir my gesê het dat sy 'n geweer by die skool het en dat sy my sal skiet! Ek dink dit het gegaan oor direkte en indirekte rede, ek het 'n groot pak slae gekry en sy het my agter die kas ingeskuif waar sy my nie kon sien nie. Ek veronderstel vir haar was dit "out of sight out of mind". Sy het in elk geval geglo ek gaan dit nie maak nie, en ek het dit geweet. Wie was sy om vir my te besluit wat ek kan en wat ek nie kan nie? Ek wonder vandag nog baie kere of sy net moedeloos met my was en

of sy regtig geglo het dat ek dit nie maak sal nie. Ek kan nie veel besonderhede oor die aangeleenthede onthou nie, maar die effek daarvan voel ek vandag nog. Ek weet daar was baie ander mense gewees wat geglo het my verhaal is nie 'n verhaal waar ek suksesvol sou wees nie. Onderwysers, my eie ouers en selfs die kerk het geglo dat ek 'n "wash-out" was; 'n ou wat dit nie gaan maak nie. Ek het in pleegsorg geland waar dinge vir my anders uitgewerk het. Ek het deel van 'n gesin geword wat verstaan het dat daar meer is wat bepaal hoe 'n persoon sal word en is. Ek is in 'n ruimte geplaas waar ek as mens kon groei en ontwikkel ten spyte van die negatiewe konstrukte wat daar bestaan het. Dit voel vir my of ek nou op presies die pad van my onderwyseres is, 'n pad waarop ek besluit wie dit sal maak en wie nie! Ek wil die meisies se wêreld probeer verstaan en op 'n manier vir hulle 'n ruimte skep waar hulle kan beleef wat ek beleef het in pleegsorg. Ek wou vir hulle 'n veilige ruimte skep waar hulle kon wees wie hulle wil wees en waar hulle nie hoef voor te gee nie.

Ek moet sê dat ek in my tienerjare baie aan my onderwyseres se woorde gedink het. Ek het selfs partykeer geglo dat ek dit nie gaan maak nie en dat ek dalk met tweede beste tevrede moet wees. Daar was tog dinge wat my deur 'n baie onstuimige tienerlewe gedra het. Die ironie is dat die twee organisasies wat my verdoem het ook die twee organisasies was wat my gehelp het om deur die moeilike tyd te kom, naamlik die kerk en die skool. Die mense wat die grootste impak in my lewe gehad het was deel van die kerk en almal met die uitsondering van drie was onderwysers. Ek glo dat dit die positiewe en negatiewe mense was wat in my die vlam aangesteek het om tieners in nood by te staan en te help om hulle te begelei in moeilike tye; in tye waarin niemand, nie eers hulself hulle verstaan nie.

Die een kant van die studie is dus hoe die geloofsgemeenskap tieners positief kan beïnvloed en begelei, sonder om onself of ons manier van dink op hulle af te dwing. Tieners hoef nie soos ek te wees nie. Ek glo net hulle moet gehelp word om wie hulle is beter te verstaan en hulle eie moontlikhede te vergroot.

Ek dink dit is wat Pink Floyd met hulle "The Wall²" (1979), vir ons sê: "We don't need no education, teachers leave us kids alone." Dit gaan glad nie oor opleiding in 'n akademiese sin van die woord nie. Waaroor dit hier gaan, is 'n tipe konformasie tot 'n modernisme. Daar is vir die wêreld met ander woorde net een regte manier om dinge te doen. Pink Floyd hanteer die feit dat daar op 'n stadium van kinders klone gemaak is en as hulle anders optree as 'n kloon, moet hulle baie erg gestraf word. Ons moet besef dat geen mens 'n kloon kan wees nie. Die deel van die studie sal dus daarop gefokus wees om te kyk na hoe die geloofsgemeenskap, wat wel bepaalde kennis het, tieners kan bystaan deur moeilike tye.

Dit bring my dan by die impak van die geloofsgemeenskap. Ek is op dié stadium 'n predikant wat geword het soos die geloofsgemeenskappe waarin ek grootgeword het, sonder veel impak. Die ervaringe wat ek van die geloofsgemeenskap gehad het toe ek 'n tiener was, was nie positief nie. Dit het vir my baie kere gevoel of die geloofsgemeenskap eerder dinge vir my as tiener gekompliseer het. Die dominee was 'n tipe *superhero*, en alles wat hulle nie uit my uit kon slaan nie, kon die dominee op een of ander manier uit my uit getoor het. Die groter deel van my tienerlewe was die geloofsgemeenskap afwesig, hulle het nie eers my naam geken nie. Die ironiese is dat dit presies die plek is waar ek voel ek tans in my bediening staan. 'n Tipe *superhero*, wat alles kan reg toor, maar terwyl ek in die *superhero*-rol staan pleeg tieners selfmoord; tieners met baie potensiaal gaan tronk toe en ek het geen impak nie. Ek het deel geword van die manier van dink wat ek as tiener gehaat het.

Ek kan aan baie maniere dink om die meisies te oordeel en hulle te veroordeel, maar ek kan aan weinig oplossings dink om die meisies te help in tye van nood en verwarring. Die tieners sit elke Vrydag en byna elke Sondag voor my, maar eerder as om te help en positief te beïnvloed raak ek gefrustreerd met hulle. My

² 'n Rockgroep uit die 1960's en 1970's.

grootste vraag was die hele tyd: Hoekom kan julle nie net normaal wees nie? Ek wens soms dat hulle eerder nie wil kom nie. Sommige van hulle kom ook nie meer nie. Hulle is glad nie meer deel van die geloofsgemeenskap nie. Ek sien hulle so nou en dan in die verbygaan. My grootste vraag sedertdien is hoe kan 'n mens 'n impak in die meisies se lewens hê, sonder om die een of ander geestelike *superhero* te wees? Hoe kan die geloofsgemeenskap weer 'n slag impak hê in tieners se lewens?

Ek stel dus in die navorsing belang om 'n verskeidenheid van redes. Die eerste rede is dat ek beleef dat daar in die kerk tans 'n onbekwaamheid bestaan om met die wêreld van tieners in gesprek te tree. Die kerk sukkel om enige impak in tieners se lewens te hê. Verder moet die verhale van die meisies wat deur hulle soeke na identiteit gemarginaliseer is, met integriteit oorvertel word en dit saam met hulle gedekonstrueer en gere-interpreteer word, sodat hulle sterker uit die stryd sal tree. Daardeur hoop ek dat hulle die kerk en ander volwassenes sal help om te verstaan hoe ons impak in hulle lewens kan hê sonder om hulle verder te marginaliseer.

Die volgende rede is dat ek saam met die meisies wil ondersoek wat die dinge is wat die meisies deur moeilike tye kry. Dit sal deurgaans vir my belangrik wees om te probeer vasstel wat die plek van die geloofsgemeenskap is en wat dit kan wees in die lewens van tieners. Ek glo dat mense en instansies kan verander. My hoop is dat ek deur die studie sal verander. Ek hoop verder ook dat die kerk sal verander en moeite sal maak om probleemteners en anders denkende tieners te verstaan en impak in hulle lewens sal hê. My hoop is ook dat die meisies sal verander, nie noodwendig wie hulle is nie, maar dat hulle stories van hoop eerder as van wanhoop sal vertel; dat hulle sal verstaan dat almal en alles nie teen hulle is nie. As ek hier weer by die beeld van 'n verhoogdrama kan aansluit is deel van my belangstelling in die studieveld daarin gesetel dat ek nie baie lief is vir tragedies nie. Ek is baie gemakliker met drama, wat elemente van tragedie en hartseer bevat, maar wat ook komedie en romanse bevat. 'n Drama is dus 'n

verhaal waarin daar baie meer moontlikheid is. Die navorsing wil 'n deel van die meisies se lewensdrama oorvertel. In die her-vertelling sal hulle nie net passief saamgesleep word nie, maar sal hulle 'n aktiewe deel in die skryf en herskryf hê.

1.5. Posisionering

Die deel wat nou volg is grotendeels die regisseur van die navorsingsdrama se metodologies epistemologiese vertrekpunte. Die posisies wat hier genoem en later verduidelik sal word, is die verkyker waardeur daar na die drama gekyk sal word. In baie opsigte is die navorsings konteks ver en moet daar maniere gevind word om nader aan die konteks/te te kom. Dit plaas die navorsing binne 'n baie bepaalde konteks en is belangrik vir die omgaan met die navorsingsverhaal. Dit bepaal die manier hoe die navorsing verstaan sal word. Die teorieë vir die verstaan van teorie kan in drie groepe of klasse geplaas word volgens Elgin (1998:27):

- Perfekte teorieë: Die teorieë moet net so aanvaar word en is in 'n sekere sin onveranderlik.
- Imperfekte teorieë: Die teorieë soek na konsekwente antwoorde maar erken dat dit nie vas is nie en wel kan verander.
- Suiwer prosedure: Die teorieë is waar omdat dit in 'n bepaalde konteks as waar bewys is.

Ek kies vir die laasgenoemde teorie, omdat die navorsing binne 'n baie bepaalde konteks gedoen is. Die navorsing sou ook op ander kontekste van toepassing kon wees maar dit vertel die verhaal van 'n groep mense op 'n bepaalde verhoog binne 'n baie bepaalde verhoogdrama. Die kennis is daarom deur 'n baie bepaalde gemeenskap gekonstrueer en word dus deel van wetenskaplike kennis (Elgin 1998:38).

Ek glo verder dat my belangstelling in die navorsing 'n baie groot invloed het in my metodologies epistemologiese posisionering. Die vertrekpunt of dan

posisionering van die navorser is dus 'n narratiewe, sosiaal-konstruksionistiese postfundamentalistiese, praktiese-teologiese posisie.

Die posisie impliseer baie meer as wat dit aanvanklik wil voorgee. Elke woord sou op sy eie al reeds 'n vertrekpunt kon wees. Die filosofiese wortels van elke konsep lê verder baie diep, wat dit in baie gevalle nog meer kompliseer. Wanneer ek dus my posisionering verder beskryf wil ek nie probeer om die sake te oorreueenvoudig nie. Ek sal die sake dus so aan die dag laat kom dat dit my posisionering sal weerspieël. Dit is sake wat baie belangrik is wanneer daar na die totale prentjie gekyk word en waarvan die hoofkarakters weet, maar wat grotendeels die regisseur se verantwoordelikheid is. Die res van die hoofstuk sal spesifiek aan hoe die navorser die sake sien en homself posisioneer ten opsigte van die sake toegewy word.

1.6. Navorsing as intervensie

Wanneer daar aan 'n verhoogdrama gewerk word, is die regisseur nie noodwendig altyd op die verhoog besig nie, maar hy staan soms terug, want wanneer hy betrokke raak kan dinge 'n ander momentum kry. Die saak het twee kante: die regisseur kan invloed op die hoofrolspelers hê, maar hulle kan ook 'n bepaalde invloed op hom hê. Twee wêrelde ontmoet mekaar op hierdie punt en dinge kan daarna nie weer dieselfde wees nie. Wanneer hierdie twee wêrelde mekaar ontmoet begin daar 'n baie bepaalde verstaan ontwikkel. Ricoeur (1991:26) verwys hierna as die ontmoeting van die teks en die leser. Die regisseur het bepaalde kennis en die hoofkarakters het bepaalde kennis, die twee wêrelde het dan 'n definitiewe invloed op mekaar. Dit is ook die geval wanneer daar met navorsing begin word. Wanneer ek dus begin om oor die narratiewe navorsing te praat dink ek dit is belangrik om in die eerste instansie te erken dat dit navorsing is. Navorsing met 'n baie bepaalde doel, intervensie. Demasure en Müller meen dat transformasie die maklikste deur verhale meebring word (Demasure & Müller 2006:410).

Die navorsing wat in die studie gedoen is, is daarom ook vanuit die narratiewe benadering gedoen, wat verhale impliseer. Verhale is kennis wat jy as persoon het oor die verlede die hede en die toekoms. Die manier waarop 'n persoon leef is baie kere 'n direkte gevolg van hoe 'n persoon verhale oor homself en sy konteks vertel. Met verhale konstrueer ons dus die toekoms (Müller 2000:9). Ons sou dus selfs so ver kon gaan as om te sê dat die manier hoe ons leef, 'n resultaat is van hoe ons, ons self in stories uitdruk. Dit beklemtoon ook die verband tussen 'n persoon se verlede-, hede- en toekomsverhale. Die narratiewe benadering tot navorsing wil juis na die verhale luister en dit weergee en 'n bepaalde verandering teweeg bring. Die verandering is dan ook moontlik deur intervensie wat navorsing baie kere bring. 'n Persoon vertel sy verlede- en hede-verhale op 'n baie bepaalde manier. Dit het dan 'n invloed op hoe die toekomsverhaal vertel sal word. Byvoorbeeld: Indien 'n persoon se verledeverhaal 'n verhaal is waar daar min of geen vertroue bestaan het nie, sal die hede-verhaal 'n verhaal wees waar daar nie vertroue is nie. Die toekomsverhaal sonder die een of ander vorm van intervensie sal ook 'n verhaal wees van wantroue. Dit is dan juis hier waar die navorsing 'n baie bepaalde rol speel. Navorsing sal altyd 'n bepaalde intervensie teweeg bring (Müller & Schoeman 2004:3). Die intervensie is soms duideliker sigbaar en soms minder duidelik maar dit is altyd teenwoordig.

Die navorsing wat deur die studie gedoen is, het nie gepoog om terapie te wees nie. Die doel van die studie is navorsing. Daar is egter intervensie, deurdat mense se persoonlike wêreld betree is en hulle stories moes deel wat baie keer aan hulle menswees geraak het. Daarom is die navorsing ook intervensie. Die wêreld van 'n groep mense is deur 'n vreemdeling betree. Die verhale waarna daar geluister is, is in baie gevalle nie verhale van hoop nie. Die gevoel wat daar baie kere geskep is met die vertel van die verhale is 'n gevoel van gevangenskap, droomloosheid en soms selfs doodsheid. 'n Groot deel van wat

deur die navorsingsintervensie bereik wil word is, dat verhale van hoop en lewe vertel sal word, met ander woorde toekomsverhale met hoop (Müller 2000:99).

Geen navorser stap skoon in 'n navorsingskonteks in nie. Daar is bepaalde bagasie en verwagtinge wat by elke persoon teenwoordig is. Dit geld nie net vir die navorser nie maar ook vir die nagevorste in hierdie geval die medenavorsers en gespreksgenote. Ook die gespreksgenote en medenavorsers kom met hulle eie voorveronderstellings. Daar is dus doelbewuste interaksie tussen die navorser en die nagevorste (Müller & Schoeman 2004:3). Die intervensie is dus 'n intervensie na twee of meer kante toe wat die navorser die nagevorste en bepaalde kontekste beïnvloed.

Müller en Schoeman (2004:7) verduidelik die betrokkenheid van die navorser op die verhoog van die navorsingskonteks soos volg:

- In kwantitatiewe navorsing is getalle en statistiek die fokus, mense is dus binne die benadering objekte.
- In kwalitatiewe navorsing is die beginpunt die betrokke posisie. Die doel is om te beskryf en te verstaan. Die navorser is dus direk betrokke.
- In deelnemende navorsing is die betrokkenheid nog hoër. Die doel is sosiale verandering. Deelnemers neem nie net deel nie maar word verander deur hulle deelname.

Enige van die vertrekpunte sou gevolg kon word en steeds as intervensie gesien kon word. Die narratiewe benadering tot navorsing geassosieer met die laasgenoemde model, maar moet vanuit die sosiaal-konstruksionistiese paradigma verstaan word. 'n Mens is deel van die navorsingsverhaal en verhale staan dus in die sentrum van die navorsing.

Ricoeur (1991:22) meen dat verhale op 'n baie bepaalde manier ontwikkel, deur 'n reeks faktore wat bymekaar gesit word. Dit geskied deur middel van

prefigurasië, konfigurasie en re-fugirasie. Die gedagtes van Ricoeur soos ons dit by Demasure en Müller (Demasure & Müller 2006:410) kry aangaande prefigurasië, konfigurasie en refigurasië glo ek kan as 'n goeie metafoor dien om te skets hoe navorsing as intervensie sou kon funksioneer.

In die navorsing kan die gedagtes van Demasure en Müller aangaande Ricoeur se prefigurasië, konfigurasie en re-fugirasie soos volg geïmplementeer word. Die teks word met versigtigheid benader en is self vol versugting. Volgens Müller en Demasure word elke teks met bepaalde kennis benader wat sekere vooroordele en gevoelens insluit (Demasure & Müller 2006:410). Terwyl die teks gelees word vind daar 'n ontmoeting plaas tussen die wêreld van die teks en die leser. Die ontmoeting het dan dus as gevolg 'n nuwe tipe verhouding waaroor daar ander verhale vertel kan word.

Intervensie begin dus op hierdie punt. Wanneer die navorser (die leser) se wêreld met dié van die nagevorste (die teks) se wêreld ontmoet, is daar aanvanklik ook prefigurasië wat oorgaan tot konfigurasie en refigurasië tot gevolg sal hê. Intervensie as gevolg van die ontmoeting is dus onafwendbaar. Die leser het die wêreld van die teks betree. Die gebeurte het dus 'n baie bepaalde invloed op beide die navorser en die nagevorste. Beide se wêreld beelde en sieninge het 'n invloed op mekaar.

Hierdie beïnvloeding van mekaar se wêreld beelde lei na 'n nuwe persepsie van die wêreld en 'n nuwe manier van in die wêreld wees (Demasure & Müller 2006:411). Demasure en Müller verwys na die gebeurte as refigurasië (2006:411).

Binne die konteks van navorsing het prefigurasië, konfigurasie en refigurasië baie bepaalde implikasies. Die narratiewe benadering tot navorsing kan nie anders as om intervensie te wees nie. Die intervensie het egter baie bepaalde implikasies, veral vir die navorser. Die intervensie moet met uiterste respek en

sensitiwiteit benader word. Hierdie intervensie kan marginaliseer of bemagtig (Müller & Schoeman 2004:3).

Navorsing in die konteks waarbinne ek gewerk het sou baie maklik uitgebuit kon word om mense te stigmatiseer en hulle dan op so 'n manier op die rand van die samelewing te skuif. Die medenavorsers moet dus met baie groot respek hanteer en benader word. Binne die sosiaal-konstruksionistiese paradigma wil en mag ons nooit mense viktimiseer, marginaliseer of patalogiseer nie (Müller & Schoeman 2004:3). Die intervensie moet dus kennis en mag aan die medenavorsers gee en nie daarvan ontnem nie. Die navorsing is dus met die teks in gedagte aangepak. Beplande intervensie is dus deel van die navorsing. Die groot vraag is: Hoe kan die teks bemagtig word deur die intervensie?

In die beeld van die navorsing as 'n verhoogdrama sou ons kon vra: Hoe kan elke karakter begelei word om sy/haar deel in die toneel so goed moontlik te speel, sonder om ander karakters te word? Dit sal noodwendig ook die navorser insluit. Dit kan gesien word as 'n wisselwerking tussen akteurs en regisseur, tussen navorsing en navorser. Beide partye het kennis.

1.7. Kennis en mag

Omdat daar noodwendige interaksie tussen regisseur en akteurs is, is daar kennis wat uitgeruil word. As navorsing dus intervensie is, is navorsing dus by implikasie ook 'n uitruil van kennis. Die veronderstelling is dus ook dat die navorsing intervensie sal wees. Die verwagting is dan dat die navorsingsintervensie 'n positiewe uitwerking sal hê en dat dit die gespreksgenote, akteurs en regisseur sal help, inspireer en hulle sal toerus om oor 'n toekoms te droom; 'n toekoms waar hulle nie net randfigure is nie maar waar hulle volledig deel is van die samelewing en medeburgers kan wees sonder dat hulle hoef te konformeer of dan klone te word. Hulle is in die wêreld maar veral ook van die kerk.

Navorsing is dus intervensie wat veronderstel is om kennis te genereer, die kennis sou dan mag kon genereer en die kennis sou dan by implikasie ook mag aan verskeie partye gee; mag om beter te verstaan wie ons is, mag om te verander en mag om te hoop vir 'n beter toekoms. Schrag (1992:94) praat van die narratiewe kennis as meer en veranderlike diskoerse, tekste oor geloofsbegeertes en instansies wat die grootheid van menslike ervaring in 'n web van verweefdheid en interafhanklikheid saamvat. Narratiewe kennis sou op grond hiervan gesien kon word as kennis oor die self. Die kennis gee ook mag aan die persoon wat die kennis ken. Caputo en Yount (1993:4–5) meen dat mag 'n dun lagie is wat alle menslike interaksie bedek. Mag is dus deel van die hart van alle verhoudings tussen mense en tree na vore sodra mense in interaksie met mekaar verkeer.

Die konsep "kennis/mag" (Foucault 1988:388) is 'n konsep wat ek by Michel Foucault gekry het. Sy werk het in baie opsigte probeer om aan gemarginaliseerdes en die massas 'n stem te gee. Hy het byvoorbeeld 'n baie groot rol in die 1979- opstande in Iran gespeel. Hy is egter deur baie Wes-Europese en wêrelddenkers as negatief beleef. Foucault (1988:388) meen dat mag 'n onuitwisbare deel van enige bestaande of toekomstige verhouding is.

Ek glo dat om die verhoogdrama ander momentum te gee die manier oor hoe Foucault oor kennis en mag dink baie insiggewend sou kon wees. McHoul en Grace meen dat die denke van Foucault aan die hand van drie basiese kenmerke onderskei kan word (McHoul & Grace 1993):

1. Foucault probeer nie om een samehangende sisteem van denke te konstrueer nie. Hy vra eerder die vraag wie is ons vandag.
2. Nadenke oor die werklikheid kan nie losgemaak word van die geskiedenis nie. Die geskiedenis het 'n baie groot invloed op wie ons vandag is.

3. Foucault gaan deur verskillende fases in sy denke: kennis is die subjek, mag is maar van die temas wat onderskei sou kon word.

Hy het dus oor baie dinge geskryf, maar wat veral belangrik was is sy werk oor die ander (Freedman & Combs 2002:13), met ander woorde hulle wat om die een of ander rede as abnormaal geklassifiseer en geëtiketteer is. Freedman en Combs interpreteer Foucault se werk aangaande kennis en mag soos volg: dat 'n persoon mag het in 'n samelewing in direkte ooreenstemming met die manier hoe hulle help om 'n gemeenskap te vorm en deel te hê aan die diskoerse van daardie gemeenskap (Freedman & Combs 2002:13). Freedman en Combs wys in Foucault se werk byvoorbeeld hoe mense wie se stemme domineer in bepaalde gesprekke, byvoorbeeld oor homoseksualiteit, die mag het om aan te dui dat homoseksuele mense nie normaal is nie (Freedman & Combs 2002:13). Hulle is dan gemarginaliseer en op die rand van die samelewing geskuif waar so 'n geëtiketteerde mens geen mag het nie. Freedman en Combs sê dat die mense se stemme afgesny is van kanale van mag (Freedman & Combs 2002:13).

Mag is baie kere 'n konsep wat deur baie mense as negatief beskou is. Die meisies met wie ek gepraat het, het byvoorbeeld almal gevoel dat niemand na hulle luister nie en dat hulle stem in elk geval nie tel nie. Hulle het gevoel dat die tieners wat nie probleme het nie en nie homoseksueel optree nie die enigste kinders is na wie daar geluister word. Hulle het dus magteloos gevoel. Gordon sê dat mag 'n verslawende entiteit is wat mense kan mal maak en hulle wat regeer blind kan maak (Gordon 1980:51). Net hulle wat hulle afstand van mag hou kan die waarheid ken (Gordon 1980:51). Dit is juis so omdat mag tradisioneel net by hulle gesien is wat ryk is en hulle wat in hoë posisies was. Mag is dus tradisioneel nie 'n konsep wat gewone mense mee assosieer nie. Om vanuit die narratiewe benadering met die konsep te werk sou selfs as gewaagd gesien kon word. Maar die mag wat hier geïmpliseer word, is mag wat aan mense 'n stem gee; mag wat almal het, en waarvan almal eweveel het en wat altyd gelyk versprei moet word. Die plek waar ek glo die mag versprei word, is in ons

verhale, die stories wat mense vorm. Hussain soos Foucault, sien mag as 'n baie belangrike konsep, hoewel hy nie regtig positief daarvoor is nie (Cousins & Hussain 1984:225). Die gevaar van die manier van dink soos Foucault daarvoor dink is dat dit baie leun na die Marxisme, maar nietemin bou Hussain en Cousins (1984) 'n redelike uitgebreide teorie oor die konsep van mag by Foucault op. Hussain en Cousins meen dat oor mag het Foucault nie 'n teorie nie. Hy praat wel uitgebreid oor hoe mag benader en hanteer moet word. Foucault skep die gedagte dat hy eerder mag eksploreer as om 'n teorie daarvoor uiteen te sit (Cousins & Hussain 1984:225). Die beste manier om Foucault se opmerkings oor mag te benader sou wees om dit te sien as 'n antwoord, nie op 'n enkele vraag nie, maar op 'n reeks vrae wat op die volgende betrekking het (Cousins & Hussain 1984:226):

- Wat is die paradigmas wat direk betrokke is by die analise van mag en die verhoudings ten opsigte daarvan?
- Wat is die plek van ideologie in magsverhoudings?
- Hoe kan jy magsverhoudings herken en ook die verhoudings se kenmerke identifiseer?
- Wat is die doel van die kritiek van kennis en magsverhoudings?
- Wat is die verhouding tussen velde van kennis, spesifiek dié wat onder die sosiale en menslike wetenskappe val, en mag?
- Hoe werk subjektifikasie wat die diverse historiese prosedures is wat sekere kenmerke toeskryf aan mense?

Om dit eenvoudig te stel te stel sou 'n mens kon sê dat daar eers van wat mag is kon gepraat word, nadat daar gekyk is na hoe mag gebruik word. Binne die narratief word daar anders met mag omgegaan as binne byvoorbeeld Marxisme. Foucault gebruik deurlopend konsepte en voorbeelde uit die Marxisme wanneer hy oor mag praat. Hy doen dit baie subtiel. Ek glo dat oor mag gedink kan word soos May daarvoor dink. Die verskil lê daarin dat hy sê mag kan alleen deur en oor vry mense beoefen word sover hulle vry is (May 2006:83). Die vryheid wat

deur die narratiewe benadering gebring word, sou dus 'n ruimte kon wees waar mag ontwikkel en uitgeoefen kan word. Die "vry" impliseer ook vry van dinge soos trauma en marginalisering wat mense ervaar. Sosiale konstrakte sou in die pad van ware vryheid kon staan. Mag moet en kan dus net effektief beoefen word wanneer mense vry is en uit eie keuse die mag aanvaar. May sê dat daar vyf punte is wat in ag geneem moet word by die beoefening van mag (May 2006:83):

- Mag is nie 'n besitting nie.
- Mag moet binne verhoudings funksioneer.
- Mag werk van onder af boontoe.
- Intensioneel en non-subjektief.
- Mag kom altyd met weerstand.

Gordon wat ook uitgebreid oor die filosofie van Foucault skryf, meen mag kan verder alleen beoefen word aan die hand van die skep van waarheid (Gordon 1980:98). In die model kan mag gesien word as 'n net. Die individu kan tussen die gate van die net vrylik deurbeweeg en leer oor die waarheid van die net. Die net word ook nie deur die individu verander nie. So ervaar en beoefen die individu gelyktydig mag uit (Gordon 1980:98). Die mag is dus nie 'n mag wat van bo af ondertoe werk nie maar juis anders om. Mag lê by elke persoon en nie net in groter strukture nie. Almal het dus mag.

Wanneer mag dus so gesien word het dit bepaalde implikasies, wat die uitkoms van die studie in baie groot mate beïnvloed. Die manier van magsbeoefening skep dus nuwe verhoudings. Een van die nuwe verhoudings is die kennis/mag-verhouding. Die verhouding tussen kliënt en dokter verander ook as gevolg van die kennis/mag-verhouding wat tot stand gekom het. Kliënte is nie meer net mense sonder enige mag nie (Foucault 1980:82). Hulle het ook bepaalde kennis wat hulle mag gee om deel te hê aan hulle eie diagnose. Wanneer ons dus weer aan die verhoogdrama dink, het die hoofrolspelers en die regisseur mag, wat 'n

invloed op mekaar uitoefen. Binne die narratiewe benadering word daar ook nie meer van kliënte gepraat nie maar van mede-navorsers en gespreksgenote. Elke persoon het bepaalde kennis wat weer mag tot gevolg het. Dit is egter belangrik om daarop te wys dat kennis en mag nie dieselfde konsep is nie, hulle staan wel in 'n bepaalde verhouding tot mekaar. Kennis en mag is wel deur die geskiedenis verweef (May 2006:21). Die probleem is dat nie almal se menings altyd geag word nie.

Hierdie kennis is soos in die navorsings verhaal baie keer kennis wat as marginale kennis gesien kan word. Foucault noem die kennis naïewe kennis, omdat dit in die amptelike hiërargie van kennis 'n baie lae posisie inneem (Foucault 1980:82). Die kennis word in baie gevalle gesien as kennis wat nie regtig die moeite werk is om aandag aan te skenk nie (Foucault 1980:82). Die kennis is die kennis waarna die studie op soek is.

Die groot vraag wat nou egter beantwoord moet word, is hoe die kennis lyk wat met mag geassosieer moet word. Die vertrekpunt wat gebruik sal moet word is dat kennis/mag nie sommer net 'n vorm van mag is nie, maar dat die verhouding 'n vorm van kennis bly. Die kennis is vir Foucault baie belangrik meen May (May 2006:8). May het afgelei dat Foucault meen dat dit juis kennis is wat in ons aksies tot stand kom (May 2006:8). Mense kan dus op geen manier van hulle verhale losgedink word nie, die mens is terselfdetyd die produk van en ook die produseerder van sy verhaal en verhale oor hom of haar (Foucault 1972:95). Ons kennis verander dus soos ons praktyke verander, soos ons geskiedenis ontvou sal ons kennis kry oor bepaalde sake (Foucault 1980:82). Dit hang ook grotendeels af oor die tyd en die plek waar dit gebeur. Ons kennis oor bepaalde sake sal dus verskillend wees op verskillende fases van ons lewens (May 2006: 20).

Dit beteken dus dat die mens wel sy of haar praktyke kan verander en ander uitgangspunte kan inneem. Daarom het die individu die mag om sy of haar lewe

in 'n ander rigting te stuur. Daar is wel 'n onvermybare band tussen kennis en mag. Die twee konsepte is verweef maar kan nie gesien word as net een saak nie (May 2006:92). Die manier waarop jy weet (kennis) is die manier waarop jy sal optree (mag). Hoy stel voor dat Foucault meen die kennis is selfkennis (Hoy 1986:236). As persoon weet jy hoe jy gaan optree, want jy het bepaalde kennis. Die beoefening van die mag skep en veroorsaak dan weer nuwe kennis: kennis induseer dus mag (Gordon 1980:51). Die denke van Foucault het 'n baie bepaalde invloed op die narratiewe benadering gehad, veral as daar gekyk word na die kennis/mag-verhoudings (Freedman & Combs 2002:12).

Freedman en Combs beklemtoon verder dat dit duidelik is dat kennis en mag baie met mekaar verband hou. (Freedman & Combs 2002:13) en dat dit selfs as dieselfde konsep beskou kan word. Dit is dus net so onvermydelik dat verhale altyd mag het en mag uitoefen (McHoul & Grace 1993:20). Mag is nie iets wat besit kan word nie maar wel uitgeoefen kan en moet word. Die mag kan nie los van mense uitgeoefen word nie, die mag werk net binne verhoudings of dan relasies. Binne die navorsingskonteks is dit ook nie veel anders nie. Elke persoon het kennis. Die kennis sou gebruik kon word om vir daardie persoon mag te gee. Die probleem in die konteks waarmee ek werk is dat die meisies begin glo het dat hulle stemme nie tel nie. Die toneelstuk waarin hulle deelgeneem het tot nou toe, is een waar hulle net doen wat die regisseurs of dié met die "mag" vir hulle gesê het om te doen. Freedman en Combs het gesê dat dit is asof hulle stemme van die kanaal van mag afgesny is (Freedman & Combs 2002:13). Die probleem en tog vir my die positiewe van die saak was dat hulle steeds gehoor wou word.

Die veronderstelling waarmee die konteks van die meisies dus benader sal word, is een waar hulle die mag het, met ander woorde. Waar hulle as 't ware die hoofrolspelers van die verhoogdrama sal wees. Die klem sal dus val op wie hulle is en wie hulle kan wees en selfs oor wie hulle droom hulle kan wees, en nie op wie die dekor en agtergrond en buitestemme hulle wil maak nie.

1.8. Wetenskap en teologie

Binne die navorsingsdrama op die agtergrond en partykeer ook in die voorgrond is daar 'n dans tussen twee bykarakters aan die gang. Die dans is onmisbaar deel van die navorsingsdrama. Dit is teenwoordig in alle dele van die drama. Die dans vind plaas tussen teologie en wetenskap.

Die implikasie van kennis en mag wat so verstaan word soos verduidelik is, is verder ook dat die verband tussen wetenskap en teologie anders benader sal moet word. Beide bring kennis na die verhoog toe. Die een se kennis kan nie as 'n hoër en die ander as 'n laer kennis beskou word nie. Die kennis moet verder ook vir die gespreksgenote 'n bron van mag wees en nie 'n verdere bron van marginalisering nie. Die verhouding tussen wetenskap en teologie is verder ook belangrik omdat die debat rakende homoseksualiteit in baie gevalle juis hier gestrand raak; juis omdat eksponente aan beide kante van die debat hulle kennis as die hoogste vorm van kennis of absolute kennis ag, wat aan hulle al die mag gee.

Die gesprek oor en tussen wetenskap en teologie en wetenskap en die kerk is in baie opsigte vir die studie belangrik. Die gesprek is so deel van die agtergrond dat dit nie uitgelaat kan word nie. Die gesprek veral aangaande homoseksualiteit is 'n gesprek wat gedomineer word deur, aan die een kant dit wat in die wetenskappe gebeur en aan die ander kant dit wat binne die kerk gebeur. Beide partye probeer antwoorde kry en beide baseer hulle uitlatings in baie gevalle op absolute waarheid. Dus 'n positivistiese wetenskapsbeskouing. Daar moet dus gesprek gefasiliteer word.

Die feit dat ons verhale kennis is dat daarom elke mens mag het, is ook 'n baie bepalende invloed op die manier hoe daar veral gedink is oor wetenskap en teologie. Wetenskap het tradisioneel kennis gehad en teologie het oor stories en

magie beskik. Een van die belangrike vertrekpunte van die studie is dat teologie soos wetenskap kennis het, en ook gesien moet word as wetenskap. Dit is 'n ander tipe wetenskap, maar nie 'n wetenskap sonder mag nie. Teologie kan ook nie besluit dat dit direk van God af is en daarom nie tot op die vlak van wetenskap kan daal nie. Die wetenskap is dus vanweë dié rede ook verplig tot gesprek op 'n wetenskaplike manier met die ander vakgebiede. Die veronderstelling is interdisiplinêre gesprek. Dit is daarom belangrik om kennis te neem van die volgende drie standpunte voor die verhouding wetenskap en teologie verder bespreek word (Van Huyssteen 1998:15).

Teologie is:

- 'n *Monodissiplinêre* benadering waarin die Bybel of die leer van die kerk regstreeks aangewend word vir die praktyk van religieuse handeling.
- 'n *Multidissiplinêre* benadering waarin teologie en wetenskappe langs mekaar staan – teologie spreek die laaste woord, terwyl kennis geneem word van die bydraes van die wetenskappe as hulpwetenskaplik van aard.
- 'n *Interdissiplinêre* benadering waarin teologie en wetenskappe na mekaar luister en met mekaar in gesprek tree as verteenwoordigers van verskillende invalshoeke op dieselfde realiteit.

Die ideaal is nie 'n monodissiplinêre of 'n multidissiplinêre benadering nie, maar wel 'n interdissiplinêre benadering. Daar is bepaalde sake waarvan kennis geneem moet word voordat so 'n gesprek kan gebeur. Benson meen dat dit nie anders kan nie, wetenskap en teologie moet met mekaar in gesprek bly (2007:7) Wanneer 'n mens dus begin praat oor wetenskap en teologie is dit baie belangrik om dadelik te erken dat veral die natuurwetenskappe en die teologie se taal baie

verskil. Daar sal dus altyd punte wees waaroor daar konflik kan wees. Van Huyssteen (1998:15) gee die volgende punte as moontlike konflikpunte:

- Wetenskaplike denke en uitsprake is hipoteties, feilbaar, en tentatief. Terwyl teologiese uitsprake baie kere dogmaties, vas, ideologies en fideïsties.
- Wetenskaplike denke en uitsprake is oop vir evaluasie, modifikasie en falsifikasie, terwyl teologiese uitsprake baie kere die empiriese verkeerd bewys.
- Wetenskaplike denke groei in en deur kritiek, teologie baie kere nie.
- Wetenskaplikes baseer hulle geloof op feite en rasonele argumente, terwyl teologie alleen op geloof gebaseer is.

Dit is dus duidelik dat die verhaal tussen wetenskap en teologie 'n komplekse verhaal is met baie slaggate. Stone maak dit egter duidelik dat gesprek tussen teologie en wetenskap nodig is maar dat die gesprek nie noodwendig daar is om teologie te red nie (2008:1959). Ek glo so ook dat dit ook nie daar is om wetenskap en veral natuurwetenskappe te red nie.

Wanneer ek dink oor wetenskap en teologie is daar twee name wat dadelik in my gedagtes opkom: Wentzel van Huyssteen en Gregor Mendel. Veldsman wys daarop dat dit een van die gesprekke is wat vir Van Huyssteen jare lank al besig hou (2008:222). Dan so ook met rede, dit is 'n gesprek wat baie denkers oor die laaste twee eeue besig hou en gehou het. Die wetenskap en teologie, is eerder aanvullend tot mekaar gebruik. Ek glo dat dit ook waar is vir die verhoudings tussen teologie en ander wetenskappe.

Daar is egter ook kritiek teen die werk van Van Huyssteen. Ek gaan nie daarop fokus nie. Vir die doel van die dokument meen ek dat dit nodig is dat daar gesprek sal wees tussen wetenskap en teologie. Indien daar nie gesprek is tussen die teologiese en natuurwetenskappe nie sal dit die gesprekke wat volg

baie bemoelijk. Die model vir interdisiplinêre gesprekvoering waarvoor ek kies is die model van Van Huyssteen. Daarom sal wat hierna volg in meer besonderhede op die werk van Van Huyssteen gefokus word.

Met die modernisme kom daar verandering. Alles word gekompartementaliseer. Elke saak en vakgebied word in 'n eie boksie geplaas waar dit in 'n tipe vakuum moet funksioneer. Dit het dan myns insiens 'n baie negatiewe uitwerking gehad op veral die verhouding tussen die wetenskappe en teologie. Elke vakgebied het verder 'n stel absolute uitsprake gehad waarvolgens hulle hulself ingerig het, wat verdere gesprek onmoontlik gemaak het. Die teologie het homself veral hieraan skuldig gemaak deur die plek van dogma en God om te ruil. Absolute uitsprake het veral in die modernisme die teologiese gesprekke gedomineer. Ander wetenskappe kon nie met teologie in gesprek tree nie want ons het al die antwoorde gehad. Interdisiplinêre gesprek het dus feitlik heeltemal verdwyn.

Deel van die modernistiese manier van dink is ook bevorder deur die logiese positivisme. Die logiese positivisme het geglo dat alle wetenskap op 'n bepaalde manier moet lyk (Van Huyssteen 1986:17). Wanneer 'n wetenskap of 'n denkrigting dan nie binne die model gepas het nie, is dit gediskwalifiseer as wetenskap. Die gevolg van die manier van dink was dat daar gepoog is om die alledaagse lewe te suiwer van teologiese en metafisiese oorheersing (Van Huyssteen 1986:17). Die positivisme het dus 'n baie sterk onderskeid getref tussen:

- Empiries wetenskaplike uitsprake, wat gevorm is deur middel van logiese analise binne die wetenskap.
- Metafisiese uitsprake, wat geen kognitiewe inhoud gehad het nie maar betrekking gehad het op bepaalde gevoelens.

Na die teologie se kant kan daar van soortgelyke gebeure gepraat word. Ons sou kon verwys na 'n positivistiese teologie. Die tipe teologie sal enige wetenskap wat nie soos hy dink nie van die tafel af kon vee.

Met denkers soos Carl Popper begin dit egter weer skuif. Die beweging waarin Popper spesifiek aan die voortou van staan is die kritiese rasionalisme. Popper staan op 'n buitengewone manier op teen die aannames van die logiese positivisme. Sentrale temas wat ons by Popper aantref is (Van Huyssteen 1986:38) die volgende:

- 'n Skerp onderskeiding tussen 'n dogmatiese en kritiese denkhouding.
- Mense leer uit hulle foute. Meer formeel gestel: Ons kennis groei nooit bloot deur toevoeging of akkumulاسie van nuwe brokke as-waarbewese kennis nie; intendeel, ons kennis groei deur ons pogings om dit te verbeter deur foute uit te skakel.
- Of kennis objektiewe kennis is of nie, word nie bepaal deur die wyse waarop dit verwerf is nie, óf deur die manier waarop dit induktief bewys of gefundeer kan word nie. Objektiewe kennis is veel eerder kennis wat die toets van kritiek en dus die kritiese vraag kan deurstaan.
- Die herkoms van kennis kan na verskillende bronne teruggelei word. Kritiese vrae oor die oorsprong van ons kennis en oor die waarheid van ons beweringe moet daarom veel skerp onderskei word as wat wetenskaplik filosofies gebruik was.
- Daar bestaan geen laaste finale basis vir die begroning van ware kennis nie. Al ons hipoteses en teorieë het dus die status van vermoedens en sal ook as sodanig beskou word. Die wetenskaplike behoort daarom in sy arbeid wel na waarheid te soek, maar hy moet versigtig wees om in die proses nie foutiewelik die een of ander finale sekerheid na te streef nie.

Die taak van die wetenskap word nou veel meer as om binne die konteks van interdisiplinêre gesprek te onthou om deur kritiese denke kennis te verbeter (Van Huyssteen 1986:39). Denkers soos Popper verwerp dus die logiese positivisme. Die werk van Popper is veral belangrik omdat dit die deur vir teologie oopmaak om gesien te word as 'n wetenskap. Wolfhart Pannenberg doen dit dan ook (Van Huyssteen 1986:40). Maar selfs verder as dit kom die gesprek tussen teologie en die ander wetenskappe weer op die tafel.

Teoloë en wetenskaplikes begin opnuut weer die vraag vra: is interdisiplinêre gesprek wel moontlik. Wat kan teologie van genetica en ander wetenskappe soos antropologie, sosiologie, sielkunde, fisika en chemie leer? Hoe kan die teologiese gesprek verdiep word deur met die wetenskappe in gesprek te tree. Die Suid-Afrikaans gebore Wentzel van Huyssteen³, Princeton Teologiese seminarium se professor in Teologie en Wetenskap is een van die belangrikste denkers oor die gesprek. In baie opsigte is Van Huyssteen 'n moderne Mendel, maar in baie opsigte baie meer. Hy waag dit om weer die vraag op die tafel te sit: Is so 'n interdisiplinêre gesprek moontlik? (Van Huyssteen 1998:5).

Ongeag van hoe 'n mens na dink oor die gesprek tussen wetenskap en teologie, dit is nie 'n maklike gesprek nie (Van Huyssteen1998:1). Die gesprek is 'n gesprek wat gekenmerk word deur slaggate wat altyd daar sal wees. As navorsers moet ons altyd op ons hoede wees vir die slaggate, want dis baie maklik om in hulle te trap en weer te verval in ons ou gewoontes en die gesprek weer heeltemal onmoontlik te maak.

Baie van die slaggate het dieper wortels. Ek glo die oorsprong van 'n groot deel van die slaggate het reeds hulle wortels in Plato⁴ en die Platonisme. Elke deel van ons bestaan kan omtrent in dele opgedeel word: godsdiens funksioneer byvoorbeeld binne sy eie bepaalde swaar en die ander wetenskappe elkeen

³ http://www.ptsem.edu/PTS_People/faculty/vanhuyssteen.php

⁴ <http://plato.stanford.edu/entries/plato/#PluCenDoc>

binne sy eie sweer. Ons sien die resultaat hiervan vandag veral in die manier hoe mense dink oor hulle lewens: alles het kompartemente werk, godsdienste, sport, ensovoorts. Elkeen het sy eie kompartement en die een het geen invloed op die ander nie. Wat interdisiplinêre gesprekke nog verder kortwiek en wat volgens my gesprekke nog verder kompliseer is fundamentalisme in die uniform van dogma. Maklike antwoorde wat vir altyd geldig is en sal wees is dus nie ongewoon in die manier van dink nie.

Wanneer daar dan wel gesprekke is, is dit 'n gesprekke waarin daar beskuldigings gemaak is en niemand wil skuif nie. 'n Mens sou kon sê vanuit baie gelowiges en veral teoloë se oogpunt is die ander wetenskappe 'n tipe boosheid wat teenoor geloof en teologie staan. Net so het die ander wetenskappe en wetenskaplikes 'n standpunt teenoor die teologie ingeneem, naamlik dat geloof maklike antwoorde verskaf het vir wetenskaplik ongeletterdes.

Ek persoonlik glo dat die plan van God groter is as dit. God is ook die God van wetenskap. Om dus gesprekke tussen wetenskap en teologie van die tafel af te vee is om op 'n manier sonde te doen. Wanneer ons die gesprekke nie voer nie ontken ons iets van die Godheid van die Here. Die gesprekke moet gevoer en geëksploreer word.

Die Christendom is en was nog nooit net 'n stel intellektuele gelowe of net 'n stel abstrakte gedagtes bo mense se gedagtes en verstand nie. Dit is en was nog altyd 'n manier van leef (Van Huyssteen 1998:1). 'n Mens wat dan die manier leef se lewens is getransformeer en lyk totaal anders. As ons so oor teologie en geloof dink, maak dit ander moontlikhede en deure vir ons oop. 'n Eens verbode gesprekke word nou moontlik. Die absolute neergeskryfde reëls word nou minder absoluut. Die toets vir godsdienste is dus nie meer net 'n toets oor hoe reg en hoe verkeerd 'n mens praat nie. Verandering in mense se lewens word binne die verstaan van godsdienste die belangrikste toets (Van Huyssteen 1998:1). In Christus kry die gelowige se lewe sin (Van Huyssteen 1998:1). 'n

Mens se lewe is dus in die verstaan nie gekompartemetaliseer nie: jou hele lewe kry sin. Wanneer ons dus so redeneer verander interdissiplinêre gesprek van 'n moontlikheid na 'n verpligting. Daar moet so 'n gesprek gevoer word.

Die essensie van die Christendom was nog altyd presies dit: lewens moet verander. Daar is van die siening af weg beweeg na 'n model waar daar van onveranderlikes en vaste waarhede gepraat moes word; die manier van dink en redeneer het interdissiplinêre gesprekke baie bemoelik (Van Huyssteen 1998:2). Die absolute manier van dink het die gesprekke gesmoor. Die rede daarvoor is dat as jy die waarheid ken hoef jy nie gesprek te voer nie. In die werklikheid gebeur dit waar lewens wat verander, mense juis vrae vra en soek na antwoorde.

Die postmodernisme het ons egter kom dwing om anders te praat as in die verlede. Teoloë is nie meer die enigste plek waar antwoorde gekry kan word nie. In die modernistiese manier van dink en praat was dit baie maklik om algemene waarhede in stand te hou, maar die situasie het baie verander. Om algemene waarhede in stand te hou, is nie meer so maklik nie (Van Huyssteen 1998:3). Mense beleef 'n hedendaagse Aufklärung. Waar ons in die verlede baie maklik kon sê dat iets waar is omdat die belydenisskrifte en die Bybel so sê, is dit nie meer so maklik nie. Daar is nou baie meer vrae wat gevra moet word voordat ons kan poog om 'n antwoord te gee. Vrae oor die tradisie, die konteks, die implikasies, die betekenis, ensovoorts is nou op die tafel (Van Huyssteen 1998:3).

Die kompleksiteit van die gesprek moet nie onderskat word nie. Die gesprek poog om twee totaal verskillende modelle bymekaar uit te bring (Van Huyssteen 1998:4). In baie opsigte het teologie 'n onvermoë om interdissiplinêr te werk en te dink ontwikkel. Dit maak deel uit van die postmoderne uitdaging (Van Huyssteen 1998:1).

Neither theology, science, nor the dialogue between theology and science have been left untouched by postmodernity. Postmodernity has not only

given rise to a quest for a new understanding of the relationship between science and theology, but has also opened our eyes to the multilayered nature of reality, in the process engendering a renewed enchantment resulting from the interaction with nature, and renewed energy for trying to fathom these multiple layers (Schilling 1973:47–48).

Ek glo nie die uitdaging wat die postmodernisme veral aangaande interdisiplinêre gesprek op die tafel kom plaas het moet gesien word as sommer net 'n fase of 'n tyd wat weer verby sal gaan nie. Postmodernisme is nie net die tyd wat op die modernisme volg nie. Dit moet eerder gesien word as 'n manier van dink en lewe wat uit die modernisme vloei. Dié manier van dink dwing jou dan om dinge radikaal anders te sien as vantevore (Van Huyssteen 1998:5).

Die manier van dink dwing ons om weg te beweeg van 'n een ware teologie af. Die ruimte word binne die benadering geskep vir meer as een interpretasie (Van Huyssteen 1998:6). Die waarheid wat ek dus ken en beleef is nie die enigste absolute waarheid nie. Hoe ek die Bybel en geloof interpreteer is dus net so 'n geldige manier van doen as enige iemand anders se manier. Om dus betekenisvol oor God en ervaringe van God te praat moet daar 'n veilige ruimte geskep word vir die gesprek tussen die wetenskappe en teologie (Van Huyssteen 1998:1). Die ruimte moet gekenmerk wees deur verdraagsaamheid, openheid en luister.

Teologie moet egter op 'n baie bepaalde manier benader word. Van Huyssteen (1998:8) stel voor dat die teologie dus op die volgende maniere benader word:

- Ons as mense assosieer met die wêreld rondom ons deur geïnterpreteerde ervaringe. Daar bestaan dus geen rede vir ons om te evalueer, te veroordeel en te vra na anders as dit wat die konteks ons bied nie. Daar moet dus kontekstueel gewerk word.

- Omdat ons nie anders kan optree as in verhouding met ons tradisie nie, moet ons sorg dat ons in 'n kritiese verhouding met ons eie tradisie staan. Dit wil sê dat dit nie net waar is omdat my oupagrootjie of Barth dit gesê het nie. Ons moet krities kan wees oor die manier waarop ons oor onself en ons tradisies dink.
- Die moderne interdisiplinêre gesprek is epistemologies gevorm deur die dominerende teenwoordigheid van wetenskaplike rasionaliteit in ons kultuur. Dus is en kan ons nie anders as om interdisiplinêr te wees nie. Teologie moet deel wees van die gesprek as dit enigsins relevant wil wees en 'n impak wil maak in die wêreld.

Die konteks waarbinne ek gewerk het verwag van my om breër te soek en te eksploreer, selfs om antwoorde buite die normale skopus van teologie te gaan soek. Dit is nie 'n teken van my eie ongeloof nie; ek glo eerder dat dit wel is wat geloof van ons verwag. God se godheid is nie net beperk tot die Bybelwetenskappe nie. Hy is ook die God van kwantumfisika en genetika en van sielkunde. Hy is die God wat alles en oral is en nie net in ons boksies bestaan nie.

Van Huyssteen (1998:12) stel voor dat daar eerder as 'n gewelddadige geveg tussen teologie en die wetenskappe daar 'n kultuur geskep moet word waar gesprek gevoer word. Van Huyssteen (1998:9) sê eerder as 'n gewelddadige *duel* moet daar gekyk word na 'n vreedsame *duet* tussen die verskillende wetenskappe. Interdisiplinêre gesprek is dus moontlik, ons moet net versigtig wees vir die slaggate en daar moet 'n veilige ruimte geskep word vir die gesprekke om binne plaas te vind.

Ek glo dus dit is belangrik dat die teologie in gesprek met ander wetenskappe moet bly. Teologie moet interdisiplinêr wees. Dit is een van die belangrikste vertrekpunte van die studie. Die studie is dus ook wetenskaplik; wetenskaplik in die sin dat dit kontekstueel is; wetenskaplik in die sin dat dit verhale van 'n

bepaalde groep mense wil oorvertel met integriteit; wetenskaplik in die sin dat dit gebruik sou kon word vir die basis van volgende gesprekke. Die studie is dus wetenskaplik en in gesprek met die breër wetenskaplike wêreld.

Neuman (1997:8) meen dat wetenskaplikheid aan die hand van die volgende beskryf kan word:

- *Universalisme*. Dit maak nie saak wie of waar navorsing gedoen word nie, dit moet getoets word aan die hand van wetenskaplike meriete.
- *Georganiseerde skeptisisme*. Wetenskaplikes moet nie nuwe idees of bewyse aanvaar in 'n nie-belangstellende of 'n nie-omgee houding nie; alle kennis moet getoets en uitgedaag word.
- *Ongeïnteresseerdheid*. Wetenskaplikes moet ontvanklik en oop wees om onverwagte en nuwe idees.
- *Gemeenskaplikheid*. Wetenskaplike kennis moet gedeel word met ander.
- *Eerlikheid*. Eerlikheid is 'n algemeen aanvaarde sosiale norm, maar dit is veral van krag binne 'n navorsingsruimte.

Wetenskap is dus 'n baie belangrike deel van die agtergrond waarteen hierdie verhoogdrama sal afspeel. Die navorsingsdrama, is dus in baie opsigte 'n wetenskaplike verhoogdrama. En ons sou ook kon sê wetenskap 'n en deel van die verhoogdrama. Dit is dus 'n drama wat gevestigde gedagtes wil toets, skepties is oor gevestigde uitsprake, oop is vir nuwe gedagtes, wetenskaplike kennis/mag deel met 'n breër gehoor en eerlik is met homself en die breër gehoor.

1.9. Postmodernisme

'n Verdere baie belangrike konsep om te verstaan binne die verhoogdrama is die denkraamwerk waar binne die navorsingsdrama sal afspeel en ook waarbinne die hoofkarakters en die navorser hulleself bevind, naamlik die postmodernisme. Sou die navorsing 15 jaar terug gedoen gewees het sou dit baie anders gelyk

het. Die tydsgees verwag van 'n mens om op 'n baie bepaalde manier met die verhoog en die betrokkenes op die verhoog om te gaan.

Interdissiplinêre gesprek is nie 'n vreeslik modernistiese manier om te werk te gaan nie. Die volgende outomatiese veronderstelling van die studie is dus dat dit postmodernisties sal wees. Postmodernisme is 'n konsep waarvoor daar baie verskillende interpretasies bestaan. Die konsep word ook baie keer oorvereenvoudig, wat probleme en waninterpretasies kan veroorsaak. My poging in die volgende deel is nie om die konsep te vereenvoudig nie. Ek het wel gepoog om van die belangrikste gedagtes van die postmodernisme weer te gee. Ek doen dit omdat die postmodernisme een van die belangrike vertrekpunte van die studie is en omdat van die ander konsepte, byvoorbeeld postfundamentalisme ook binne die postmodernisme lê.

Dit is daarom dan ook belangrik om eerstens daarop te wys dat die terme "modern" en "postmoderne" nie maar net tye soos 1800 en 1900 is nie. Die modernisme is nie net eenvoudig die tyd wat voor die postmodernisme gekom het nie. Maar soos Müller (2002:19) voorstel is dit eerder paradigmas. Dus eerder as tye wat op mekaar volg en wat weer verby sal gaan dui modernisme en postmodernisme op 'n manier van dink, 'n wêreldbeskouing. Die paradigmas gaan ook verby, maar nie soos tyd nie. Wanneer die paradigmas verbygaan is daar gewoonlik 'n paradigma wat vanuit die vorige ontwikkel en teenoor die vorige een staan. Die gevolg is dat dit verwarrend kan wees om regtig te verstaan wat die postmodernisme behels. Die postmodernisme vloei dus uit die modernisme, en staan teenoor die modernisme (Müller 2002:19). So het die modernisme ook vanuit die premodernisme ontwikkel en teenoor die premodernisme gestaan.

Olivier (2007:37) onderskei soos volg tussen premodernisme, modernisme en postmodernisme:

- *Premodern*: Die premoderniteit word gekenmerk deur die fundamentele rol wat mitiese en religieuse antwoorde en verduidelikings van natuur- en alledaagse lewe gespeel het. Met ander woorde die mitiese en religieuse het 'n bepalende rol in die wêreldbeeld van die mense gespeel. 'n Rationele konseptualisering was minimaal teenwoordig gewees. Die mense sou ook as baie bygelowig gesien kon word.
- *Modern*: Die mitiese word vervang met die rasionele, wetenskaplike verduideliking van die wêreld. Rasionaliteit word verdeel in logiese sfere, byvoorbeeld etiek, kuns, politiek en tegnologie. Beheer en kategorisering is dus belangrike aspekte van modernisme.
- *Postmodernisme*: Die postmodernisme verwerp universalisme. Daarom word daar baie tyd gespandeer aan sake soos individualiteit, verskille en kontekste. 'n Mens sou kon sê dat die postmodernisme is in baie opsigte bevry van baie van die modernisme se elisies van vaste waarhede is.

Ons moet egter onthou dat daar aspekte van elke paradigma is wat ons kan help om die wêreld beter te verstaan. Daar moet op gelet word dat elke paradigma ook gevare het wat dit kan problematiseer en uiteindelik ook kan lei tot 'n paradigmaskuif. So het ook die postmodernisme gevaarpunte, waarvan relativisme maar een is. Wat ons by die gevare en sterk punte moet onthou is dat die paradigmas uit mekaar uit vloei. Dit beteken dat daar selfs van die premodernisme in die postmodernisme teenwoordig is. Elke paradigma het dus 'n bepaalde invloed op die volgende. Dit sou ook kon gebeur dat daar sekere persone kon wees wat premodernisties binne die dominante postmodernistiese kultuur te werk kon gaan. Die modernisme kan op dieselfde manier ook herleef of dan net voort leef.

Daar is baie kritiek wat teen die postmodernisme ingebring kan word. Baie van die kritiek is ook geldig. Ek gaan nie al die kritiek weergee nie. Die bestek

daarvan is hopeloos te groot. Ek gaan 'n paar eksponente en hulle kritiek net kortliks weergee. Ek sien dit nie as my taak om die postmodernisme te beskerm of te verdedig nie. Daarom gaan ek nie 'n apologetiese rol tenoor die postmodernisme inneem nie. Dit sal later duidelik word wanneer die postfundamentalisme verduidelik word, dat ek selfs van die kritiek ondersteun. Kritiek moet nooit net as negatief gesien word nie.

Die eerste kritiek is die kritiek teen die postmoderne siening van objektiwiteit en subjektiwiteit. Die kritiek kom veral van die antropologie (Weiss & Wesley 2008:9). Die kritiek is dat die modelle suiwer subjektief is. Een van die leidende figure hier is D'Andrade (Weiss & Wesley 2008:9). Die kritiek lei verder dat dit wel moeilik is om objektief te wees, maar dat objektiwiteit tog moontlik is. Verder meen hy ook dat dit nie op enige manier mense degradeer as daar objektief gewerk word nie (Weiss & Wesley 2008:9). Wetenskap kan dus volgens die manier van dink as objektief gesien en ook beoefen word.

Rosenau (1993) neem die kritiek teen die postmodernisme nog verder. Hy identifiseer sewe punte waarop die postmodernisme homself weerspreek. Die punte is die volgende:

1. Postmodernisme se antiteoretiese posisie is 'n teoretiese posisie.
2. Postmodernisme skram weg van die rede, maar hulle gebruik die rede om hulle standpunt verder te beklemtoon.
3. Die Postmoderne beklemtoning van die gemarginaliseerde plaas die postmodernisme self in 'n posisie waar hulle moet evalueer.
4. Postmodernisme beklemtoon intertekstualiteit maar beklemtoon baie keer teks in isolasie.
5. Postmodernisme verwerp modernistiese kriteria vir evaluasie, maar hulle kan nie redeneer dat daar geen geldige kriteria is vir evaluasie nie.
6. Postmodernisme kritiseer die inkonsekwentheid van die modernisme maar hulle is self nie konsekwent nie.

7. Postmoderniste weerspreek hulleself deur terug te val op waarheidsuitsprake in hulle eie werk.

Die volgende kritiek kom van Melford Spiro wat ook 'n antropoloog is (Weiss & Wesley 2008:10). Spiro fokus veral op rasionalisme en realisme. Sy kritiek kan in die volgende punte saamgevat word (Weiss & Wesley 2008:10–11):

1. Realiteit bestaan los van mense.
2. Taal kommunikeer betekenis en verwys ook na objekte en situasies wat los van taal staan.
3. Kennis is objektief. Waarheid is dus onafhanklik van motief, kultuur ras, of geslag. Kennis hang van empiriese bewyse af.
4. Logika en rasionaliteit gee 'n stel prosedures en reëls wat die navorser in staat stel om kennisuitsprake te maak wat deur bewyse, teorieë en interpretasies in alle gevalle geldig is.
5. Objektiewe en intersubjektiewe kriteria beoordeel die meriete van stelling, teorieë en interpretasies. Dié is ook altyd geldig.

Die laaste kritiek waarna ek gaan kyk is die van Christopher Norris (Weiss & Wesley 2008:11). Hy is van mening dat diegene soos Lyotard, Foucault en Baudrillard, te vasgevang is in die idee van voorkeur van morele uitsprake. Die kritiek is feitlik eindeloos, selfs die gedagtes aangaande kennis en mag wat reeds vroeër aan die lig gekom het, is nie sonder kritiek nie. Die doel is nie om te probeer om die postmodernisme te diskrediteer of om die postmodernisme te verdedig nie. Die postmodernisme is nie foutloos nie. Daar is baie om oor kritiek te lewer. Op al die kritiek wat gelewer is sou daar weer kritiek gelewer kon word. Die doel van die kritiek se dokumentering is maar net om te wys dat dit nodig is om aan te hou soek na waarheid, wat ek glo die postfundamentalisme kom doen. Die begrip sal later in meer besonderhede bespreek word.

Wat die postmodernisme dus verder aanbetref is dit belangrik om kennis te neem van die invloed van strukturalisme en poststrukturalisme. Dit is veral belangrik in 'n konteks waar daar met mense gewerk word. Die postmodernisme is veral baie beïnvloed deur die poststrukturalisme. Die manier van dink kry ons veral by Franse denkers soos Derrida en Foucault⁵.

Van die kenmerke wat ons in die poststrukturalisme kry en wat teenoor die strukturalisme staan, lig Van Niekerk (2004:13) soos volg uit:

- Die manier van dink dwing 'n mens om te soek na spesifieke detail van die identiteit van 'n persoon. Mense word in die manier van dink dus nie geklassifiseer in terme van ras, seksualiteit of klas nie.
- Lokale of persoonlike kennis is waardevol en word geag bo ekspertkennis. Elke mens se kennis is dus geldige kennis.
- Oppervlakfenomene is al wat ons regtig ken. Elkeen van ons het die mag om met die fenomene interaksie te hê en dit te beskryf. Oppervlakfenomene is dus nie leidrade tot dieper identiteite nie. Dus is dit nie net kundiges wat dit kan ontleed nie.
- Individuele lewens word dus gewaardeer en geïnterpreteer in terme van hoe hulle uitsonderings beliggaam waarop wat verwag is. Die uitsondering is dus wat ondersoek word en nie die reël nie.
- Alle mense het mag om betekenisvolle lewens te konstrueer deur die verhale wat hulle gevorm het.

Mense word op hierdie manier nie meer net gesien as pionne wat volgens bepaalde strukture optree nie. In die konteks van die navorsingsdrama is mense nie net bykarakters nie maar hoofkarakters in die drama. Elke persoon het 'n eie identiteit waarin en waaraan hy of sy 'n aktiewe rol speel.

⁵ <http://www.swinburne.infoxchange.net.au/media/halm316/gallery/david/pg1.htm>

Dit is dus duidelik dat die postmodernisme 'n beweging weg van strukturalisme, positivisme en uiteindelik van modernisme is (Du Toit & Spanneberg 2002:1138). Die modernisme het 'n eendimensionele siening van hoe die wêreld funksioneer en kan funksioneer. Daar is meer aan die wêreld en verstaan van die wêreld. Die postmodernisme praat van die meerdimensionaliteit van die wêreld en die wêreld van verstaan (Du Toit & Spanneberg 2002:1138).

Die postmodernisme sou egter hierom ook van 'n verabsolute rasionalisme en selfs 'n humanisme beskuldig kon word. Dit is juis so omdat daar klem op die aspekte geplaas is. Dit moet nie die geval wees nie. Eerder as om die mens of rasionaliteit op te hef tot die absolute, moet die aspekte net uitgebrei word. So word die absolute status van die mens en rasionaliteit vernou tot uitbreiding en nie verabsoluttering nie (Verster 2007:126). Dit bly dus belangrik om te onthou dat die Postmodernisme 'n veelheid van moontlikhede veronderstel (Verster 2007:126). Daar is dus en mag dus nie een absolute waarheid wees nie. Almal se verhale het impak en help om die wêreld te vorm nie net die verhale van enkelinge en kundiges nie. Die postmodernistiese paradigma gee dus op baie maniere stemme aan hulle wat nie stemme gehad het nie. Die paradigma laat ook die narratief tot sy reg kom. Die paradigma help dus om marginalisering te beperk en selfs om mense 'n aktiewe rol in die toekoms te gee.

Die verhoogdrama wat ek besig is om te beskryf kan dus nie anders nie as om binne die postmoderne tydsgees die verhale te hoor nie. Die teologie van die akteurs en die regisseur wil in gesprek wees, wetenskap wil in die agtergrond sigbaar wees, meer as een stem wil gehoor word.

1.10. Post-fundamentalisme

Die groot vraag is binne watter benadering sal al hierdie verskillende stemme en sake op die verhoog aan die woord kom? En só aan die woord kom dat

waardesisteme en etiese riglyne wat wel op en om die verhoog bestaan nie totaal en al vernietig word nie.

Die postfundamentalisme is die volgende belangrike posisionering. Wanneer ons gepraat het oor die verhouding tussen wetenskap en teologie en die postmodernisme, kan ons nie anders as om oor Postfundamentalisme te praat nie. Die Postfundamentalisme is immers 'n uitvloeisel of 'n vertakking van die postmodernisme. Die postfundamentalisme is een van die basisvertrekpunte van die studie. Die hele metodologie en epistemologie is postfundamentalisties van aard. Die gesprek tussen wetenskap en teologie moet vervolgens in meer besonderhede hier bespreek word.

Die gesprek aangaande die postfundamentalisme kan baie maklik as eenvoudig gesien word. Die verduideliking wat hier gedoen is, is nie gedoen om dit te oorvereenvoudig nie, maar wel sodat ek myself en die navorsing wat gedoen is binne 'n bepaalde epistemologiese raamwerk kan posisioneer.

Die postfundamentalisme is die basis van waaruit die studie gedoen is. Die benadering het nie uit die lug uit geval nie. Daar moet deeglik kennis geneem word dat die postfundamentalisme, wat 'n beweging binne die postmodernisme is en selfs van die uitgangspunte van postmodernisme deel. Dit gesê is daar ook punte wat die postfundamentalisme nie met die Postmodernisme deel nie. Baie van die kritiek wat vroeër hanteer is, glo ek is ook kritiek van die postfundamentalisme op die postmodernisme. In baie opsigte is die postfundamentalisme dan ook regstellinge op die postmodernisme. Dit spreek egter op geen manier die postfundamentalisme vry van kritiek nie. Inteendeel, die beweging skep ruimte vir kritiek. Janse van Rensburg (2007:64) meen dat daar somtyds met die postfundamentalisme in 'n tipe nonfundamentalisme verval kan word en dal relativering 'n probleem sou kon word.

Is dit moontlik om 'n postmoderne epistemologie in praktiese teologie te volg sonder om Bybelse en geloofsuitgangspunte in gedrang te bring? Moet Bybelse beginsels en ons belydenisgrondslag hoegenaamd 'n rol speel? (Janse van Rensburg 2007:62)

Janse van Rensburg (2007:65) is egter nie totaal negatief teenoor die benadering nie en aanvaar dit selfs soos Müller (2005:77) dit verduidelik.

Maar daar is ook verskille tussen Müller en Van den Berg (Janse van Rensburg 2007:65). Laasgenoemde, wil alle sekerheid en alle waarheid aflê, maar Müller praat tog wél van die integrering van 'n "postfoundationalist practical theology" en Bybelse beginsels. Beginsels? Verteenwoordig dit dan nie vaste waarhede nie en is dit dan nie weer postpostmodernisme nie? Klaarblyklik wil 'n "postfoundationalist"-benadering nie van "compelling knowledge" afskeid neem nie en verklaar Müller as ideaal dat 'n "postfoundationalist" praktiese teologie ons help om ons beter teen sekere relativistiese tendense van die sosiale konstruksionisme te beskerm (Janse van Rensburg 2007:64–65).

Daar is ook ander kritiek wat die postfundamentalisme as dwaalleer beskryf en meen dit is godslasterlik. Die postfundamentalisme en veral die beweging binne die praktiese teologie is dus nie sonder kritiek nie. Maar ek glo dat binne die navorsingsdrama dit ruimte skep om in gesprek te tree sonder om etiese en geloofswaardes te op die altaar te lê.

Die postfundamentalisme is dus nie 'n nuwe paradigma nie, maar 'n beweging of dan 'n epistemologie binne die postmodernisme. Die beweging het 'n bepaalde ontwikkeling gehad vanuit en teenoor ander beweginge. Die twee waarvoor ek kortliks gaan praat is die fundamentalisme en die nonfundamentalisme.

Die eerste saak is die fundamentalisties epistemologie, met ander woorde die fundamentalistiese kennis oor kennis. Binne hierdie denkrigting is daar bepaalde

begronnings vir kennis. Die teorieë is baie keer op geloofsisteme gebaseer (De Lange 2007:46). Die moderne soeke na objektiewe kennis en waarheid het die fundamentalisme op 'n manier tot gevolg (Dreyer 2004:1318). Dreyer (2004:1318) verduidelik die fundamentalisme soos volg:

Fundamentalisme verwys na absolute en onverwerkbare prinsipes van kennis en aksie waarin waarheid homself afdwing met onkeerbare mag. Die beginsels van die fundamentalisme kan dus gesien as 'n eerste beginselstandpunt. Omdat niks die beginsels kan voorgaan nie is dit dan onbevraag. In die premoderne wêreld het tradisie absolute en onaantasbare beginsels verskaf waarop mense se lewens en wetenskap dan berus het. Wanneer die fondamente dan bevraagteken is stort alle geloof rondom die saak in duie. In die moderne wetenskap het die soeke na vaste kennis uitgeloop op die formulering van die natuurwette, en in die filosofie was die menslike rede die vertrekpunt. Latere ontwikkelings in die natuurwetenskappe soos die kwantumfisika en Einstein se relativiteitsteorie het die sogenaamde "vaste fondamente" geskud. In die filosofie kan die menslike rede ook nie by een absolute waarheid uitkom nie.

Die postmodernisme het dit baie moeilik kom maak om fundamentele denke in stand te hou. Die implikasies vir die teologie is net so groot. Dogma en veral dogma in die vorm van sekere ortodoksies het gedien as fondasies. Die eerste keer wanneer die fondamente bevraagteken is, lyk dit of almal paniekbevange is en nie weet wat om te doen nie. Mense draai selfs weg van geloof af om hierdie rede. 'n Goeie voorbeeld van so 'n gesprek sou die een rondom homoseksualiteit wees. Ons het grootgeword met die opvatting dat homoseksualiteit sonde is en dat God sulke sonde met die dood straf. Iemand of iets bevraagteken hierdie fondament en mense se wêreld val dan uitmekaar. Die fundamentalisme het dus redelik goed uitgewerkte antwoorde vir meeste vrae waarmee mense worstel; daar is swart en wit antwoorde binne hierdie verstaan. Die epistemologie het 'n bepaalde invloed op die ontwikkeling van postfundamentalisme gehad.

Die ander kant van die fundamentalisme is die nonfundamentalistiese epistemologie. Die nonfundamentalisme is in baie opsigte 'n ontkenning van die fundamentalisme (De Lange 2007:47). Dit is duidelik dat die nonfundamentalisme 'n epistemologie is waar daar sprake is van 'n antifundamentalisme. Uit die benaming is dit ook duidelik dat die nonfundamentalisme teenoor en vanuit die fundamentalisme ontwikkel het. Die nonfundamentalisme veronderstel dus geen fundamente nie.

Die nonfundamentalisme verkies die beeld van 'n web van ondersteunende kennis wat gedeel word deur 'n bepaalde gemeenskap (De Lange 2007:48). Van Huyssteen (1997:3) meen egter dat 'n ekstreme vorm van nonfundamentalisme selfs relativisme tot gevolg kan hê. Die manier van dink is dus fataal vir enige vorm van interdisiplinêre gesprek.

Daar is ook ander sake soos totalisering, fundamentalisme en nihilisme wat ook 'n bepaalde invloed op die postfundamentalisme uitgeoefen het. Ek glo dat die ander op 'n manier deel is van die fundamentalisme en die nonfundamentalisme. Dit is belangrik om te weet en kennis te neem daarvan dat die postfundamentalisme nie uit die lug uit geval het nie. Die beweging is op 'n manier 'n reaksie teen en op die fundamentalisme en die nonfundamentalisme. Daar is egter baie ander faktore wat meegewerk het aan die postfundamentalistiese epistemologie.

Hoe kan 'n mens oor postfundamentalisme praat sonder om die een of ander aspek na te laat? Ek glo nie dit is moontlik nie. Die maklikste manier om oor die postfundamentalisme te praat sou wees om daarna te verwys as 'n middeweg tussen die fundamentalisme en die postmodernistiese ekstreme wat genoem is. Of anders gestel: 'n middeweg tussen fundamentalisme en nonfundamentalisme (De Lange 2007:48). In die boek *The shaping of rationality* (1999) soek Van Huyssteen na die sogenaamde middeweg. Die middeweg waarna hier verwys word, is sensitief vir beide die historiese perspektief en vir die tradisie.

Van Huyssteen (1999:113) verwys na die postfundamentalisme as die derde opsie, by die epistemologiese fundamentalisme en nonfundamentalisme verby. Die postfundamentalisme laat ons dus toe om tussen dissiplines te beweeg en dan so interdissiplinêr te werk, met ons gelowe en vooroordele in plek, terwyl ons erken dat daar gedeelde kennis tussen verskillende dissiplines bestaan (Van Huyssteen 1999:113).

Postfundamentalisme is verder ook transversaal. Schrag (1992:149) beskryf transversaal as dat dit oor verskeie velde lê, by verskeie velde leen, aanvul, ontmoet sonder om toeval te veroorsaak, deur middel van komplekse beweging van leen en aanvulling, metaforiese spel en refigurasië. Die verskillende dissiplines maak gebruik van die interafhanklike sintuie wat ingesluit word binne transversaliteit. Van Huyssteen (2000:430) stel dat die benadering juis daarom regverdig en moedig is in 'n verskeidenheid van patrone van interpretasie soos 'n mens oor die grense van verskillende dissiplines beweeg. Dit is 'n moontlikheid wat ek glo die gesprek op die verhoog van die navorsing moontlik maak.

'n Mens sou dit dus soos volg kon stel:

- Fundamentalisme Proklameer die waarheid.
- Nonfundamentalisme Konstrueer die waarheid.
- Postfundamentalisme Ontdek en herontdek die waarheid.

Van Huyssteen (1999:113) sien verder ook die postfundamentalisme as bewegende in twee rigtings naamlik:

1. Dit herken kontekstualiteit, met ander woorde geïnterpreteerde ervaring en hoe kennis gevorm word deur tradisie.

2. Die postfundamentalisme wys kreatief verby die grense van gemeenskappe, groepe, kultuur geslag en etnisiteit na 'n moontlik interdisciplinêre gesprek.

Epistemologies wys postfundamentalisme dus gedeelde bronne van menslike rasionaliteit uit en word grense sodoende verskuif (De Lange 2007:48). Teologie kan dus op dié manier weer deel wees van die publieke interdisciplinêre gesprek (Van Huyssteen 1999:11). 'n Mens sou dus van 'n postfundamentalistiese teologie kon praat as 'n publieke teologie.

'n Postfundamentalistiese epistemologie is dus een wat veral die teologie dwing om uit te reik na die wêreld. Die publieke teologie is dus 'n natuurlike uitvloeisel. Die tipe teologie en beoefening daarvan het dus 'n verantwoordelikheid om interdisciplinêr te wees. Die manier van dink is en kan dus ook nie meer gesien word as universeel nie maar wel transversaal. Daar is dus nie meer net een ware bron van alle waarheid nie. Daar is meer as een moontlikheid. Dit beteken egter nie dat die postfundamentalisme terug beweeg na 'n relativistiese posisie nie (Gregersen & Van Huyssteen 1998:33).

Opsommend sou die postfundamentalisme min of meer soos volg gesien kan word (Van Huyssteen 2000:428–429):

- Dit is 'n middeweg tussen die fundamentalisme en die postmoderne ekstreme wat nonfundamentalisme insluit.
- Postfundamentalisme is interdisciplinêr. Daar bestaan dus gedeelde kennis tussen verskeie dissiplines.
- Postfundamentalisme is sensitief vir die historiese sowel as vir tradisie.
- Die manier van dink is kontekstueel.
- Die postfundamentalisme is publiek.
- Postfundamentalisme is transverseel eerder as universeel.
- Postfundamentalisme soek optimale koherensie.

- Dus is die postfundamentalisme ook kreatief.

Hierdie benadering is een van die min benaderings wat in die studie gebruik kan word. Dit erken my en my medenavorsers as mense, hoofkarakters wat verskil en binne bepaalde kontekste geword het en is. Dit herken my verder as deel van die drama met invloed op, in en deur die drama. Die verhoog en die drama moet dus deur hierdie lens gelees en verstaan word.

1.11. Narratiewe benadering tot navorsing

Ek sien die navorsing as 'n drama wat besig is om teen bepaalde agtergronde af te speel. Die navorsing het daarom ook 'n baie bepaalde trant en houding wat dit sal inneem, naamlik dié van 'n storie of stories wat vertel moet word. Die storie van die navorsing wat oor drie jaar gedoen is, is binne 'n baie bepaalde konteks.

Die narratiewe benadering tot navorsing is 'n volgende belangrike vertrekpunt wat ingeneem sal word in die navorsing. Dit is belangrik om hier net te onderskei tussen navorsing en berading of terapie. Die uitkoms van die studie is in die eerste instansie nie terapie of berading nie. Die uitkoms is navorsing. Die grootste poging van die narratiewe benadering tot navorsing is om in verhale ingetrek te word (Müller, Van Deventer & Human 2001:76). Die verskil wat die navorsing dan bring kom nie van buite nie, maar bewerkstellig 'n verskil van binne.

Die narratiewe benadering tot navorsing bring egter steeds op 'n manier verandering en transformasie mee. Dit is egter nie die primêre doel nie. Die narratiewe benadering tot navorsing is ook een van die gemaklikste plekke om al die reeds genoemde vertrekpunte bymekaar te laat kom.

Die taak van die narratiewe benadering tot navorsing is nie om objektiewe kennis wat daar buite is in te win nie (Human 2003:41). Narratiewe navorsing moet

eerder funksioneer as 'n vorm van praktiese wysheid wat waarde heg aan mense stories, eerder as om hipoteses van wat moet en kan wees uit te werk (Human 2003:42). Human(2003:41) meen die manier van navorsing veral geïnteresseer is in hoe mense hulle lewensverhale konstrueer, dekonstrueer en later weer herkonstrueer.

Die posisie van waaruit die navorsing gedoen word, is die "nie weet"-posisie (Human 2003:42). Dit impliseer nie dat die navorser geen kennis het nie. Die navorser het wel bepaalde kennis. Die "nie-weet"-posisie gee die geleentheid vir die medenavorsers en gespreksgenote om hulle verhale vir die eerste keer oor te vertel. Hierdie posisie kultiveer 'n nuuskierigheid by die navorser oor die unieke antwoorde wat mense gee met betrekking tot hulle lewens, en dit stel die navorser in staat om die gespreksgenote aan te moedig om hulle antwoorde te ontwikkel (Human 2003:42).

Binne die narratiewe benadering tot navorsing is dit ook belangrik om daarop te let dat navorsing nie op mense gedoen word nie, maar wel saam met mense gedoen word (Human 2003:42). Daarom word daar van medenavorsers en gespreksgenote, of dan in die geval van die studie hoofkarakters, gepraat en nie van die nagevorsdes of die navorsingsveld of van kliënte nie.

Human saam met Müller en Van Deventer (2001:42) het 'n metode aan die hand van Anne Lamont ontwikkel om oor die proses van die narratiewe benadering tot navorsing praat. Hy (Human 2003:42) doen dit aan die hand van die volgende vyf punte:

1. Aksie: Dit gaan hier oor die *nou* van die verhaal. Dit gaan nie in die eerste plek oor die probleemverhaal nie. Die probleem is en bly deel van die verhaal. Die fokus moet die *nou* wees. Die navorser moet daarom leer om op die *nou* te fokus.

2. Agtergrond: Dit is die waar en die hoe. Die navorsing wys hier wie die mense is met wie die navorsingspad gestap word. Die verhaal van wie die mense is, waar hulle vandaan gekom het en wat aan die gang was voor die verhaal begin het, is hier van belang.
3. Ontwikkeling: In hierdie fase soek die narratiewe navorser saam met die medenavorsers en gespreksgenote na unieke uitkomst. Punte met ander woorde waarvandaan daar nuwe verhale vertel kan word is hier van belang, byvoorbeeld 'n verhaal van hoop eerder as 'n verhaal van moedeloosheid.
4. Klimaks: Die navorsing moet bly beweeg tot al die punte bymekaar kom in die klimaks van die verhaal. Na die klimaks van die verhaal kan dinge baie anders vir die hoofkarakters van die verhaal lyk, op 'n manier wat vir hulle werklik is. Die klimaks moet self ontwikkel en nie 'n geforseerde poging van die navorser wees nie.
5. Einde: Wat is jou gevoel oor wie die mense met wie die navorsingspad nou geloop is? Waarmee bly hulle agter? Wat het gebeur en wat het dit beteken? Om 'n navorser te wees is in dié geval baie soos om 'n skrywer te wees, jy moet saam en vir die mense kan droom, hulle as 't ware begelei om te droom.

Human (2003:47) wys daarop dat die narratiewe benadering tot navorsing nie 'n toe einde het nie, maar die navorsing het 'n oop einde. Dit laat toe dat die deelnemers die onderskeie verhale en veral die verhale van hoop verder kan ontwikkel en nog beter verhale kan oorvertel en ontwikkel. Dit is ook die verwagting binne die navorsing. Dit wat dus op die verhoog gebeur eindig nie met die einde van die verhandeling nie. Die verhoogdrama van die hoofkarakters, die regisseur, die wetenskap en die teologie gaan voort.

Die hermeneutiese benadering sou ook gevolg kon word binne die konteks wat ondersoek is. Soos Müller (2005:3–4) uitwys is daar enkele sake wat dit vir 'n suiwer hermeneutiese benadering moeilik maak om in kontekste soos dié van die

spesifieke navorsingsverhoog te funksioneer. Van die uitdagings wat daar vir die hermeneutiese benadering leef is:

- Taal word anders gebruik en veroorsaak deurgaans distorsies.
- Die benadering se klem is op ander sake as op dit wat sosiaal gekonstrueer is.
- Daar is binne die hermeneutiese benadering baie min klem op praktiese uitkomst.

Die narratiewe benadering laat dus baie ruimte vir nuwe verhale en nuwe moontlikhede om ontwikkel te word.

1.12. Sosiaal konstruksionistiese paradigma

Oor die lees van dit wat op die verhoog sal gebeur is die sosiaal-konstruksionisme 'n baie belangrike komponent van die studie en van dit wat op en om die verhoog gebeur en al reeds gebeur het en moontlik in die toekoms nog gaan gebeur. Burr (1995:3) verwys na 'n verhaal soos die navorsingsverhaal as 'n stel metafore, verteenwoordigings, beelde, narratiewe, stellinge ensovoorts wat saamgekom het om 'n spesifieke weergawe van gebeure weer te gee. Die sosiaal-konstruksionisme help ons in die woorde van Gergen (1999:33), om na die verlede en toekoms te kyk in baie meer belowende opsigte as in die verlede. Die sosiaal-konstruksionisme maak ons sensitief vir ons voorveronderstellings oor hoe ons die wêreld sien en dus ook interpreteer (Burr 1995:3).

Om verder te verduidelik wat met sosiaal-konstruksionisme bedoel word kan gekyk word na die veronderstellinge wat deur Gergen se werk (1999:4750) op die tafel gesit word, byvoorbeeld:

- Die terme waardeur ons die wêreld verstaan word nie bepaal deur dit wat reeds is nie. Die prentjie is dus groter as dit wat in die geskiedenis gebeur het.
- Die manier hoe ons dinge verduidelik word gebore uit ons verhoudings.

- Hoe ons dan ons stories vertel en onself voordra bepaal dus ook op 'n manier ons toekoms.
- Die herbesoek van die manier oor hoe ons verstaan is belangrik vir die manier oor hoe ons gesond oor onself sal dink in die toekoms.

Die benadering kan verder verduidelik word aan die hand van dekonstruksie van hoe sekere sake in die verlede gesien is. Caputo (1997:31) verduidelik dekonstruksie as die manier waarop daar gewys word dat sekere dinge, soos tekste, institusies, tradisies, gemeenskappe, gelowe en gebruike van watter grote en soort, definieerbare betekenis en doele het, wat meer as een betekenis kan hê en wel buite die grense van wat dit nou beteken, kan gaan. Die benadering "dekonstruksie" moet egter binne die oorkoepelende benadering van die postfundamentalisme gesien word. Alles kan dus nie relatief wees nie. Binne bepaalde gemeenskappe sal daar sekere etiese en godsdienstige waardes wees wat gerespekteer moet word, sodat daar nie soos Janse van Rensbrug (2007:63) dit noem "relativering" geskied nie. Sou daar relativering geskied voel ek is dit 'n mishandeling deur die navorsing soos in Müller se artikel genoem word (Müller, Van Deventer en Human 2001:77). Die navorsing is 'n intervensie wat nie wil misbruik nie (Müller & Schoeman 2004:7). Dieselfde sou dus ook geld vir die dekonstruksie van bepaalde sosiaal-konstruksionismes. Die verhoog en dit wat daar gebeur en gaan gebeur is baie belangrik, daarom moet daar klem om die sosiaal-konstruksionistiese paradigma geplaas word.

Die sosiaal-konstruksionistiese paradigma is dus die volgende belangrike epistemologiese vertrekpunt van die studie. Dit verduidelik die posisionering van die navorsing nog verder. Die postfundamentalistiese narratiewe benadering tot navorsing kan nie anders nie as om ook sosiaal-konstruksionisties te wees nie. Die postfundamentalistiese vertrekpunt impliseer 'n sosiaal-konstruksionistiese paradigma en vertrekpunt (Müller 2003:298). Die taal wat deur die postfundamentalisme en die narratief gebruik word is ook die taal van die sosiaal-konstruksionisme. Die narratief is verder verplig om sosiaal-

konstruksionisties te wees omdat dit die medium is waardeur of waarbinne konstruksies gevorm word. Met ander woorde, in die verhale wat mense vertel is bepaalde konstrunkte opgesluit, en deur die verhale word konstrunkte gevorm. Verder verwag beide die narratiewe en die postfundamentalistiese vertrekpunte van die navorsing om kontekstueel te wees wat die sosiaal-konstruksionisme ook is.

Die sosiaal-konstruksionisme veronderstel dat mense gebore is in 'n sosiale wêreld, waarvan hulle probeer sin maak, deur veral taal. Die sosiaal-konstruksionisme is dus nog 'n verdere beklemtoning van die kontekste waarbinne mense hulleself bevind. Dit maak die navorser verder weer opnuut bewus van hoe verskillend mense is en hoe verskillend hulle die werklikheid beleef deur die verskillende kontekste waarbinne hulle leef.

Taal kan dus net so belangrik as die konteks van mense gesien word. Taal word gebruik om betekenis te gee aan mense se lewens en hulle ervaringe, binne die sosiale konteks waarbinne hulle hulself bevind. Ons sou dus kon sê dat kennis binne hierdie sosiale konteks deur taal gekonstrueer word. Die benadering en verstaan is nie net 'n nuwe vorm van relativisme nie, maar eerder 'n protes teen relativisme (Müller 2005:74). Sosiaal-konstruksionisme is 'n beklemtoning van die waardegedrewe prosesse waardeur realiteite en kennis sosiaal gekonstrueer word (Müller 2005:75).

Gergen (1994:241–245) meen dat daar drie implikasies is wat die sosiaal-konstruksionisme vir die navorsing kan hê⁶. Die implikasies is:

1. Die navorsing moet weg van 'n kognitiewe interne proses beweeg na 'n sosiale proses toe.
2. Die navorsing moet weg beweeg van 'n ekspert-alleswetende posisie na 'n punt van gelykheid en medekonstruksie.

⁶ Gergen het aanvanklik gepraat oor terapie, dit is egter ook geldig vir die navorsing.

3. Die navorsing beweeg weg van diagnoseer en heling na kulturele verantwoordelikheid.

Die fokus op die verhoog en die verskillende agtergronde kry dus 'n baie sentrale plek binne die manier van navorsing doen. Die mikrofone wat die klank moet dra na die breër gehoor word dus deur die sosiaal-konstruksionisme opgestel, sodat die verskillende stemme duidelik gehoor en saam mee en op gereflekteer kan word.

Daarom is dit belangrik om te verstaan wat die manier van dink behels. Die sosiaal-konstruksionistiese benadering sou dus die volgende punte kon insluit (Burr 1995:3–5):

- Kennis word sosiaal gekonstrueer deur taal en verhoudings speel 'n belangrike rol in die konstruksieproses.
- Dit neem 'n kritiese standpunt in teenoor sogenaamd voor die hand liggende kennis.
- Historiese en kulturele spesifiekheid word erken, kennis is dus kultureel-histories relevant.
- Kennis en sosiale aksie gaan saam, daarom kan ons praat van verskillende sosiale konstruksionismes in die wêreld.

Die sosiaal-konstruksionistiese vertrekpunt wil dus na mense en hulle verhale luister. Dit wil gemeenskappe en mense se eie persoonlike kennis gebruik om probleme en vrae op te los, omdat soos Burr (1995:4) met reg opmerk dat kennis tussen mense in gemeenskappe ontwikkel word. Die benadering tot navorsing wil mense begelei om hulle verhale op so 'n manier oor te vertel dat dit vol en ryk verhale sal wees wat deur mense verkies word (Freedman & Combs 1996). Daarmee word daar erken dat die navorser nie al die kennis en antwoorde het nie omdat dit sosiaal gekonstrueer word. Daar is dus geen maklike antwoorde op probleme nie. Ander gemeenskappe en wat hulle as normaal en abnormaal, reg

en verkeerd sien kan ook nie oor grense geskuif word nie, omdat die konsepte sosiaal gekonstrueer word. Binne die benadering soek die navorser saam met die gespreksgenote en medenavorsers na unieke antwoorde, unieke uitkomstes en unieke verhale, wat mense gevorm het ontvorm het en weer sal hervorm.

Die basiese aannames van die sosiaal konstruksionisme kan as volg opgesom word (Beyer, Du Preez & Eskell-Blokland 2007):

- Ons realiteite word deur taal gekonstrueer.
- Realiteite word deur sosiale interaksie tot stand gebring.
- Die narratief dien as houer (*container*) vir konstruksies.
- Tydens die proses van konstruering, skep ons die toekoms.
- Daar is geen essensiële waarhede nie.

Die sosiaal-konstruksionisme sal ons dus in die studie help om die uniekheid van die verhoog, die dekor, die agtergrond, die hoofkarakters en die regisseur beter te verstaan, te bestudeer en te interpreteer en ook te re-interpreteer. Die benadering sal ons dwing om die verhoog te verstaan teen die agtergrond waarin dit geword het.

1.13. Praktiese teologie

Dit is baie belangrik om te verstaan dat die navorsingsverhoogdrama binne 'n baie bepaalde sentrum en binne 'n baie bepaalde teater lê en nie bang is om by ander sentrums en ander teaters en ander genres te gaan aanklop nie. Die sentrum waarbinne die navorsingsdrama val is die sentrum van die teologie; die teater is die teater van die praktiese teologie. Die stemme sal dus ook iewers in die verhoogdrama geïnkorporeer moet word. Dus is die volgende saak wat aan die bod kom, die prakties-teologiese vertrekpunt van die studie, naamlik die teater waarbinne die verhoog opgestel is. Dit is 'n teater met vensters wat na ander teaters binne dieselfde en buite dieselfde sentrum kan kyk, en selfs deure

het wat 'n mens toelaat om dit buite die teater en sentrum te waag en daar te gaan leen en aanklop vir hulp. Binne die teologiese wetenskappe is die posisie wat ingeneem sal word binne die praktiese teologie.

Die definisie van praktiese teologie is 'n hewig gebatteerde saak. Browning (1991:3) wys daarop dat elke keer as daar 'n wedergeboorte in die filosofie was, was daar ook 'n wedergeboorte van die praktiese teologie was. Die gevolg is dat die praktiese teologie letterlik elke keer met so wedergeboorte 'n nuwe vakgebied geword het. Om dus praktiese teologie binne een klein raamwerk te plaas is nie moontlik nie.

Osmer (2006:328) wys dus met reg uit dat praktiese teologie in die groter sin ensiklopedies van aard is. My gevolgtrekking is dus dat binne die praktiese teologie daar ook verskillende benaderinge bestaan wat nie noodwendig negatief is nie. Die verskillende benaderinge staan dus in my verstaan ook nie teenoor mekaar nie en kan dus in wisselwerking gebruik word. 'n Voorbeeld hiervan sou die manier van doen wat in die studie gebruik word en die hermeneutiese manier van doen kon wees. Die een staan nie teenoor die ander nie. Die twee benaderings staan egter aanvullend tot mekaar. Die breë definisie vir praktiese teologie is dus die manier hoe teologie prakties gebruik en gemaak word binne die kontemporêre wêreld (Osmer 2006:328). Pieterse (1993:52) meen dat praktiese teologie verstaan kan word as kommunikatiewe teorie van praktyk-"handelinge". Browning (1991:38–42) gee nie 'n definitiewe definisie in sy werke nie, hy redeneer wel dat die Barthiaanse verstaan dat die teorie net toegepas moet word, nie goed genoeg is nie. Daar moet eerder beweeg word van teorie na praktyk en terug na teorie. Dus word die praktyk geraak deur die teorie en op sy beurt word die teorie weer geraak deur die praktyk. Die belang van die konteks kom op hierdie manier weer op die tafel. Gerkin (1997:13) sluit by die model aan deur te sê dat praktiese teologie nie sommer net die bedienende praktyk van die kerk aan die kerk is nie, maar dat dit die teenwoordigheid van die kerk in die breër gemeenskap is. Dit moet nie net as 'n nuwe tipe sendingtaak gesien word

nie, maar eerder as 'n teater met verskeie verhoë met vensters en deure wat na die wêreld en ander teaters en ander sentrums wys. Binne die benadering word teologie dus publiek.

Foucault (1971:13) het my gehelp in sy gesprek met die teologie oor hoe 'n mens die praktiese teologie kan benader. Hy vra die volgende vrae: Hoe is die teologie moontlik? In hierdie konteks hoe is die praktiese teologie moontlik? Beukes vra verder wat is die voorwaardes vir teologiese kennis en wat die teologiese diskoers op enige gegewe stadium van die geskiedenis moontlik maak (Beukes 2004:886). Die tipe vrae neem Foucault se argeologiese en genealogiese projekte na die sentrum van die teologie, in dié sin dat dit die moontlikheid van teologie as 'n kennisvorm wat binne die historiese proses gevorm het, wil oorweeg (Beukes 2004:886). Die historisering van teologie blyk vir Foucault 'n probleem te wees (Beukes 2004:886). Die probleem sou by sy breër verstaan van kennis kon inskakel. Die historisering van kennis skep spanninge tussen teologie en kultuur. Foucault het ook ander vrae oor tradisie, ruimte, outoriteit, en mag in die teologie (Beukes 2004:886). Die manier van dink wat ons by Foucault kry, dwing die teologie uit die konsert van die dogma uit en dwing die teologie weer terug na die pastorale werklikheid toe.

Foucault (1971:30) beskou die denkkategorieë wat verwyderd is van die praktyke van 'n eietydse, lewende, deelnemende gemeenskap as "die groot illusie van die teologie". Praktiese teologie kan net so maklik 'n illusie wees en irellefant word. Beukes (2004:888) meen dat Foucault die dogmatiek ontwapen deur die donker onderbewuste van die teologiese kennis uit te wys. Foucault meen dat die teologie byna instinktief kies vir die bevestiging van outoriteit⁷, eerder as wat die eie verwonderbaarhede en die verwondering van subjekte in die lewende, deelnemende gemeenskap ondersoek word (Beukes 2004:889).

⁷ Ons sou kon praat van 'n posisie van mag.

Die verstaan wat ons van praktiese teologie het, is baie kere nie veel anders nie. Instinktief gryp ons terug na 'n posisie van mag. Foucault is een van die stemme wat ons juis hieroor aanspreek. Die tipe teologiebeoefening en dan in hierdie geval, praktiese teologie-beoefening waarna ons teruggryp, is in baie opsigte 'n "ons-hulle" praktiese teologie. Die tipe teologie is 'n teologie wat uitsluit eerder as wat dit insluit.

As ek dus na Foucault se gesprek luister en begin dink aan praktiese teologie en wat praktiese teologie is, kan ek nie anders as om te vra na hoe die praktiese teologie sensitief kan wees vir hierdie sake nie. Browning (1991:18) sê dat alle teologie eintlik praktiese teologie moet wees. Hoewel ek glo dat Browning se manier van praktiese teologie verskil van dié wat in die studie gebruik is en selfs van wat Foucault in gedagte gehad het, glo ek dat Foucault ook op 'n manier impliseer dat alle teologie prakties en kontekstueel moet wees.

Praktiese teologie sou dus verder ook gesien kon word as 'n empiriese teologie. Die tipe teologie is 'n produk van die kombinasie tussen die empiriese en die hermeneutiese benaderinge. Die manier waarop praktiese teologie bedryf word is al nader aan die manier van teologie dien waarvan Foucault praat, naamlik 'n teologie wat verwondering en verwonderbaarheid meebring (Beukes 2004:889). Dit is met ander woorde 'n teologie wat kontekste, mense en hulle ervarings erken en hoor en dan daarna luister en dit ter harte neem.

Müller (2003:296) neem dit nog verder deur te sê dat praktiese teologie alleen moontlik is as kontekstuele praktiese teologie. Praktiese teologie gebeur dus wanneer ook al daar 'n refleksie op die praktyk is, vanuit die perspektief van die ervaring van God (Müller 2005:73). Die manier van dink oor praktiese teologie maak die praktiese teologie op 'n manier baie wyd en terselfdertyd ook baie nou. Die ervarings van God gebeur oral en refleksie daarop gebeur oral, maar dit moet kontekstueel gedoen word. Dit dwing ons weer en weer om kontekstueel te wees. Die praktiese teologie is en kan dus nie 'n dogmatiese dissipline wees wat

op 'n afstand staan en reflekteer nie, maar is dus eerder 'n konstant bewegende teologie. Daar moet 'n konstante beweging tussen die hermetiese en die empiriese wees, waar die konteks deurlopend herken en betrek word.

Die tipe doen van praktiese teologie kan dus nie anders as om 'n postfundamentalistiese⁸ praktiese teologie te wees nie. Met ander woorde praktiese teologie is 'n teologie wat mense se verhale en verwonderings oor die teenwoordigheid of afwesigheid van God in hulle lewens hoor en saam met hulle op oor daardie verhale reflekteer.

Müller (2005:75) stel dat daar 'n minimum stel vereistes is om te bepaal of 'n praktiese teologie wel postfundamentalisties prakties teologies is. Die vereistes is dat:

- Die teologie lokaal en kontekstueel sal wees
- Die teologie sosiaal gekonstrueer sal wees
- Tradisie dit sal help rig
- Die teologie interdisiplinêr verder ondersoek sal word
- Die teologie verby die lokale sal wys

Wanneer praktiese teologie dus so beoefen word, glo ek wys dit na iets verby 'n dogmaties, hiërargiese beoefening van teologie wat mense uitsluit en hom nie steur aan kontekste en mense se diepste ervarings en tradisies nie. Eerder as dit is die postfundamentalistiese praktiese teologie 'n manier van teologie beoefen wat verwondering en verwonderbaarheid herken en respekteer. Die praktiese teologie begin dus by 'n konteks (Van Huyssteen 2000:428). As uiterste sou 'n mens kon sê dat die postfundamentalistiese praktiese teologie 'n ontwapende teologie is. Dit is ontwapen van die veiligheid van dogmatiese uitsprake op 'n afstand. Die praktiese teologie is dus gedwing om 'n ander dans te dans as voorheen. En soos Browning (1991) dan met reg opmerk is die praktiese teologie

⁸ Die benadering is reeds bespreek. Van Huyssteen en Müller is sterk eksponente van die benadering of dan epistemologiese vertrekpunt.

gedwing om tussen teorie en konteks te bly beweeg. Praktiese teologie is dus publieke teologie, teologie wat beïnvloed is deur die drama wat op die verhoog besig is om af te speel.

1.14. Die navorser se teologiese vertrekpunt

Die sentrum, soos ek vroeër genoem het, waarbinne die teater van praktiese teologie lê is die sentrum van teologie. En binne die sentrum van teologie lê die manier hoe ek teologies nadink. Daar sal ook later spesifiek gekyk word hoe die hoofkarakters teologies nadink. Ek benader die hele verhoogdrama met 'n baie bepaalde prentjie van hoe ek God sien en beleef. Benewens dus vir die navorsingsverhaal wat besig is om op die verhoog af te speel, het ek ook 'n persoonlike verhaal wat op die verhoog afspeel; 'n verhaal waar ek God op 'n baie bepaalde manier beleef en sien. Die verhaal kom van iewers af en beïnvloed dus die manier hoe ek myself teologies plaas. Dit bepaal ook hoe ek met die navorsingsdrama en die verskillende teologië daarbinne sal omgaan. Ek glo verskillende mense het verskillende Godsbeelde wat gebaseer is op verskillende maniere hoe hulle God te ervaar.

My eie teologiese vertrekpunt is in baie opsigte eintlik in die voorafgaande dele bespreek. Daar was bepaalde invloede op die manier hoe ek vandag oor teologie dink en oor hoe ek myself posisioneer.

Die eerste en een van die groot invloede was my ouerhuis. Ek het in 'n huis grootgeword waar die kerk nie regtig belangrik was nie. Ons het nie eers begrafnisse, troues of doopgeleenthede bygewoon nie. Ek was al in my tienerjare toe ek die eerste keer by 'n troue was. Die gevolg was dat ons ook nie oor God of godsdiens gepraat het nie. Daar was so nou en dan 'n opmerking gewees daaroor, maar dit is waar dit geëindig het. Wat ek baie goed onthou, is hoe my ma altyd die Bybel op Psalm 23 oopgehad het. Wat ek beter as dit kan onthou, is hoe my ma niks geweet het wat in die deel gestaan het nie. Haar

verduideliking was dat dit bese geeste van haar af weg gehou het en dat daar dan nie spoke in hulle kamer gekom het nie. En sy het geglo dat sy beter slaap as die Bybel so oop is. Ek het dus geleer om God te sien as 'n magiese figuur, wat goed reg en weg kon toor. Die reaksie van my ma is later verder beklemtoon deur toe ek opstandig geraak het toe ek 'n tiener was. Sy het die dominee gevra om my te *fix*. Sy toorkrag het nie gewerk nie en ek is gedwing om die huis te verlaat.

Ek het toe in pleegsorg geland waar die volgende groot invloed op my teologiese vertrekpunt ontwikkel het. Die mense het baie goed verstaan dat God 'n God van liefde is en dat Hy maar gedeeltelik geken kan word. Die beeld van God wat hulle gehad het, was radikaal anders as die vorige beeld. God was vir hulle oral in alle aspekte van die lewe; hulle het tot gebed nadat hulle geëet het. Ek glo ook dat dit is hoekom hulle my as volledig deel van hulle gesin aanvaar het. Ek sien hierdie gesin vandag nog as my familie. Die gesin (anders as my eerste gesin) was aktief deel van die kerk en kerklike aktiwiteite, die dominee wou my ook nie reg toor nie en hulle het my aanvaar net soos ek was. Dit was vir my lekker om aanvaar te word vir wie ek was en die gevolg was dat ek die besluit geneem het om teologie te gaan studeer en dit voltyds te doen om mense te aanvaar vir wie hulle is. My teologiese vertrekpunt het dus geskuif van een waar magie die grootste sê gehad het na 'n teologie waar aanvaarding 'n bepalende faktor was.

Die derde belangrike invloed op my teologiese vertrekpunt, was my kennismaking met die teologie. My aanvanklike gedagte was dat ek die wêreld gaan verander maar dit het vinnig omgeskakel in 'n gevoel dat God nooit verstaan kan word nie, en ek het my eerste jaar gedruip en in die tweede jaar het dit ook nie veel beter gegaan nie. Ek moes in my derde en vierde jaar baie hard werk om in te haal. In die proses het ek geleer lees. Ek het 'n liefde ontwikkel vir die kerkgeskiedenis wat omgeskakel het in 'n liefde vir dogmatiek. Die dogmatiek het God vir my in 'n maklik hanteerbare konsep verander. My teologiese vertrekpunt het nou bestaan uit 'n manier van oor God dink waar ek al die

antwoorde gehad het, ek het alles geweet. Ek het van my vertrekpunt in hierdie tyd as ortodoks-evangelies gepraat.

In my finale jaar het ek nog 'n belangrike invloed raakgeloop wat my verstaan van teologie nog verder verander het. Ek het my MDiv-skripsie in dogmatiek gedoen. Ek glo die professor by wie ek dit gedoen het, het iets van my arrogansie beleef en voorgestel dat ek na die werk van Harry Kuitert moet kyk en dit met my standpunt moet vergelyk. Kuitert het veral die ortodoksie aangeval, wat vir my problematies was, want ek het myself baie tuis gevind binne hierdie bepaalde manier van dink. Tog het Kuitert baie tot my gespreek. Ek glo ook dat 'n deel van die manier waarop ek vandag dink deur hom beïnvloed is. Ek het veral die gedagtes wat hy aangaande ervaring gehad het, ter harte geneem. Kuitert het aangevoer dat menslike ervaring 'n baie sentrale rol in die beoefening van teologie speel (Trimp 1984:69). Mense se ervarings van God speel dus vir hom 'n sentrale rol in die beoefening van teologie (Adriaanse 1978:32). Die menslike ervaringsveld is dus belangrik met begrippe soos kultuur, tradisie en geskiedenis wat God openbaar (Brinkman 1999:70). Kuitert het 'n gesegde wat die gedagtes nog verder beklemtoon, naamlik dat alles wat oor wat daar bo is gesê word, eintlik van onder kom (Brinkman 1992:71). Kuitert het gemeen dat openbaring alleen niks kan oplos nie (Brinkman 1992:71). Sake wat ek glo 'n baie bepalende invloed op my teologiese vertrekpunt gehad het uit die werk van Kuitert, was veral sy siening oor ervaring en die belangrikheid van ervaring in teologie.

Die volgende groot invloed op my teologiese vertrekpunt is die Narratief en die postfundamentalisme wat ek reeds bespreek het. Binne die teologiese vertrekpunt kon ek God op 'n bepaalde manier ervaar en oor die ervaringe gepraat het met ander mense en op die manier verder gegroei het. Hoewel ek glo dat ek nou 'n honderd persent gemaklik binne die vertrekpunt is, glo ek dat dit nie die einde is nie. Ek glo dat daar weer nuwe ontwikkelinge sal wees wat weer op hulle manier 'n invloed sal hê op my teologiese vertrekpunt.

Van die kenmerke van die teologiese vertrekpunt is dat dit strewe daarna om:

- Lokaal en kontekstueel te wees.
- Sosiaal gekonstrueer te wees.
- Toe te laat dat tradisie dit sal help rig.
- Toe te laat dat dit interdisiplinêr verder ondersoek sal word.
- Toe te laat dat dit verby die lokale sal verwys.

Wanneer daar dus op hierdie manier oor teologie gedink word, glo ek dat dit die ruimte skep om met verskeie ander benaderings en sieninge in gesperk te gaan.

Die proses is nie maklik nie, juis omdat soos Foucault (1977) sê dat die mens onbewustelik teruggryp na 'n posisie van mag. My teologiese posisie is dus 'n posisie wat deurgaans daarna sal streef om postfundamentalisties te wees en verder gevorm te word.

Ek glo egter dat my teologie soos McLaren(2005) daarna verwys "generous" genoeg is om die ander teologieë op die verhoog genoeg ruimte te gee om gehoor te word.

1.15. Medenavorsers en gespreksgenote

Een van die belangrike sake in die navorsing is die posisie wat die mense sal inneem wat deel van die navorsingsdrama gaan wees. Medenavorsers, die hoofkarakters, is die mense met wie daar in die eerste instansie gewerk gaan word: hulle wat op die verhoog en in 'n sekere sin is die navorser hierby ingesluit. Gespreksgenote is vir my 'n volgende groep. Die groep sal funksioneer as 'n raadgewende en leidende groep. Hulle is nie op dieselfde manier in die spesifieke konteks betrokke nie. Die groep sal uit verskillende mense en groepe bestaan wat hoofsaaklik uit ander kundiges en studie groepe sal bestaan.

Die vertrekpunt om medenavorsers te gebruik, word gebruik omdat daar nie alleen net op die beskrywing van ervaringe gefokus wil word nie, maar ook op die medenavorsers se eie interpretasies van hulle ervaringe (Müller 2003:302). Die navorsing is juis hieroor aangepak, om die verhale en interpretasies van die medenavorsers te hoor. Die posisionering impliseer dus dat die medenavorsers, die hoofkarakters en die regisseur, veronderstel is om die meeste te baat by die studie. Daar sal ook ander partye wees wat sal baat by die navorsing, soos die gemeentes waar die navorsing gebeur het, die breër wetenskaplike gemeenskap asook die breër sosiale gemeenskap.

1.16. Waarom hierdie posisionering ten opsigte van die navorsing?

Die navorsingsverhoog se agtergrond, lense waardeur dit gesien moet word en die mat waarop dit gebeur is in die vorige dele bespreek. Dit sal dus postmodern, postfundamentalisties, transversaal narratief, sosiaal-konstruksionisties en prakties-teologies wees.

Die eerste vraag wat beantwoord moet word is hoe ons by dié tipe praktiese teologie gekom het wat ek hier voorstel. Dan sal daar ook gekyk moet word na hoekom juis hierdie manier van werk. Wat reeds bespreek is, is van die redes waarom ek gekies het vir die metode van werk. Ek kies vir die vertrekpunte oor 'n verskeidenheid van redes. Ek gaan in die volgende deel 'n klein bietjie dieper ingaan op waarom juis hierdie paradigma en vertrekpunte gebruik sal word.

Die eerste rede waarom ek gekies het vir die manier van navorsing doen binne die paradigma, is omdat dit die wêreld is waarin ek grootgeword het. Dit is dus die wêreld wat ek ken. Dit is dus vir my soos Guba en Lincoln voorstel 'n manier van doen wat die wêreld vir my voorstel en kan beskryf (Guba & Lincoln 1994:107).

Die vraag is waar kom dit vandaan? Ek glo dat daar 'n paar ontwikkelinge is wat aanleiding gegee het tot die ontwikkeling van praktiese teologie tot by dit wat ons vandag het. Die eerste is postmodernisme en globalisering. Die ou manier van dink moes weer geëvalueer word, omdat mense ander vrae vra as wat voorheen gevra is. Dus moes ook die metodologie van navorsing begin om ander vrae te vrae.

Die volgende saak wat 'n groot invloed op die praktiese teologie gehad het, was die fenomenologie (Louw 2003:33). Die koms van die fenomenologie bring drie paradigmatische skuiwe (Louw 2003:39):

- Van teorie na praktyk
- Van deduksie na induksie
- Van feite na interpretasies

Van die groot name wat hier genoem sou kon word is Schleiermacher. Vanweë sy invloed op die praktiese teologie, word praktiese teologie 'n manier om 'n bepaalde Christelike tradisie te interpreteer en oor te reflekteer (Louw 2003:39). Praktiese teologie word dan by Schleiermacher 'n toegepaste teologie. Wat egter belangrik is om van kennis te neem is dat daar nuwe klem geplaas is op sake soos ervaring en praktyk.

Van hier af is die volgende groot skuif die skuif na die hermeneutiese paradigma in praktiese teologie. As van die voorgangers sou Gadamer en Ricoeur hier genoem kon word. Hulle fokus op verklaring en verstaan. Dit gaan dus vir hulle oor die verklaring en interpretasie van data (Louw 2003:42). Verstaan is daarom 'n poging om deur die woorde van 'n teks te penetreer tot daar by die aanvanklike versteekte betekenis van die woorde gekom kan word (Louw 2003:42). Vir die hermeneutiek is taal en ervaring dus ongelooflik belangrik. En dit vat ons dan na die volgende groot ontwikkeling, naamlik die narratiewe benadering. Die benadering herken dat mense met en deur stories funksioneer.

Elke mens het kennis van en insig in sy verhaal. Die navorser is nie die ekspert in 'n ander persoon se verhale nie.

Wanneer daar dan dus na die narratiewe benadering gekyk word, kan 'n mens nie anders nie as om die hermeneutiese benadering en die fenomenologiese benaderings daarin raak te sien. Die Postfundamentalistiese manier van Praktiese teologie doen vat dit nog verder. Muller (2003:294) gee twee redes waarom die manier van Praktiese Teologie 'n verbetering is op vorige hermeneutiese metodes:

- *I share Bleicher's concern about the inadequacy of the hermeneutical approach in situations where there is a continuous distortion of communication through the use of language.*
- *Secondly, the apparent inadequacy of the hermeneutical approach to provide practical theology with real contextual outcomes. It seems to leave practical theology with theoretical abstractions. The "theories for praxis" thus created often remain distant from the real world.*

Daar is selfs skrywers wat die twee benaderinge kombineer en vanuit 'n hermeneuties fenomenologiese hoek met die narratief werk. Dis belangrik om te sien en te verstaan dat die narratiewe benadering uit die benaderings gebore is maar dat dit ook 'n verdere ontwikkeling is wat ander aksente en klem het.

Dit is daarom dat die verhoogdrama dan ook sal afspeel teen die epistemologiese agtergrond. Dit gaan dus nie net oor hoor en interpreteer nie. Dit gaan oor die hoor van die stemme op die navorsingsverhoog. Maar meer as dit gaan dit daaroor dat die stemme kennis het, dat die stemme begrip het van hulle spesifieke kontekste wat niemand anders het nie. Die stemme is wetenskaplike stemme met waarde vir die breër wetenskaplike gemeenskap. Die keuse vir die

epistemologiese benadering doen juis dit: dit hoor die mense op die verhoog se wetenskaplike interpretasies.

1.17. Posisionering in verband met ander sake

Die posisioneringe wat nou beskryf gaan word, is sake wat deur die hoofkarakters en myself op die verhoog gedra is. Ek moet myself dus ook posisioneer ten opsigte van hierdie sake.

Die grootste deel van die agtergrond van die navorsingsverhoog is reeds geskets. Dit plaas die navorsing en die navorsingsveld binne 'n baie bepaalde ruimte. Daar is egter steeds dele van die prentjie wat ingevoeg moet word. Ek glo dat ek ook moet kwalifiseer hoe ek sien die sake pas. Die studie verwag dat ek eerlik sal wees in my benadering in verband met sommige ander sake. Geen mens kan neutraal in 'n navorsingskonteks instap nie. Die verhaal wat elke mens lewe het 'n bepaalde invloed op hom en haar, wie hulle is en hoe hulle in die wêreld is.

My posisionering in verband met die sake is dus nie ononderhandelbaar en onbuigbaar nie. Dit moet eerder gesien word as 'n bewus wees van waar ek tans staan en 'n openheid om te groei en te leer by die medenavorsers en gespreksgenote. Die posisionering moet nie die gesprekke of die navorsing domineer nie. Die posisionering is nie dogma nie, maar 'n poging tot 'n eerlike verantwoording en nadink oor sommige sake. Die posisionering is nie uit myself gebore nie, oor die laaste tien jaar is ek ongelooflik baie beïnvloed deur verskeie persone en werke. Ek sal ook erkenning aan daardie persone en werke gee.

1.17.1. Identiteit

Die groot vraag wat gevra sal moet word wanneer die navorsingsdrama beskryf word, is wie is ek en hoe ek dit geword het. Net so 'n belangrike vraag is waar

kan ek word wie ek bedoel is om te wees en dit sluit dan by die volgende vrae aan: Wie is ons? Wie is ek? Hoe het dit gekom dat ek, ek is? Wat is ander mense se invloed op wie ek is? Dit is duidelik dat 'n persoon se identiteit nie in isolasie gevorm word nie. Identiteit word in sosiale verhoudings gekonstrueer. Identiteit sou dus as 'n sosiale konstruk gesien kon word. Wie ek is en my identiteit kan dus sosiaal gekonstrueer word, en dan by implikasie ook verander word.

Côté en Levine (2002) het die multidimensionaliteit van identiteit ondersoek en waar identiteit gesien kon word, is daar drie aspekte geïdentifiseer:

- Hoe ons onself sien.
- Hoe ons met ander mense in verhouding staan.
- Hoe ons inskakel by die gemeenskappe waarvan ons deel is.

Wanneer ons dus oor identiteit praat kan ons nie anders as om te praat oor die narratiewe se invloed op ons identiteite nie. Volgens Fay (2000:2) maak ons as mense sin van wie ons is deur stories oor dit wat ons verstaan, maar ook dit wat ons nie verstaan nie (Fay 2000:2). Müller (2000:9) wys daarop dat die hede, die verlede en die toekoms nie van mekaar losgemaak kan word nie. Dit is dus een van die wegspringpunte van die hele narratiewe benadering. Wanneer ons dus ons verhale vertel is dit niks anders as die konstruering van die toekoms nie (Müller 2000:9). Met ons verhale konstrueer ons egter nie net ons toekomsverhale nie maar ook wie ons graag wil wees en wil word. Ons droom dus in ons verhale ook oor ons identiteit. Dreyer (1999:366) wys op die belang van die narratiewe in die vorming van identiteit en lig die verhouding tussen identiteit en narratiewe so uit:

In contemporary scholarship it has become commonplace to observe that speakers use the site of narratives to construct particular identities [where] each telling of a story offering the narrator a fresh opportunity to create a particular representation of herself.

Identiteit is dus storie- of verhaalgebonde.

Die postmodernisme plaas verdere klem op die siening dat ons verhale ons identiteit konstrueer. Daar kom egter 'n aspek by. Nie net deur my eie verhale nie maar ook deur die verhale van die mense rondom my konstrueer ek my identiteit. Kennis word dus ontwikkel en verkry deur mense wat saamwerk eerder as net deur individuele kenners (Dreyer 2006:1320). Ander mense in jou sosiale konteks is dus weselik deel van 'n mens se menswees (Dreyer 2006:1320).

Ons sou dus kon sê dat, deur verhale wat vertel word oor en in mense en verhoudings, konstrueer 'n mens se identiteit (Demasure & Müller 2006:412). Wanneer 'n mens vra wie 'n persoon is, kry 'n mens min as antwoord 'n naam en van. Meeste van die tyd sal mense met stories reageer op die vraag. Jou konteks waar jy vandaan kom, die mense met wie jy saam was is dus alles 'n invloed op wie jy is, wat jou identiteit is.

Demasure & Müller (2006) wys daarop dat binne die benadering van byvoorbeeld Ricoeur word 'n baie sentrale plek aan verhale gegee, juis omdat verhale die mag het om te verander (Demasure & Müller 2006:412). Die postmodernisme en veral die poststrukturalisme het ons opnuut kom wys dat taal, met ander woorde, woorde en begrippe se betekenis kan verander. Die vloeibaarheid van taal het dus tot gevolg dat 'n mens se identiteit veranderend en tydelik is. Dit is juis so omdat ons, ons verhale met taal konstrueer.

Wanneer 'n mens dit weet en die implikasies van die siening van identiteit verstaan, het dit implikasies vir hoe 'n mens jou identiteit in die toekoms konstrueer. 'n Belangrike komponent van die studie is identiteit. Dit is my hoop dat my medenavorsers sal beseef dat hulle 'n bepaalde sê het in wie hulle is, en dat hulle sal verstaan dat hulle nie net is soos hulle is nie (hier word nie na homoseksualiteit verwys nie), maar dat hulle 'n keuse het.

Die implikasies vir 'n narratief gekonstrueerde identiteit is dus (Stanford⁹):

- Omdat my persoonlike identiteit 'n narratief gekonstrueerde identiteit is, kan ek sin maak van myself, wie ek is, in my betrokkenheid en verhouding tot ander mense.
- In verhouding met ander, neem ek nie sommer 'n rol aan of in wat aan my gegee word nie. Ek kan myself verander deur my eie pogings, en ek kan ander beïnvloed om ook te verander.
- Die mens is liggaamlik en het biologiese en psigologiese swakpunte. Ek kan dus nie alles aan myself en van myself verander nie. Jy moet jouself ken. Jy kan jouself dalk nie verander nie maar ander mense se sieninge oor jou kan verander.
- Tog is ons interaksie met ander mense baie belangrik.

Die groep met wie ek werk het 'n baie bepaalde identiteit. Hulle verwys na die identiteit as 'n "skewe" identiteit. Mense buite hulle groep of dan subkultuur sien hulle as moeilikheidmakers en mense wat nie sukses in die lewe sal hê nie. Die verhale wat baie van die meisies oorvertel is juis ook verhale van mislukking. Die meisies leef ook hierdie identiteit, hulle maak moeilikheid waar hulle gaan. Dit het nou al as gevolg gehad dat 'n paar van hulle geskors is uit die skool uit en sommige van hulle het selfs drastiese stappe soos pogings tot selfmoord en aanranding, geneem.

My posisionering in verband met identiteit en die manier hoe identiteit gevorm word, is dus 'n sosiaal-konstruksionistiese posisionering. Identiteit is dus sosiaal gekonstrueer. Die sosiaal-gekonstrueerde identiteit kan gedekonstrueer word en nuwe verhale, verhale met en van hoop kan 'n uitvloeisel hiervan wees.

Identiteit is dus nie vas, onbuigbaar en ewig nie. Mense kan verander wie hulle is. Ek glo dat dit ook die essensie van die boodskap van die Bybel is; mense kan verander. Dit is 'n belangrike beginsel wat deurgaans aan die medenavorsers

⁹ <http://plato.stanford.edu/entries/ricoeur/>

gekommunikeer sal word en vir hulle uitgewys sal word. Die siening is op 'n ander manier van toepassing op seksualiteit en homoseksualiteit. Ek glo nie dat die verskynsels homoseksualiteit of seksualiteit sosiaal gekonstrueer is nie. Ek glo wel sommige sake aangaande seksualiteit en homoseksualiteit en selfs die woorde "seksueel" en "homoseksueel", en veral homoseksuele en seksuele identiteite wel sosiale konstrakte is. Die konstrakte verwag van mense om op bepaalde maniere op te tree, binne 'n bepaalde boksie. Ons sou dieselfde kon sê oor sake soos heteroseksueel en biseksueel, ensovoorts. Ons kan nie op 'n ander manier oor die sake praat as met konstrakte nie. Dit is egter belangrik om die sake te identifiseer as konstrakte en dan spesifiek as sosiale konstrakte.

Op die navorsingsdrama se verhoog is dit belangrik om te beseft dat identiteit deur ons verhale gevorm word. Dit is egter net so belangrik om daarop te let dat daar ruimtes geskep moet word waar mense hulle narratiewe identiteit kan ontwikkel. Dat die stories van wie wil ek wees, wie droom ek kan ek wees, vertel sal word. Dit is net so belangrik dat daar plekke geskep sal word waar die verhale geleef sal kan word.

1.17.2. Seksualiteit

Een van die plekke waar die meisies in die navorsingsdrama gesoek het na die identiteit wat bespreek is, is in seksualiteit en seks. Hulle het almal doelbewus met die verhaal na die navorsingsverhoog toe gekom.

My eerste vraag na ek gesê het wat ek in die vorige deel gesê het, is: Wat is seksualiteit? Hoe meer 'n mens lees hoe meer ingewikkeld raak dit om presies te verduidelik wat seksualiteit is. Kok (2004:41) wys daarop dat daar 'n verskeidenheid faktore is wat beïnvloed wat seksualiteit is en hoe dit funksioneer. Die manier hoe seksualiteit gesien word, word dus beïnvloed deur 'n verskeidenheid van sake, wat insluit, biologiese, sosiologiese, historiese, religieuse, etniese en wetenskaplike verstaan (Kok 2004:41).

Biologiese prosesse wat insluit genetiese, hormonale, neurale en vaskulêre faktore word ook geassosieer met menslike seksualiteit. Daar is dus 'n mediese sy aan menslike seksualiteit. Dié sy is teenwoordig en kan nie sosiaal gekonstrueer of gedekonstrueer word nie. Die manier hoe daar met die mediese kant in gesprek getree word, kan egter sosiaal-konstruksionisties benader word.

Menslike seksualiteit kan geïdentifiseer word as die maniere waarop mense hulself uitdruk en ervaar as seksuele wesens (Kok 2004:39). Alles rondom dit is sosiaal-gekonstrueerde sake. As mense gee ons ook bepaalde waarde aan die seksuele en hoe ons dit interpreteer. Ons moet dit sien vir wat dit is, naamlik sosiale konstrunkte, deur mense in bepaalde kontekste gevorm en daargestel. Die wortels hiervan lê baie diep. Kok (2004:39) verwys daarna as prehistories. In die antieke vrugbaarheidskultusse sien ons afbeeldinge van geslagsorgane. Seksualiteit en die nadink oor seksualiteit het 'n plek in menslike denke vir duisende jare. Juis daarom glo ek is dat dit so 'n moeilike terrein is om binne te gaan en gemaklik oor te praat. Beukes meen dat Foucault gaan so vêr as om te sê dat die menslike seksualiteit wat eintlik 'n natuurlike saak was, 'n objek van die wetenskap gemaak word (Beukes 2002:291). Op hierdie manier is mense vervreem van die seksuele en praat oor seksualiteit.

Seksualiteit is in die negentiende eeu nie net verklaar tot objek van studie in die mediese wetenskap nie. Beukes wys op vier herhalende temas wat sistematies in ander dissiplines bestudeer is (Beukes 2002 :291):

- Die liggame van vroue word in die negentiende eeu multidisiplinêr geseksualiseer vanweë die rol daarvan as geboorte-organ. Die konsep van histerie, byvoorbeeld, word ontwikkel en gediagnoseer as die resultaat van seksuele probleme.
- Die pedagogisering van die seksualiteit van kinders word in die negentiende eeu wyd bestudeer. Kinders moet te alle koste beskerm word

teen die gevare inherent aan masturbasie en hulle seksualiteit in die algemeen.

- Die sosialisering van voortplanting geniet intense aandag deur dit in verband te bring met die fundamentele uitgangspunte van die biologiese en sosiologiese evolusieleer. Die belangrikheid van seksualiteit vir voortplanting en die behoud van die spesie word gekontekstualiseer binne dissiplines soos demografie en sosiologie.
- Die seksualiteit van volwassenes word 'n enorme terrein van studie op grond waarvan alle vorme van perverse afwykings as gevaarlik en uiteindelik as dissident getipeer word. Die hoogtepunt hiervan was waarskynlik die reduksionistiese studies van Masters en Johnson in die vyftigerjare op grond waarvan, byvoorbeeld, die vroulike orgasme omvattend fisiologies en psigologies bestudeer is en die resultate wye akademiese belangstelling en mediadekking geniet het.

Dit is dus duidelik dat die konstrakte wat aangaande seksualiteit ontwikkel het, in baie opsigte skadelik was. Seksualiteit is geweldig kompleks en moet as niks anders as dit gesien word nie, naamlik kompleks. Dit is egter inherent deel van wie ons is. Kok (2004:40) gaan verder om hierdie kompleksiteit te verduidelik aan die hand van die tien fases van seksuele ontwikkeling van die mens. Die tien fases het ook nie die aller antwoord nie. Ek glo dit is belangrik om hiervan kennis te neem, maar dit is ook nodig om kennis te neem van die feit dat daar altyd uitsonderinge is. Die tien fases van ontwikkeling van seksualiteit is dus volgens Kok (2004:40):

1. Chromosomeseks: Het 'n persoon 'n 46 XX- vroulike of 'n 46 XY- manlike chromosoompatroon?¹⁰.
2. Gonadale seks: Het die persoon testikels of eierstokke?

¹⁰ Daar bestaan nie 'n gay- chromosoom nie, daar is wel ander disfunksies, soos Klinefelter se sindroom en Turner se sindroom. Die disfunksies kan egter behandel word deur manlike en vroulike hormone toe te dien.

3. Hormonale seks: Het die persoon meer androgeen of meer estrogeen?
4. Seks van interne organe: Het die persoon byvoorbeeld 'n prostaat of het hy 'n uterus?
5. Seks van eksterne organe: Is daar 'n penis of is daar 'n klitoris, 'n skrotum of 'n labia?
6. Breinseks: Het die brein manlike of vroulike strukture en vlakke van chemikalieë?
7. Seks gegee by geboorte: Wat het die dokter gesê toe hy of sy die baba die eerste keer gesien het? Seun of dogter?
8. Geslagsidentiteit: Besef die persoon hy is 'n dogter of 'n seun? Die konsep is gevestig tussen die ouderdomme twaalf tot agtien.
9. Geslagsrol: Wat sê of doen die persoon om ander mense te laat besef dit is 'n seun of 'n dogter?
10. Seksuele oriëntasie en identiteit: Is die persoon lief vir dieselfde geslag, homoseksueel, of vir die teenoorgestelde geslag, heteroseksueel of beide geslagte, biseksueel?

Die tien fases hanteer die ontwikkeling van seksualiteit. Heteroseksuele, homoseksuele en biseksuele mense is en bly seksuele wesens met seksualiteit. Die tien fases bepaal nie hoe mense heteroseksueel word nie; dit bepaal wel of mense mans of vrouens is.

Die posisionering is dus dat seksualiteit 'n komplekse saak is waarop ons nie maklike vereenvoudigde antwoorde kan gee nie. Seksualiteit word deur baie sake beïnvloed waarvan sosiale konstruksionismes maar een faktor is. Saam met die medenavorsers gaan verhale geëksploreer word wat moontlik aan die area van seksualiteit kan raak. Dit sal saam met hulle geëksploreer word, en daar sal gekyk word na die konstruksionismes wat rondom seksualiteit bestaan. Van die voorbeelde sou wees wat die rol van die man en die rol van die vrou is. Konstruksie wat aangaande hierdie saak sou kon bestaan is dat 'n man moet

werk, 'n vrou maak kos, mans huil nie, vrouens is meer emosioneel, ensovoorts. Dit neem ons na homoseksualiteit en my posisionering wat hierdie komplekse saak betref. Ek glo as ons na alle aspekte van homoseksualiteit kyk is dit op geen manier minder eenvoudig as die sake aangaande seksualiteit nie.

1.17.3. Homoseksualiteit

Die verhaal oor homoseksualiteit is 'n baie ou verhaal wat oor duisende jare gevorm is. Daar is reeds 6 500 jaar gelede al oor homoseksualiteit gepraat. In Papyrusgeskrifte wat uit die tyd dateer is dit duidelik dat homoseksualiteit toe reeds teenwoordig was (Du Plessis 1999:14). Dit bly egter 'n verhaal vol wanopvattinge en vooroordele (Du Plessis 1999:14). 'n Groot deel van die navorsingsverhoogdrama handel oor homoseksualiteit. Die meisies het die verhaal saam met die verhaal van seks en seksualiteit na die verhoog toe gebring. 'n Groot deel van die kies van die medenavorsers/hoofkarakters het hieruit geskied. Die hoofkarakters het almal op die een of ander manier 'n verhaal vertel waar homoseksualiteit 'n belangrike deel van die verhoogstuk was en in sommige gevalle na die studie ook nog is.

Die vraag oor hoe ek myself posisioneer oor 'n saak soos homoseksualiteit, is 'n vraag waarmee ek baie lank en hard geworstel het en steeds mee worstel. Foucault (1988:110–111) vra hom retories af:

How is it that in a society like ours, sexuality is not simply a means of reproducing the species, the family, and the individual? Not simply a means to obtain pleasure and enjoyment? How has sexuality come to be considered the privileged place where our deepest truth is read and expressed?

Die siening van die kerk is baie keer 'n siening waarin homoseksualiteit gesien is as 'n doodsonde; 'n sonde wat verhewe staan bo ander sondes. Die sogenaamde sonde is verder vir meer as 'n dekade lank al een van die groot

sake wat deur sinodes bespreek en hanteer is. Lewis (2009) wys daarop dat die benadering tot die hantering van mense wat 'n homoseksuele identiteit aangeneem het, kan lei tot sekere psigologiese afwykings en selfs selfmoord.

Die saak aangaande homoseksualiteit is deur sommige mense as so belangrik en sentraal geag dat dit tot kerkskeuring sou kon lei. Baie mense hou vol dat homoseksualiteit 'n keuse is wat 'n persoon maak en dat mense baie maklik kan ophou om dit te doen. Homoseksualiteit is gesien as 'n tipe siekte wat genees kan word (Müller & Beyer 2007:124). Daar het sekere terapeutiese ontwikkelinge gekom waarin mense geleer is om net die versoeking te weerstaan of te onderdruk (Müller & Beyer 2007:126).

Ek het in my nadenke oor my posisionering na baie materiaal gekyk en baie materiaal geles oor die onderwerp. Titels soos *Vir diegene wat die leuen glo dat hulle homoseksueel is*¹¹, *Homoseksualisme, probleem of simptome?*¹², is nie ongewoon nie. Homoseksualiteit is in die benaderings baie keer 'n saak wat gesond gebid kan word. Die materiaal het die uitgangspunt, *Is jy gay? Wel moenie bekommer nie, ons sal jou help fix!* Ek het die materiaal van 'n bepaalde opleidingsentrum¹³ in hierdie verband gekyk en in 'n video-insetsel stel hulle voor dat om van homoseksualiteit genees te word jy jou brein letterlik net moet herprogrammeer. Hoe jy te werk moet gaan om dit reg te kry is soos volg: Jy moet vir jou 'n dik poskantoorrekkie koop en dit om jou gewrig begin dra. Elke keer as jy dan 'n homoseksuele gedagte het moet jy die rekkie sover moontlik terugtrek en jouself op die manier dan skiet. Dit moet seer wees. Die teorie is daarop gebaseer dat homoseksuele mense plesier uit homoseksualiteit put. Daarom stel hulle voor dat jy die gevoel van plesier wat jy uit homoseksualiteit put moet vervang met pyn en later sal jou brein nie meer hieraan dink nie omdat dit seer is. My enigste bekommernis hieroor is dan waarom daar nog homoseksuele mense is? Die meeste van die gevalle waarmee ek gewerk het

¹¹ Filadelfia Opleidingsentrum.

¹² Gerhardus Horak

¹³ Filadelfia Opleidingsentrum: Frans Cronje DVD 2

beleef elke dag baie meer emosionele pyn as wat enige rekkie ooit kan veroorsaak. Daar is baie posisionerings oor homoseksualiteit en baie van die posisionerings is skadelik. In my konteks het van hierdie posisionerings selfs selfmoorde en selfmoordpogings tot gevolg gehad.

Ons sou dus oor homoseksualiteit dieselfde kan sê as oor seksualiteit. Dit is 'n ongelooflik komplekse saak. Dit word verder gekompliseer deur sosiale konstruksionismes wat bestaan, konstruksionismes waarteenoor ons verplig is om krities te staan, veral as dit kan beteken dat 'n persoon se lewe in gevaar gestel kan word deur die konstruksionismes.

Wat glo ek nie oor homoseksualiteit nie? Die eerste vraag oor my eie posisionering kon nie wees wat ek wel glo nie. Dit wat ek geglo het is skadelik en baie beïnvloed deur my eie verhaal, 'n verhaal wat vol konstruksionismes was en is; konstruksionismes wat gevorm is vandat ek 'n baba was. Wanneer ek bang was toe ek nog klein was is die vraag baie maklik aan my gestel: Is jy 'n "moffie"? Wanneer ek gehuil het of saam my susters wou speel of nie uit die boom uit wou spring nie en selfs wanneer ek nie vreemdelinge vertrou het nie, was veral my pa se vraag: Maar is jy 'n "moffie"? Hoe ek geweet het wat 'n "moffie" is weet ek nie. Wat ek dus geglo het is dat homoseksuele mans, huil, bang is, vriendinne het en in 'n snaakse onnatuurlike stem met 'n vreemde aksent praat. My idee van homoseksuele vrouens was weer dat hulle soos mans lyk en soos mans sal optree en sal praat en dat hulle skeer. Ek moes myself dus posisioneer vanuit 'n hoek van wat kan ek nie glo nie en wat glo ek nie. Dit het gevra dat ek krities na myself moes kyk.

Wat glo en kan ek dus nie glo oor homoseksualiteit nie?

- Ek glo nie dit is 'n keuse wat mense doelbewus maak nie.
- Daar bestaan nie iets soos 'n homoseksuele geen nie (Jones & Yarhouse 2000:48).

- Homoseksuele mense is nie minder man of minder vrou nie.
- Homoseksuele mense is nie 'n sub- of laerklasmens nie. Hulle het gevoelens soos heteroseksuele mense, hulle is ook nie minder intellektueel nie.
- Die debat oor homoseksualiteit is nie eenvoudig nie en niemand weet regtig waar homoseksualiteit vandaan kom nie (Jones & Yarhouse 2000:52).
- Mense word nie homoseksueel as gevolg van molesting in hulle kinderlewens nie (Jones & Yarhouse 2000:52).
- Veroordeling en homofobie is nie aanvaarbaar nie (Dreyer 2006:158).
- Homoseksualiteit is nie 'n geneesbare patologie nie.
- Hormone soos estrogeen en androgeen bepaal nie homoseksualiteit nie (Jones & Yarhouse 2000:61).
- Die deel van die hipotalamus wat tradisioneel met seksualiteit en seksdrange te doen het, is dieselfde in homoseksuele sowel as heteroseksuele mense (Jones & Yarhouse 2000:48).
- Homoseksuele mense is nie noodwendig promiskueus nie (Müller & Beyer 2007:128).

Op die verhoog was homoseksualiteit dus nie 'n siekte of toestand wat genees moes word nie. Die fokus was die hoofkarakters se verhale, waarin homoseksualiteit maar een aspek van was.

Die vraag oor wat ek nie glo oor homoseksualiteit nie, neem my na die volgende belangrike vraag in my posisionering. Wat veroorsaak homoseksualiteit? Yarhouse en Jones (2000) hanteer die gesprek baie volledig. Daar word gekyk na die biologiese kant en moontlike biologiese oorsake en die moontlik psigologiese oorsake. Hulle konklusie is dat daar nie 'n enkele oorsaak is wat geïdentifiseer kan word nie (Jones & Yarhouse 2000:65). Daar moet dus gewaak word teen 'n moontlike heksejagtery en gekyk word na wetenskaplike feite oor waar homoseksualiteit vandaan kom. Ek glo dit geld nie net vir antihomoseksuele

nie maar ook vir prohomoseksuele posisionerings. Ek glo dat daar nie iets soos 'n eksakte wetenskap bestaan nie, juis omdat mense dit doen. Wetenskap is altyd tydelik en is 'n bepaalde bril om die werklikheid mee te beleef.

Die opsies om 'n mens self binne te posisioneer is dus baie beperk. Ek sou myself dus wou posisioneer op 'n punt waar ek met homoseksuele mense in gesprek kan gaan en nie net 'n posisionering waar ons óór hulle praat nie. Ek is baie versigtig vir 'n proposisionele standpunt of posisie (Müller & Beyer 2007:129). Maar daarmee saam erken ek dat ek 'n baie bepaalde verhaal saam met my in die gesprek in neem en dat ek krities teenoor hierdie verhaal staan. Objektiviteit is dus nie 'n honderd persent moontlik nie en in baie opsigte is dit 'n idee van die positivisme (Dreyer 2006:157). Die gesprekke sal dus steeds sosiaal-konstruksionisties en postfundamentalisties hanteer word. Daar sal dus kontekstueel en binne bepaalde verhoudings gewerk word. Waarhede en antwoorde kan alleen in verhoudings en in interaksie met ander mense gesoek word (Dreyer 2006:160). Die mense word dus in die eerste plek nie hanteer as 'n vrot spul, 'n vrotkol, skewes, gays, lesbene, moffies of homoseksueles nie, maar as mense met gevoelens, drome en doelwitte; mense met stories, stories wat gehoor moet word.

My posisionering aangaande homoseksualiteit is verder ook 'n posisionering wat beïnvloed is deur my beskouing van die Bybel, met ander woorde my Skrifbeskouing. Ek glo dat die Bybel die Woord van God is, in menslike taal deur mense geskryf. Die woord het deur bepaalde redaksies gegaan en is op 'n baie bepaalde manier deur duisende jare hanteer. Die Bybel is ook binne baie bepaalde kontekste geskryf en saamgestel, kontekste wat van mekaar verskil en ook van ons kontekste verskil. Die Bybel is verder ook 'n Bybel met kontrasterende gedagtes, juis as gevolg van die verskillende kontekste waarin dit tot stand gekom het. 'n Mens sou net na die verskillende godsbeelde kon gekyk het om dit verder te verduidelik.

Daar is egter 'n markonarratief wat ek glo reg deur die Bybel en die geskiedenis sigbaar is. God is 'n God wat by mense betrokke is. Hulle is mense wat eintlik vernietig moes gewees het oor hulle konstante oortredinge teen Hom. Maar hy het betrokke gebly en selfs later deel geword van die menslike bestaan en Sy lewe opgeoffer vir mense. Ek bou my geloof op die makronarratief, nie op hoe sterk die wyn in Johannes 1 was en of dit regte wyn was met alkohol in nie, ook nie op hoe moontlik of onmoontlik dit is om op water te loop nie. My geloof is daarop gebou dat God in my lewe betrokke is en in my lewe betrokke wil wees. Die Bybel bevestig ook die verhaal.

Wanneer ons dus oor die reëls en wette van die Bybel praat, glo ek dat dit juis vanuit hierdie hoek gesien moet word. Daarom stem ek saam met Dreyer (2004:182) dat die reëls soos volg gesien en geïnterpreteer moet word:

1. Reëls verloor hulle geldigheid wanneer kontekste verander.
2. Reëls is nuttig en beskerm selfs mense, maar wanneer daar konflik tussen die reël en die konteks kom, kan daar weggedoen word met die reël (ek glo nie ons ontken God op dié manier nie).
3. Indien daar konflik is, behoort die reël nie summier verwerp te word nie. As etiese waardes in die konteks swaar genoeg weeg, kan die reël tersyde gestel word.
4. Niks uit die konteks kan swaar genoeg weeg om 'n reël wat 'n daad verbied omdat dit immoreel is, tersyde stel nie.

Ek sou dus baie maklik by Müller en Beyer (2007:137) kon aansluit in verband met my persoonlike posisionering ten opsigte van sorg en in hierdie geval navorsing met homoseksuele persone. Die posisionering is dus¹⁴ (Müller & Beyer 2007:137):

¹⁴ Die konteks van sorg is hier vervang met die konteks van navorsing.

- Die manier waarop die navorsing benader word, word grotendeels beïnvloed deur my teologiese vertrekpunt.
- 'n Teologie wat op tydlose waarhede gebaseer is skep nie ruimte vir gesprek en wedersydse reflektoring nie.
- 'n Teologie wat nederig genoeg is om te beseef dat ons teologiese insigte nie gelyk gestel moet word aan die God se openbaring nie, bied ruimte vir gesprek.
- So 'n gesprek werk nie met proposisies of insigte wat reeds vasstaan en net linêr op die navorsing toegepas word nie.
- Die uiteinde van so 'n proses sou meervoudige dimensies kon inneem, byvoorbeeld 'n gesprek waar homoseksuele mense aanvaar word vir wie hulle is, en na hulle stories geluister word. En plaasvind in sinvolle interaksie met die Skrif.
- Die gevolg hiervan is dat die kontekste wat geraak word deur die navorsing: dat die gemeenskappe erns sal moet maak met die aanvaarding van homoseksuele mense se verhale. Veral die kerk sal op 'n manier moet kennis neem van die verhale en dit akkommodeer as deel van die verhaal van God wat betrokke is by mense.

Op die verhoog is daar baie gepraat oor homoseksualiteit of om 'n “skewe” te wees. Binne die verhale was hierdie saak soos 'n refrein. Wat baie belangrik is, is dat daar nie na die verhoog gekyk is deur die lens van "ons sal julle genees want homoseksualiteit is 'n siekte nie". Die hoofkarakters het met die verhaal na die tafel toe gekom. Later sal hulle ook die konsep verduidelik soos hulle dit verstaan en beleef het.

11.7.4 Geloofsgemeenskap

Die geloofsgemeenskap is 'n volgende saak wat deur die medenavorsers en myself op die verhoog geplaas is. Die geloofsgemeenskap sou soos 'n tipe mat

gesien kon word op die navorsingsverhoog. Of die spesifieke gemeenskappe daarvan gehou het of nie, die verhaal se vertrekpunt was die geloofsgemeenskap.

Dit is dus onmoontlik om die geloofsgemeenskap buite die gesprek te laat. Die geloofsgemeenskap het 'n baie sentrale rol te speel binne die gesprekke met homoseksuele mense. Dit is juis so omdat baie van die konstruksie wat daar oor homoseksuele mense bestaan op 'n manier in die kerk en uit die kerk gebore is. Hiermee bedoel ek die kerkstruktuur soos ons dit op aarde kan sien. Ons sou kon redeneer oor hoe 'n groot rol teologiese konstruksie hier kon speel. Maar ek dink vir die huidige kan 'n mens sê dat die geloofsgemeenskap hier die fisiese ruimte is, 'n kerkgebou en terrein en mense. Aan die ruimte is bepaalde betekenis gegee deur die hoofkarakters. Die studie sal spesifiek kyk na wat die betekenis is wat deur die hoofkarakters gegee is aan die ruimte en konsep "kerk".

Ek praat hier spesifiek van die geloofsgemeenskap omdat ek dink dat mense soos die hoofkarakters in die navorsingsdrama, nie net in die NG Kerk is nie, maar deel van alle kerke en alle geloofsgemeenskappe. APK, PPK, AGS, NG, NHK, die kerk onder die boom en die Evangelies Gereformeerde kerk, ensovoorts is. Mense met verhale soos dié van die hoofkarakters, is 'n realiteit wat in alle geloofsgemeenskappe leef. Ek glo net dat dit baie maklik is om dit te laat lyk en klink na 'n gesprek wat net sekere gemeenskappe raak. Baie van die beskuldigings wat gemaak word, word dan juis ook spesifiek teen sekere geloofsgemeenskappe gemaak. Vir die doel van die navorsingsdrama is daar gekyk na verhale van mense binne 'n bepaalde geografiese area. Hulle is afkomstig uit verskillende geloofsgemeenskappe.

Met dit gesê glo ek die geloofsgemeenskap het 'n baie bepaalde doel wat dit in mense se lewens moet vervul. McKnight (2005) verduidelik dat 'n geloofsgemeenskap verhoudinggedrewe is. Die doel is om mense as 'n

gemeenskap met verskille en gebreke, bymekaar te kry, mekaar te bemoedig, op te bou en uit te stuur. Dit vind alles binne gemeenskap en verhoudings plaas. Dit voel soms of dit juis die teenoorgestelde is wat deur geloofsgemeenskappe gedoen word. Mense vertel verhale van seer, verwerping, onderdrukking en kliëkvorming eerder as verhale van opbou.

Een van die stories wat my medenavorsers herhaaldelik vertel het, is juis dit. 'n Verhaal van 'n gemeenskap waar hulle alleen staan en geoordeel word, verhale wat verwerping, haat en pyn inhou.

Ek is self deel van 'n geloofsgemeenskap wat die verhaal vertel. Ek posisioneer myself dus as deel van 'n geloofsgemeenskap; 'n geloofsgemeenskap met baie gebreke. Ek glo egter ons moet mense iets van die liefde van God vir mense kan laat voel as hulle op enige manier by 'n geloofsgemeenskap betrokke raak.

1.17.5. Die verhaal van die NG Kerk en homoseksualiteit

Die kerk se rol as deel van die agtergrond van homoseksualiteit is 'n baie belangrike rol. Vir die grootste deel was die rol van die kerk nie baie positief nie. Ek kan selfs so ver gaan as om te sê dat die rol van die kerk baie keer afbrekend en negatief was. Eerder as 'n verhaal van liefde, is die verhaal baie keer 'n verhaal van verwerping en marginalisering van mense. Die verhaal is 'n verhaal vol pyn en seer wat mense moes ervaar.

Die verhaal in die NG Kerk is ook nie 'n nuwe verhaal nie. Die verhaal het in die sestigerjare reeds op die tafel gekom. Die antwoord was eenvoudig: homoseksualiteit is sonde. Tydens die sinodesitting van Wes-Kaapland in 1995 is 'n historiese besluit geneem in hierdie verband. Daar is besluit dat daar weer gekyk moet word na 'n Bybels-gefundeerde pastoraat aan homoseksuele mense. Wat die besluit vir my meer histories maak is dat daar ook besluit is dat homoseksuele mense by die navorsing betrek sou word. Hulle sou dus kon insae

hê in die ontwikkeling van die pastorale model. Die besluit is myns insiens die res van die kerk tien jaar vooruit gewees. Ek glo nie eers 2007 se sinodesitting het so ver gekom soos die 1995-besluit nie. Daar sou nie net óór mense gepraat word nie, maar wel mét mense.

Daar is in dieselfde verslag genoem dat die sinodesitting en die kerk moet waak om nie dieselfde uitsprake te maak as wat daar oor dans en swem op Sondag gemaak is nie. Die aanbeveling waaroor die sinode moes besluit was:

- Gemeentes sal die stuk ontvang met die oog op informasie, diskussie, versorging en begeleiding van die homoseksuele persoon.
- Gemeentes word dus versoek om erns te maak met die behoefte aan 'n ondersteuningstelsel vir homoseksuele persone binne die gemeenskap van gelowiges. Die mense moet aanvaar word, en daar moet gewaak word teen 'n onsensitiewe stigmatisering, eensydige veroordeling, marginalisering, en verwerping.

Hoewel die gesprek grotendeels oor pastoraat gehandel het, het dit 'n definitiewe standpunt gemaak. As ons mense verwaarloos, verwaarloos ons die evangelie.

Alhoewel dit die geval was en daar wel besluite soos dié geneem is en behandel is, was dit nie die rigting waarin die NG Kerk sou beweeg nie. Hoewel daar 'n groot groep lidmate in die NG Kerk is wat geen probleem het met homoseksualiteit nie, is daar ook 'n groot groep wat 'n wesenlike probleem het met homoseksualiteit. Ons sien veral in Kerkspieël¹⁵-data dat daar definitief twee strominge in die NG Kerk is. Daar is die groep wat sê dat dit onaanvaarbaar is en meen dat die Bybel duidelik is oor die saak. Homoseksualiteit is teen die wil van

¹⁵Die Kerspieëlopname word elke twee jaar gedoen. In die verlede is dit elke vier jaar uitgevoer. Hierdie projek bestaan uit drie departemente of teikengroepe:

- Die plaaslike gemeente.
- Die ampsdraers.
- Die leiers in die gemeentes.

God (Bisschoff 2008:1). Daar is egter 'n groot groep mense wat nie seker is nie. Ek vind myself soms in hierdie posisie. Wat die saak kompliseer is die twee uiterste standpunte wat daar bestaan oor homoseksualiteit. In die literatuur vind ons duidelik twee groepe. Ek verwys na die groepe as 'n prohomoseksualiteit-groep en 'n antihomoseksualiteitgroep. Beide groepe het baie oortuigende standpunte. In baie gevalle gebruik hulle ook die wetenskap en die Bybel, maar hulle misbruik dit egter net so veel.

Die algemene sinode van Oktober 2002 besluit dat hulle hulself nie verder kan assosieer met van die vorige besluite en die verslag oor homoseksualiteit nie. Die verslag en besluite het homoseksualiteit summier afgekeur en gesê dat dit teen die wil van God is. Die gesprek het gelei tot groot onenigheid. Die opdrag is toe gegee dat daar weer na die Skrif gekyk sal word in hierdie verband (Bisschoff 2008:2).

Die gesprek is met die besluit vir die eerste keer van 1986 af weer regtig op die tafel van die kerk gewees (Bisschoff 2008:2). Dit voel vir my op dié punt of die gesprek weer by 1960 was, 'n besluit soos dié van Wes-Kaapland 1995 sou die gesprek moontlik 'n ander tipe momentum gegee het. Wat belangrik en 'n stap in die regte rigting was, was die feit dat die gesprek weer oop was en mense weer uitgedaag sou word om te dink.

Die volgende algemene sinode in Oktober 2004 lei 'n volgende era in. Die era maak dit duidelik dat daar wel 'n alternatiewe standpunt bestaan (Bisschoff 2008:2). Die sinode formuleer ook 'n aantal standpunte oor homoseksualiteit. Die standpunte was (Bisschoff 2008:2):

- Die roeping van die kerk is om die Evangelie in alle omstandighede aan alle mense te bring. Dit sluit ook menslike seksualiteit in.
- 'n Verskoning is gerig aan alle homoseksuele mense en hulle gesinne wat deur die NG kerk seergemaak is.

- 'n Bevestiging om ondersteuning te bied aan homoseksuele mense en om 'n pastorale model te ondersoek is gegee.
- Die materiaal wat ons in die Bybel oor homoseksualiteit kry, kan verskillend geïnterpreteer word.
- Alleen 'n huwelik tussen 'n man en vrou kan erken word deur die kerk.
- Promiskue gedrag by homoseksuele en heteroseksuele mense word afgekeur.
- Alle mense het deel aan God se liefde, ongeag van hulle seksuele oriëntasie. Daarom moet hulle as deel van die kerk aanvaar word.

Om oor die spesifieke besluit te reflekteer is moeilik. Die sessie was met 'n bepaalde atmosfeer gelaai, wat ek nie glo werklik oorvertel kan word nie. Die idee wat ek kry is dat vir die eerste keer van 1995 af daar 'n tree in die regte rigting was: homoseksuele mense moet as deel van die gemeente gesien word.

Die algemene sinode van 2007 bevestig weer die besluit wat in 2004 geneem is. Die 2007-sinode besluit verder dat predikante wat homoseksueel is, selibaat moet lewe. Homoseksualiteit moet in liefde hanteer word, so ook die debat oor homoseksualiteit.

Die debat ontvou egter op 'n ander manier as wat die verwagting aanvanklik was. Eerder as in 'n gees van liefde, gebeur die gesprek baie keer in 'n gees van veroordeling plaas. Dit is so erg dat daar groepe is wat dreig om weg te breek as hulle nie hulle sin kry in die debat nie. Daar is ook groepe wat reeds weggebreek het.

Die positiewe is dat die gesprek uitgebrei het en dat daar mense is wat vra na wat van hulle verwag word. Hoe moet ek optree om die wil van God te doen? Die debat het uitgekring tot op gemeentelike vlak. Die gedagte is dat daar nie meer net oor nie maar ook met mense gepraat sal word.

Kerkspieël het van 2005 af navorsing oor die verhaal gedoen. 10 000 vraelyste is binne die NG kerk uitgegee. Van die 10 000 vraelyste is 3 976 terugontvang (Bisschoff 2008:3). Daar is in die eerste opname veral gefokus op die besluite van die algemene sinode. Die data lyk soos volg:

Church leaders and decisions on homosexuality (2005) (%)					
In the current debate on homosexuality the following viewpoints are used. Please give your honest opinion on each of the statements. (Results in %)	Strongly agree	Agree	Uncertain	Disagree	Strongly disagree
The Church caused pain in the past to people with a homosexual orientation	12	32	15	25	15
The Church acted correctly when apologizing to all homosexuals and their families where <u>the love of God was not visible in the conduct of the Church</u>	14	35	14	20	17
It is possible that the available information in the Bible regarding homosexuality can be interpreted differently	9	32	12	23	24
Only the union between one man and one woman can be regarded as a marriage	79	16	2	1	2
Promiscuous homosexual practices are against the teachings of the Bible	66	21	7	3	3
All people, disregarding their sexual orientation, are included in God's love	46	35	9	6	4
All people, disregarding their sexual orientation, should be accepted on the ground of their confession of faith as full members of	27	32	15	14	12

the Church					
The witness of faith and commitment of all people, disregarding their sexual orientation, should be accepted	25	34	16	14	11

(Bisschoff 2008:4)

Die ondersoek wat deur die bostaande tabel weergegee word sou die volgende tot gevolg kon hê. Gemeenteleiers het gevoel dat (Bisschoff 2008:3):

- Die kerk het die regte ding gedoen deur jammer te sê vir die seer wat veroorsaak is aan mense met 'n homoseksuele oriëntasie.
- Die huwelik bestaan as 'n eenheid tussen een man en een vrou, huwelike tussen mense met dieselfde geslag is nie aanvaarbaar nie.
- Die interpretasie van die tekste oor homoseksualiteit skep probleme. Daar bestaan duidelik twee verskillende standpunte.
- Die term "seksuele oriëntasie" wat gebruik is in die debat oor homoseksualiteit moet verder verduidelik word, veral die oorsake en redes vir homoseksualiteit.

Dit is dus duidelik dat na 2005 die gesprek op 'n ander manier op die tafel was as voorheen. Teoloë het baie tyd en energie in die debat ingesit en selfs gewone gemeentelede het die saak indringend bespreek. Die gevolg hiervan was beslis 'n groter verdraagsaamheid. Almal was en is egter nie ewe verdraagsaam teenoor homoseksualiteit en homoseksuele mense nie. Die debat het nog nie gedraai nie en daar is steeds twee uiterstes wanneer daar na die saak gekyk word.

In 2005 is daar saam met die vorige tabel ook 'n ope vraag gegee wat deur 47% van die 3 958 respondente ingevul is (Bisschoff 2008:5). Die volgende verhaal is deur die navorsing vertel:

Open question: What is your point of view on homosexuality			
			%
Not accepting or being against homosexuality		1348	72
• Wrong, disapprove	200		
• Bible related response	219		
• Sin, Against will of God	396		
• Not intention of creation, etc.	94		
• Repent, etc.	177		
• Not acceptable, don not practice	200		
• Therapy, counseling, healing, etc	62		
Positive or accepting homosexuality		162	9
• Accept, tolerate, not reject, not condemn			
Neutral response		331	18
• Decision of individual,	50		
• Born this way	75		
• Complex issue	55		
• General	40		
• Who am I to judge; God will judge, etc	58		
• Handling by the Church	53		
Uncertain	25		1
• Uncertain, no comment, etc.			

(Bisschoff 2008:5)

Die verhaal beklemtoon dat daar groei is. Groei glo ek in 'n positiewe rigting. Mense aanvaar nie meer dinge omdat iemand gesê het dit is so nie. Die verhaal

wat deur die navorsing vertel word, is daar is 'n groep mense is wat begin vra na hoe ons dit anders kan verstaan, en dalk is God groter as ons konstruëte. Die verhaal wat deur die navorsing vertel word, beklemtoon egter ook die 1986-manier van dink. Daar is steeds 'n baie groot groep mense en denkers wat glo dat homoseksualiteit sonde is en nie beoefen moet word nie. Homoseksualiteit is sonde en moet bely word voor die Here. En wanneer 'n mens in terapie hard genoeg hieraan werk kan homoseksualiteit selfs genees word.

Die Kerkspieëlnavorsing het in 2006 nog 'n stap verder gegaan. Daar is weer 'n vraelys uitgegee wat in die erediens deur gemeentelede ingevul moes word. Die doel hiervan was om gemeentelede se stemme te hoor oor bepaalde sake in die kerk. Die vraelys het ook homoseksualiteit ingesluit. In die vraelys was 'n deel wat gerig was aan die predikante, die deel is ook op die predikante gefokus. Die vraelys is uitgegee aan 1 927 predikante waarvan 818 voltooi is. Dus het 42% gereageer (Bisschoff 2008:5).

Die eerste ronde data het gewys dat 76% teen homoseksualiteit is en die 24% wat oor was, kon in drie groepe verdeel word (Bisschoff 2008:6).

1. 17% is positief oor homoseksualiteit.
2. 6% is nie seker nie.
3. 1% is vaag.

Dit is dus duidelik dat die verhaal wat in die kerk vertel word oor homoseksualiteit nie tans 'n baie positiewe gesprek is nie en dat dit marginalisering van mense kan meebring. Die taal wat gebruik is in die verhaal is stereotiperend. Die verhaal is nog meer so as die leiers 'n bepaalde standpunt ingeneem het. Die standpunt word onmiddellik 'n "maar"-standpunt. Ek sal die sondaar aanvaar "maar" die sonde kan ek nie aanvaar nie. Die skade van so 'n standpunt is in baie gevalle meer gevaarlik as om mense fisies dood te maak. Homoseksualiteit is nie so eenvoudig nie. Ek weet dat daar teoloë is wat na hierdie manier van dink verwys as pannekoekargumente en as oneerlik. Die gesprek is kompleks. Die "maar"-

standpunt is in homself marginaliserend. Bisschoff (2008:8) wys verder ook hoe taal verneder, verwerp en uitsluit in die verband.

Explicit marginalising language or formulas		
	%	n
Unnatural		13
Abnormal		8
Reject		25
Diverging/deviation		12
Hatred		11
Abomination		5
Should not be allowed in the office, etc		7
Refuse to conduct marriage; NO to gay marriage, etc		15
Other:		14
• Contrary to Gods creation of man and women (anatomy)		
• I do not want a "gay" colleague		
• "Do not touch me"		
• Abomination in the eyes of God		
• "Bah!/Ugh!"		
• Ungodly mutilation of Scripture		
• Personality disorder		
• Practice horrible		
• No problem with "queer" people (Afrikaans "moffies")		
• Maladjustment		
• Provoking God		

• Dysfunctional way of thinking		
• Do not want such a person to accompany my child on a Sunday school camp		
• "Is it possible for two boys?"		
Total	14	110

(Bisschoff 2008:8)

Die taal wat ons dus gebruik wanneer daar oor homoseksualiteit gepraat word en na homoseksualiteit verwys word, is in baie gevalle taal wat 'n verhaal vertel van mense wat gemarginaliseer is. Die manier waarop daar oor bepaalde sake gepraat word, het die vermoë om mense se stemme af te sny en hulle nie as deel van 'n bepaalde gesprek te sien nie (Freedman & Combs 2002:13).

Bisschoff (2008:9) gaan egter verder deur die verhaal van magdiskoerse te vertel. Die probleem is soos ek vroeër geredeneer het, dat die diskoerse ontwikkel word deur hulle wat mag het en die diskoerse word dan om mense afgeforseer. Mag moet van onder af boontoe werk en nie anders om nie. Kennis is mag en ek glo dit is 'n positiewe saak as kennis mag is. Dit moet nie net aan die wat reeds mag het meer mag gee om mense verder te marginaliseer nie. Die diskoers aangaande homoseksualiteit gebeur nie sonder dat sekere mense sekere mag uitoefen nie (Bisschoff 2008:9).

Die vraag word dus verder gevra: Kan die teenwoordigheid van 'n magdiskoers geïdentifiseer word? Indien wel, in watter mate bestaan dit (Bisschoff 2008:9). Die volgende skema is gebruik in die analisering van die data (Bisschoff 2008:10):

- Uitdrukkings teenwoordig in magdiskoerse is geïdentifiseer.
- Aandag is gegee aan antwoorde wat geformuleer is op 'n manier wat mag dekonstrueer in 'n gemeenskap.

- Antwoorde wat op die Bybel gebaseer is, is geïdentifiseer maar nie by die gesprek ingesluit nie.
- Die res van die data het nie in die bogenoemde kriteria geval nie.

Die volgende verhaal is vertel (Bisschoff 2008:9):

Power discourse in the discussion on homosexuality?		
	%	
Power discourse	17	135
Deconstruction	23	178
Bible related response	18	145
Uncertain	42	328
		786

(Bisschoff 2008:8)

Dit is duidelik dat daar veral binne die NG Kerk baie sterk magdiskoerse betrokke is as daar oor die verhaal oor homoseksualiteit en die kerk nagedink word. Woorde soos "nie-normaal", "behandel hulle soos", "nie-natuurlik", "oortreding van God se wil en "ek kan dit nie aanvaar nie" is van die taal wat gevind is in magdiskoerse (Bisschoff 2008:9).

Dit is gelukkig net die een kant van die verhaal. Die ondersoek het ook opgelewer dat daar mense is wat dekonstruktiewe taal gebruik. Die tipe taal dui 'n openheid aan om wel in gesprek te gaan met van die bestaande diskoerse en weer die magsverhoudings te ondersoek. Taal soos die is nie eenvoudig nie. Ek is nie so seker daaroor nie: "hulle is welkom in ons kerk" is van die taal wat 'n mens kan verbind aan 'n moontlike openheid en bereidheid om met konstrunkte in gesprek te gaan. Verhale van hoop kan uit die tipe sieninge gebore word. Hoewel daar na die taal as pannekoekredenasies verwys word, glo ek dat dit op 'n openheid dui om dieper te soek.

Die verhaal van homoseksualiteit en die NG Kerk is op geen manier 'n eenvoudige verhaal nie. Dit is ook nie 'n verhaal wat sonder enige invloede leef nie. Daar is verskillende kontekste wat in ag geneem moet word wanneer die verhaal gelees word. Die verhaal is ook 'n verhaal wat met trauma en pyn gepaard gaan.

In die breër verhaal oor identiteit en homoseksualiteit het die verhaal tussen die kerk en homoseksualiteit 'n baie groot invloed. Die verhaal van die meisies wat later vertel sal word is 'n verhaal waarin die kerk 'n definitiewe invloed het. Ongelukkig is dit in baie opsigte 'n negatiewe invloed. Saam met die groep meisies sal daar gekyk word na hoe die verhaal op so 'n manier oorvertel kan word dat dit hoop skep en nie pyn nie. Die verhaal van die kerk is egter maar een deel van die groter verhaal en daarom sal die ander verhale ook in die hoofstuk vertel word.

1.17.6. Die verhaal van Randpoort-gemeente

Die verhaal van die Nederduitse Gereformeerde gemeente Randpoort is 'n verhaal wat letterlik ouer is as die verhaal van die dorp self. Die Nederduits Hervormde of Gereformeerde gemeente Randpoort is van die Moedergemeente Krugersdorp afgestig op 23 April 1918, deur die destydse Ringskommissie, dii JF Naude, W Nicol en L Fourie in die skoolgebou te Randgate (Le Roux 2008:6). Die dorp is eers heelwat later gestig.

Die jaar 1918 was een van die donkerste jare in die geskiedenis. Daar was die verskriklike griepiepidemie wat mense afgemaai het en in daardie jaar het die Eerste Wêreldoorlog gewoed (Le Roux 2008:6). In die jare rondom 1918 was daar 'n toeloop na die Witwatersrandse goudvelde en was die voortekens reeds daar dat die landelike bevolking in 'n stedelike bevolking verander. Dit was nie

net mense wat 'n materiële bestaan kom soek het nie. Hulle net ook die kerk en godsdienste met hulle saamgebring (Le Roux 2008:6).

Die geskiedenis in die laaste 90 jaar het vir die gemeente baie goed en baie sleg mee gebring. Een van die verhale wat aan my vertel is deur 'n oom wat al 50 jaar lank in die gemeente is, glo ek is 'n baie belangrike verhaal. In die onlangse geskiedenis het daar binne die gemeente twee baie sterk groepe ontwikkel: aan die een kant 'n konserwatiewe groep wat glo dat dinge moet gebeur soos vyftig jaar gelede, en aan die ander kant is daar 'n vernuwende groep wat wil hê die gemeente moet bly beweeg en mense bedien op 'n manier wat sinvol en eietyd is. Dit is ook hoe ek dit gevind het toe ek in die gemeente gekom het. Dit was in so 'n mate waar dat kort na van die mense op die kerkraad uitgevind het wat die tema van my studie was, een van die ooms opgestaan het en gevra het of ek homoseksueel is.

Oom Jood¹⁶ het vir my vertel waar die ding begin het. Hy het vir my vertel dat dit nie altyd so was nie. Dit alles het begin toe 'n baie bekende dominee 'n reeks dienste daar kom aanbied het. Die reeks het daarvoor gegaan dat Afrikanerskap baie belangrik is. Hy het onder andere gemeen dat dit sonde is om nie 'n geloftefeedsdiens te hou nie. Op dié stadium het die gemeentes reeds nie meer 'n geloftediens gehou nie. Al die gemeentes in die dorp het toe al saam 'n versoeningsdagdiens gehou. Die saak was vir van die lidmate en predikante so 'n ernstige saak dat daar later tot politieke vergaderings in die kerk gehou is. Een van die predikante het toe sy voet neergesit en die vergaderings is gestop. Daar is toe 'n tweede erediens begin en met gevolg ook 'n tweede gemeente in die eerste gemeente. Toe die twee gemeentes in een gemeente nader aan mekaar getrek word, het baie van die meer konserwatiewe lidmate geskuif na die APK¹⁷ en EG¹⁸. Die lidmate het egter nie almal geskuif nie en baie van hulle is steeds

¹⁶Fiktiewe naam.

¹⁷Afrikaanse Protestantse Kerk

¹⁸Evangelies Gereformeerde Kerk

deel van die gemeente. Dit is dus duidelik dat die verhaal oor homoseksualiteit en die gemeente nie 'n baie vreedsame verhaal is nie.

Die volgende deel van die verhaal wat ek wil vertel is hoe mense binne die gemeente as individue oor homoseksualiteit en die kerk voel. Hier is van vraelyste gebruik gemaak wat aan 'n redelike diverse groep mense in die gemeente uitgedeel is. Die volgende verhaal is deur die vraelyste vertel¹⁹.

Die 50 vraelyste is aan die kerkrad en diensraad van die gemeente uitgedeel, waarvan 48 terugbesorg is. Die groep is gekies omdat hulle weet dat ek besig is met die studie. Die leiers is ook deur die mense in die gemeente gekies, wat beteken dat daar 'n redelike groot groep mense is wat dink soos hulle dink. Die groep verteenwoordig 'n baie groter groep. Die motief hiervoor was om die houding van die gemeente ten opsigte van homoseksualiteit en die beoefening van homoseksualiteit te bepaal. Ek glo dit sal help om die verhaal van die gemeente teenoor die groep meisies met wie ek werk, te verwoord. Ek het die vroe gefokus om vroe wat oor die konstrakte oor homoseksualiteit bestaan.

Randpoort-gemeente se verhaal
1. 76% van deelnemers meen homoseksualiteit is 'n probleem in Randpoort-gemeente.
2. 53% sê dat homoseksualiteit 'n keuse is.
3. 15% meen dat iemand homoseksueel kan word as 'n vaderfiguur afwesig is.
4. 7% meen dat kinders wat gemolesteer is homoseksueel sal word.
5. 100% meen dat deur met die teenoorgestelde geslag se speelgoed te speel geen invloed op homoseksualiteit het nie.
6. 15% meen dat meisies wat seergekry het in verhoudings kies om homoseksueel te wees.
7. Niemand glo dat arm mense se kinders homoseksueel is nie.

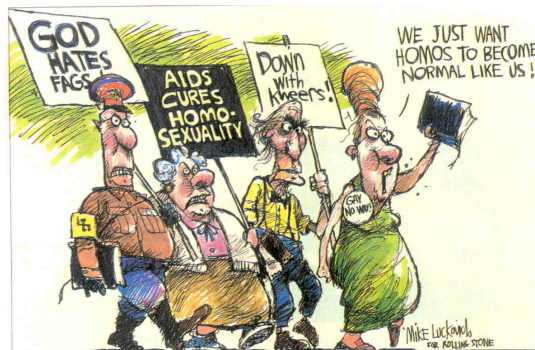
¹⁹ Sien addendum vir volledige vraelys.

8. 70% glo dat 'n mens nie homoseksueel gebore kan word nie.
9. 76% meen dat daar nie iets soos 'n homoseksuele geen bestaan nie.
10. 84% meen dat homoseksualiteit genees kan word.
11. 15% glo dat daar medikasie is wat kan help om homoseksualiteit kan genees.
12. Niemand glo dat straf kan help om homoseksualiteit kan genees nie.
13. 77% glo dat pastorale en sielkundige behandeling kan help met die genesing van homoseksualiteit.
14. 15% meen dat homoseksualiteit net 'n fase is waardeur 'n persoon gaan.
15. 38% gril vir homoseksuele mense.
16. 15% sal nie eers met homoseksuele mense praat nie.
17. 23% meen dat homoseksualiteit sonde is en die mense nie by die kerk behoort nie.
18. 84% voel homoseksualiteit is sonde maar die mense hoort wel by die kerk.
19. 15% meen dat homoseksuele mense verdien nie 'n gelyke plek in die samelewing nie.
20. 46% stel dit dat homoseksuele mense abnormaal is.
21. 30% voel dat homoseksuele mense nie welkom is in die gemeente nie.
22. 100% ken iemand wat homoseksueel is.
23. 46% voel dat homoseksuele mense nie lidmate van die kerk mag wees nie.
24. 15% voel die gemeente moet mense straf wat homoseksualiteit beoefen.
25. 53% van die deelnemers meen mense wat homoseksualiteit beoefen gaan in die hel brand.
26. 84% voel homoseksualiteit is onaanvaarbaar.
27. 72% voel homoseksuele mense moet skaam voel oor hulle homoseksualiteit.
28. 100% voel dat die gemeente 'n verskil kan maak in homoseksuele mense se lewens.
30. Ander opmerkings:

- Homoseksualiteit is sonde. God sal alle sonde straf.
- God het 'n afsku in homoseksuele mense.
- Een homoseksuele mens kan ander mense beïnvloed om ook so te word.
- Sonde bly sonde.
- Sonde moet bely en gelos word.
- Rus die gemeente toe om die mense by te staan.
- God het gekom vir siekes en nie vir die gesondes nie.

Uit die vraelyste is dit dus duidelik dat Randpoort se verhaal veral ten opsigte van homoseksualiteit 'n ingewikkelde verhaal is. Die vraelyste het duidelik gewys dat homoseksualiteit nie 'n verskynsel is waarmee die lidmate, of dan die leierskap vertrouwd was of noodwendig verstaan het nie. Daar is ook 'n onverdraagsaamheid van die kerk se kant af teenoor homoseksualiteit. Die houding het ook duidelik uitgestaan in die gemeente en lidmate se hantering van die meisies met wie ek in gesprek is. Ek glo dat die gemeente en in baie opsigte my houding teenoor die meisies met die spotprent uitgedruk sou kon word:

1.17.7. Die verhaal van Randfontein

'n Baie belangrike deel van die dekor van die navorsing is die konteks waarbinne ek en die medenavorsers onself bevind. Die verhaal van Randfontein is nie 'n eenvoudige verhaal nie. Die implikasies van die verhaal is egter baie belangrik in

die breër verhaal. Die verhaal van die dorp Randfontein is 'n verhaal wat verweef is met die verhaal van die medenavorsers se verhaal en net so ook met my verhaal. Ek sê so omdat die verhaal en die geskiedenis van die dorp verweef is met die verhale van die mense wat hier woon. Ek sal amper so ver gaan om te sê dat die dorp deel van die mense se gene is.

Die heel eerste verhaal wat ek in die groter verhaal wil vertel is die verhaal van die dorp en homoseksualiteit. In gesprekke met mense oor homoseksualiteit word dit baie gou duidelik dat dit nie 'n onbekende verskynsel in Randfontein is nie. Die vreemde van die verhaal aangaande Randfontein se verhaal in hierdie opsig is dat dit nie so algemeen onder mans voorkom nie. Ek het baie rondgeva en kon met twee persone praat wat nie tans in verhoudings is nie. Homoseksualiteit onder vroue is egter baie meer algemeen. Dit is so 'n mate waar dat ek my studieveld baie moes afbaken tot die groep tussen 14 en 19. Die vroue se verhaal in die dorp is na twee kante toe nie aangenaam nie. Aan die een kant is daar 'n baie konserwatiewe groep mense wat niks met die mense te doen wil hê nie. Die dames kry dus baie swaar en moet hulle verhoudings wegsteek. Aan die ander kant is daar verhale van veral die ouer dames wat jonger meisies in seksuele dade in lok met die belofte van geld en ander dinge. Baie mense is dus nie positief oor die dames nie, en baie versigtig vir hulle.

Om die dorp self se verhaal te vertel kan 'n mens nie anders nie as om by die mense en die dorp self te begin nie. Baie van die mense wat hier woon was al letterlik van voor die stigting van die dorp af hier. Van die medenavorsers se grootouers was betrokke by die stigting van die dorp. Die mense is dus letterlik al vir generasies lank in en deel van Randfontein. Wat die belang van die konteks nog verder beklemtoon is dat dit die enigste plek is wat baie van die jongmense ken. Die meeste van my medenavorsers was nog nooit vir langer as 'n dag uit die dorp uit nie. Hulle glo ook omtrent almal dat hulle vir altyd in Randfontein sal bly.

Die verhaal van Randfontein begin al in 1912. Dit is egter nie die stigting van die dorp Randfontein nie. Randgate is in 1912 geproklameer as dorpsgebied (Hamman 2004:II). Randgate is ook die area van die dorp waar ek en meeste van die medenavorsers onself bevind. Die dorp Randfontein is eers in 1929 geproklameer (Hamann 2008:II). Die eerste gemeente wat gestig is, is die NG gemeente Randpoort in 1918 (Le Roux 2008:1).

Randgate is op 'n plaas gestig met die naam Randpoort wat aan 'n mnr. Botha behoort het in die laat 1800's (Van den Berg 2000:2). Die families, soos die Van den Bergs, Matthews'e, Du Toit's en Koks is steeds invloedryke gesinne in Randfontein. Baie van die mense is verder ook op die een of ander manier familie van mekaar.

Dit is verder ook belangrik om te weet dat Randgate en Randfontein afsonderlik ontwikkel het. Dit blyk egter dat die twee dorpe later outomaties deel van mekaar geword het. Randgate was hoofsaaklik die Afrikaanssprekende dorp. Die dorp se naam moes Randpoort gewees het. Die administrateur was Engels en het gevra dat hulle moet verduidelik wat "randpoort" beteken. Hy het toe besluit dat Randgate 'n beter naam is (Van den Berg 2000:3). Baie van Randgate se inwoners was mynwerkers in en om Randfontein (Van den Berg 2000:3). Die Meeste mense was dus ambagsmanne wat 'n redelike sterk middelklas gevorm het.

Die verhaal het na 1994 egter baie verander. Baie van die myne is heeltemal geprivatiseer. Die voorheen sterk myndorp het minder sterk geword. Die myne het baie van hulle werk uitgekonnekteer. Die situasie het so verander dat in 'n gemeente waar daar voorheen 70% myners was, daar nou skaars 10 gesinne is wat direk by mynbedrywighede betrokke is. Baie mense werk in Johannesburg. Daar is baie mense wat nie werk kry nie en baie van die gesinne verdien twee duisend rand of minder per maand. Die mense doen al meer stukwerk en kontrakwerk om aan die lewe te bly. Die huise waarin die gesinne woon is in baie

gevalle al generasies in die familie en mag en kan baie keer nie verkoop word nie. Die gesinne is dus gestrand, kopers kan nie gevind word nie en daar is in baie gevalle ook nie huurders nie. Elke tweede huis het 'n "Te koop"-bordjie op en baie min van die eiendomme word verkoop. Die huis oorkant my is al in die mark vir meer as 'n jaar, en mense kom nie eers kyk nie.

Dit is dus duidelik dat die verhaal van Randfontein 'n verhaal is wat vertel van nood en swaarkry. Die nood word verder beklemtoon as 'n mens na die verslag van Fourie (2008) oor die nood van en in Randfontein kyk. Die verhaal van nood is 'n verhaal wat met die verhaal van die dorp en dan by implikasie ook met die verhaal van die medenavorsers verweef is.

In Randfontein is daar nege skole (Fourie 2008:1). Die nege skole is genader en daar is aan hulle gevra wat die spesifieke nood is wat hulle tans beleef (Fourie 2008:1). By al die skole was werkloosheid van ouers, armoede en drank- en dwelmmisbruik, 'n probleem (Fourie 2008:1). Ander probleme soos slegte skuld, behuising, egskeding en basiese behoeftes is ook genoem. Die skole meen dat die probleme veral sosiaal en emosioneel op die kinders 'n impak het (Fourie 2008:2).

Die verhaal word verder beklemtoon as daar na die NG Welsyn (2007/2008) se verslae gekyk word. Die welsynskantoor in Randfontein, wat in Randgate is, word beman deur vier voltydse maatskaplike werksters, wat in die omgewing van 320 gevalle per maand hanteer (Fourie 2008:2). Die getal sluit egter nie die mense wat by die kantoor opdaag in nie. By die 320 gevalle kan 275 mense per maand bygetel word wat eenmalige hulp ontvang (Fourie 2008:6). Die dienste wat gelewer word, is hoofsaaklik aan blanke mense, waarvan baie in Randgate en op die plote rondom Randgate woon.

Ongeveer 75% van die sake wat NG Welsyn Randfontein hanteer, is plasing van kinders in pleegsorg (Fourie 2008:7). Wat die statistiek vererger is dat daar baie

kinders is wat uit enkelouergesinne kom, gesinne wat baie swaar kry. Uit 'n rugbyspan is daar 10 kinders wat uit enkelouergesinne kom. Die kinders is dus verplig om na hulleself om te sien terwyl hulle ouers stukwerk doen of motorwagte is. Kindermolestering en verwaarlosing kom dus baie algemeen voor (Fourie 2008:8). Daar word tot ses pasgebore babas per week deur hulle ouers weggegooi in Randfontein (Fourie 2008:8). Die kliniek kry behalwe vir die ses babas per week ongeveer 35 gevalle per week waar kinders mishandel is.

Drankmisbruik kom voor by een uit elke drie huisgesinne in Randfontein (Fourie 2008:8). Die ergste drankmisbruik kom voor by kinders in graad 8, met ander woorde 14-jarige kinders (Fourie 2008:8). Drankmisbruik onder laerskoolkinders is egter ook nie ongewoon nie. By een van die laerskole in die dorp is dit een van die sake wat baie indringend aandag geniet. Ander probleme wat veral tieners raak is gesinsgeweld en promiskuïteit onder tieners (Fourie 2008:8). Dit het veral 'n invloed op kinders tussen die ouderdomme 13 en 18.

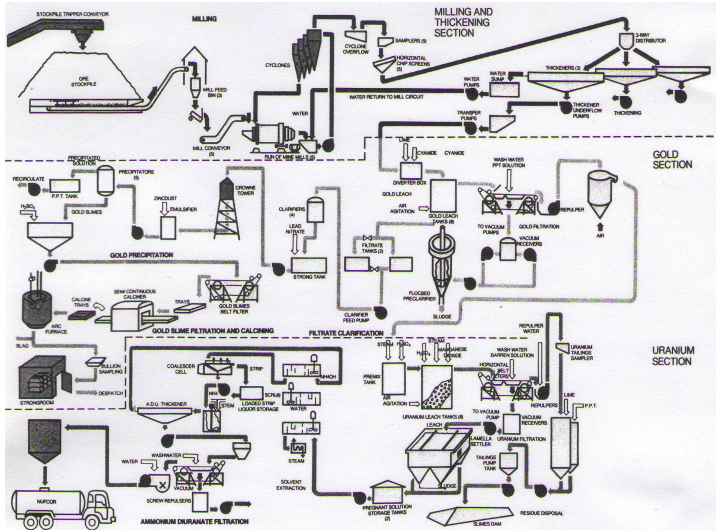
Die sake wat reeds genoem is, is maar een kant van 'n groter probleem. Die probleme soos armoede, het ook 'n definitiewe impak op ander sake soos byvoorbeeld misdaad. Die misdaad is in baie gevalle ernstige misdaad, soos moord, aanranding en verkragting. Ek moes in die afgelope 18 maande baie van die sake in my studeerkamer hanteer het. Daar is byvoorbeeld een van ons gemeentede letterlik 400 meter van die kerk af doodgeslaan deur 'n persoon wat dwelms misbruik het. Daar is in 2007 'n kind deur rowers op haar ma se skoot doodgeskiet. Ek hanteer op 'n weeklikse basis gevalle waar erge gesinsgeweld betrokke is. Ek is ook tans by twee gesinne betrokke waar die broodwinners ernstige lewerskade opgedoen het as gevolg van oormatige alkoholinname. Die bank in Randgate is in die 18 maande twee maal beroof. Verkragting is ook nie 'n vreemde fenomeen nie. Ek het al 'n dame gehelp om so 'n saak te rapporteer. Die gevolg was dat ek deur die polisie geïntimideer is. Hulle het my aangeraai om eerder die saak te laat vaar, anders sou ek die gevolge daarvan moes dra.

Sekuriteitsmaatskappye rapporteer dat inbrake radikaal in Randfontein toeneem, en die inbrake gaan gewoonlik met aanranding en selfs moord gepaard (Fourie 2008:10). Dwelmhandel is verder 'n baie groot probleem wat baie inwoners radeloos het. Die gevolg hiervan is dat baie tieners van dwelmmiddels afhanklik is.

Die konteks is dus deurtrek met sosiale probleme, wat dit in baie gevalle vir die inwoners baie moeilik maak om verhale van hoop te vertel. Behalwe vir die genoemde sosiale probleme is die omgewingsfaktore ook 'n belangrike aspek van die konteks. Besoedeling speel 'n baie belangrike rol in hoe mense nadink oor die konteks waarin hulle, hulself bevind. In 'n gesprek met 'n bekende dokter in Randfontein, het hy vir my genoem dat siektes soos, asma, longprobleme weens lugbesoedeling, toring, kanker en oor-, neus- en keelinfeksies nie vreemde siektes is nie en dit bly toeneem. Die siektes wat gewoonlik in die winter algemeen is, is in Randfontein regdeur die jaar 'n probleem.

Die redes vir die siekte is die sandhope en die slikdamme wat 'n mens reg rondom die dorp kry. Daar is ongeveer ses slikdamme en vier sandhope wat 'n mens kan sien rondom die dorp. Die sand en slik is van die neweprodukte van die goudsuiweringsproses. Die neweprodukte kan vir niks anders gebruik word nie. Die stof van die slikdamme en sandhope waai letterlik kilometers ver en is oral. Die stof is egter nie die grootste probleem nie. Die slikdamme, sowel as die sandhope se stof het in die suiweringsproses in aanraking gekom met swaelsuur, sianied en uraan. Die gifstowwe is nie alles uit die stof verwyder nie. Behalwe dat die stof oral is, is dit ook giftig (Hocking 1986:238). Sommige mense meen selfs dat die stof die rede is dat daar so baie psigologiese afwykings in die dorp is.

Goudsuiweringsproses (Hocking 1986:238)

Die implikasies van al die verskillende sake in die verhaal van Randfontein wat genoem is, is veral sigbaar in die spreekkamers van terapeute en beraders in Randfontein. In gesprekke met sielkundiges uit die dorp word die verhaal nog verder beklemtoon. Huweliks- en gesinsprobleme is van die mees algemene probleme wat voorkom, veral ouers wat nie hulle kinders kan hanteer nie (Fourie 2008:9). Stres en depressie is ook baie algemene probleme. Selfmoord en selfmoordpogings kom dus ook baie algemeen voor. Dwelmverslawing is glad nie vreemd nie. Die verslawings varieer van gewone pynstillers tot heroïen.

Die een kant van die dorp se verhaal is 'n verhaal waarin armoede, besoedeling dwelm- en drankmisbruik en gesinsgeweld algemeen is en mense op 'n manier 'n hopelose bestaan voer. Dit is egter nie die enigste verhaal nie, maar wel die dominerende verhaal. Die verhaal het baie meer invloed en sê op hierdie stadium as die positiewe verhale en verhale van hoop. Van die trotsste mense wat ek ken is mense wat in die dorp bly, mense wat ten spyte van armoede verhale van hoop vertel en drome vir hulle self het; mense wat hulle kinders grootmaak as mense met hoop, mense wat droom.

Die verhaal van Randfontein het in baie opsigte die verhaal geword wat op die verhoog uitgebeeld is. Die meisies het die verhaal van hopeloosheid wat by baie mense in die dorp leef saam met hulle gedra en selfs toegelaat dat die verhaal hulle lewens in 'n mate beheer. Vir baie van die meisies het daar nie 'n wêreld buite Randfontein bestaan nie. Dit was vir hulle die wêreld. Die impak van die konteks kan dus nie onderskat word nie en was altyd op die verhoog teenwoordig.

1.17.8. Die verhaal van die skool

Die verhaal is nie amptelik opgeteken nie. Die verhaal is deur onderhoude met onderwysers en die medenavorsers geskryf²⁰.

Die verhaal van die skool dien verder ook as 'n baie belangrike deel van die dekor van die verhaal. Die skool waar die meeste meisies hulle bevind het toe die navorsing begin is, glo ek het 'n baie groot invloed op die verhaal wat vertel is. Baie van die meisies is egter intussen gekors of is na ander skole toe. Die verhaal van die skool bly belangrik omdat dit die plek is waar baie van die meisies die eerste keer met mekaar in aanraking gekom het. Die skool het ook 'n baie bepaalde siening ten opsigte van die groep meisies wat deel is van die drama.

Die skool se verhaal moet verder ook verstaan word teen die agtergrond van die dorp se verhaal wat reeds vertel is. Dit maak die verhaal meer driedimensioneel. Die groter verhaal is 'n verhaal van droomloosheid en doodsheid. Die verhaal is hoofsaaklik die verhaal van die kinders. In my werk met die kinders van die skool is dit baie duidelik dat die kinders nie vreeslik groot dunk van hulself en hulle toekoms het nie. Baie min van die kinders het regtig enige ambisie. Uit 'n groep van 250 graad 10-kinders is daar nie eers 60 wat natuur-en skeikunde en wiskunde het nie. Wanneer 'n mens met die kinders praat oor drome sal hulle

²⁰ Die vorm wat die onderwysers ingevul het is deel van die addendums.

baie moeilik praat oor wat hulle drome vir hulleself is. Baie kinders sal reguit sê dat die politieke situasie in ons land van so 'n aard is dat dit in elk geval nie help dat hy of sy droom nie. In 'n gesprek met 'n ouer het hy gesê dat hy sy kinders belet om te droom, dit help in elk geval nie 'n mens droom nie.

In gesprekke met die onderwysers van die skool maar ook ander skole in die dorp word die probleme net beklemtoon. Baie van die onderwysers sê dat hulle nie langer hier kan skoolhou nie. Daar is tot soveel as 15 onderwysers per jaar wat wegtrek. Die kinders vloek die onderwysers en in ekstreme gevalle word die onderwysers selfs deur ouers en kinders aangerand. Die gevolg is dat veral onderwysers in skaars vakke soos wiskunde, natuurwetenskap en rekeningkunde eerste skuif. Dit laat ongelooflike leemtes.

Die skool se verhaal spesifiek rondom die navorsingsverhaal is amper 'n meer negatiewe verhaal as die verhaal van die Bybel. Daar is by geleentheid na die meisies verwys as die vrotkol en ook na Randpoort se lesbene. Die beraders van die skool het in een geval probeer om demone uit een van die meisies te dryf. Die skool het selfs sover gegaan as om 'n pastoor van 'n charismatiese onafhanklike kerk te kry om die meisies te salf en die demone uit die hele groep uit te dryf. Dié wie se demone nie uitgedryf kon word nie is uiteindelik geskors of gevra om die skool te verlaat.

Die skool het die hele homoseksualiteitsaak, veral uit die kantore van die beraders, aan die okkulte verbind en daar is gemeen dat die grootste probleem die duiwel en demone is. Dit is egter ook van hier waar ek baie van die meisies met wie ek gewerk het geleer ken het.

Wat die skool se geskiedenis betref, is dit belangrik om te noem dat daar vroeër jare twee skole was wat saamgesmelt het. Sodoende is daar een model C-skool gestig waar die Afrikaanse kinders wat nie na 'n tegniiese skool toe wou gaan nie, geakkommodeer is. Die skool wat gesluit is, het baie probleemkinders gehad.

Die enigste opsie was dat die twee skole gekombineer is. Die skool wat gesluit is was die skool wat die mense wat die plote wes van Randfontein en tot naby Westonaria gewoon het, geakkommodeer het. 'n Baie groot persentasie van die kinders het dus uit die laerinkomstegroep gekom.

Die kinders het in baie gevalle sosiale wangedrag getoon en dit was vir die onderwysers moeilik om met die kinders te werk. Die verduideliking van die huidige situasie word baie keer aan die samesmelting gekoppel. Die skool waar my medenavorsers hulself bevind het, is nou die naaste skool.

My ervaring van gesprekke met mense oor die skool was in baie gevalle 'n ervaring van ontkenning en 'n geïrriteerdheid. Dit het die heelyd vir my gevoel of die skuld vir kinders se gedrag en toestande in die skool rondgeskuif is. Dat daar probleme is, kan dus glad nie ontken word nie. Waar die skuld lê is egter 'n volgende vraag.

Wat dra die verhaal van die skool by tot die verhoogdrama waarbinne die navorsing dit bevind?

- Die meisies waarmee gewerk is kom uit verskillende dele van Randfontein, nie net die weste en plote nie.
- Beraders het oortree deur bepaalde rituele toe te pas, en kinders te "misbruik".
- Die skool is een van die plekke waar die meisies mekaar ontmoet het en waar 'n groot deel van hulle interaksie met mekaar geskied het.
- Die skool reflekteer die probleme wat in Randfontein bestaan.
- Die skool is nie die rede waarom daar wangedrag en allerlei sosiale probleme is nie.

1.18. Hoofstukindeling en verduideliking van werkswyse

1.18.1. Die sewe bewegings

Die manier waarop die navorsing gedoen sal word, is die sewe bewegings soos deur Müller (2005:76) gebruik. Müller ontwikkel die manier van werk uit die postfundamentalisme van Van Huyssteen. Daarom is dit logies dat die werkswyse gekies is om die navorsing te doen. Dit is ook 'n natuurlike uitvloeisel van die teologiese en epistemologiese vertrekpunte wat vroeër verduidelik is. Die navorsing is dus verder ook narratief van aard. Die klem sal dus hier nie net op die feite geplaas word nie maar op die mense met wie daar gewerk word hulle kontekste en verhale (Müller 2003:295).

1.18.1.1. Hoofstuk 1 – Posisionering: inkleding en agtergrond van die verhoogdrama

'n Spesifieke konteks word beskryf.

Die verduideliking van teoretiese vertrekpunte en konsepte vind plaas. Die fokus hier lê op die agtergrond, wie op die verhoog is en hoe die regisseur homself teenoor die verhoog plaas. Die navorsingsposisionering sal hier grotendeels hanteer word. Die spesifieke konteks van die verhaal sal hier geskets word. Die hoofstuk sal dus die verhaal vertel van hoe die verhoogdrama benader sal word en wat die aanvanklike verwagtinge van gespreksgenote is.

Die wêreld waarbinne ons onself bevind is 'n wêreld waarin mense anders begin dink. Realiteit word sosiaal gekonstrueer, binne 'n bepaalde konteks (Müller 2005:77). Dit is 'n wêreld waarin "normaal" baie dinge kan beteken. Die benadering aan die bod is postmodernisme. En anders as wat daar baie kere geredeneer word, is dit nie net 'n tyd wat op modernisme volg wat weer verby sal gaan nie (Van Huyssteen 1998:3). Die wêreld word steeds deur 'n modernistiese manier van dink gedomineer, waar baie dinge wit en swart is. Die hartseer is dat groot dele van moderne teologie deur die modernistiese manier van dink gedomineer word. Wanneer mense nie by 'n standaardformule ingesluit word nie is hulle abnormaal of sondaars waarvoor net die hel se vuur alleen kan werk.

1.18.1.2. Hoofstuk 2: Bekendstelling van die hoofkarakters

Inkontekservarings word na geluister en beskryf.

Die navorsingsdrama begin hier deur die bekendstelling van die hoofkarakters en hulle verhale. Navorsing word binne die beweging empiries gedoen (Müller 2005:78). Ek wil die verhale wat die meisies het om te vertel hoor, dit verstaan en hulle help om die verhale te kan oorvertel met integriteit (Müller 2000:72). Dit gebeur deurgaans aan die hand van die medenavorsers en gespreksgenote. Hier sal daar in besonderhede na die meisies se verhale geluister word. Versorgers en ander spesialiste se mening sal hier ook geraadpleeg word.

Die beweging tussen om na verhale en ervaringe te luister en dit te beskryf sal dus in 'n sirkulêre beweging plaasvind. Die proses sal begin by die luister na die verhale van die meisies, en hoe hulle dit dan interpreteer. Ek sal dan na die literatuur en die akademiese gemeenskap se interpretasies van die interpretasies kyk. Ek sal dit dan interpreteer en dit terugneem na meisies. Hulle sal die geleentheid gegun word om dan kritiek hierop te lewer en dan hulle ervaringe van die interpretasies te gee. Dit sal dus voortdurend deur die studie gebeur. Ek sal deurgaans poog om soveel moontlik terugvoer aan en van die meisies te kry. Daar sal van kreatiewe maniere, soos kuns, poësie, ensovoorts, gebruik gemaak word om die beweging te inisieer en te fasiliteer.

1.18.1.3. Hoofstuk 3: Interpretasies van ervarings word gemaak, beskryf en ontwikkel in samewerking met medenavorsers en gespreksgenote

Volgens die metode van navorsing doen, stel die navorser nie net in beskrywings van ervarings belang nie. Die belangrikste hier is jou medenavorser se eie interpretasie van die ervarings (Müller 2005:80). Hier gaan dit dus nie oor data nie maar oor die interpretasie van jou medenavorsers en gespreksgenote.

1.18.1.4. Hoofstuk 4: 'n Beskrywing van ervarings soos dit deurgaans verryk word deur tradisies van interpretasie

Daar bestaan in die wêreld spesifieke diskoerse en elke gemeenskap het 'n stel ongeskrewe reëls (Müller 2005:81). Hier sal ek probeer om 'n aantal van die diskoerse te identifiseer. Daar sal ook in samewerking met die medenavorsers gekyk word na hoe die diskoerse bepaal word en waarom daar op bepaalde maniere opgetree word. Daar sal na die medenavorsers geluister word, maar daar sal veral na die kunste gekyk word, wat oor die konteks praat (Müller 2005:82).

Die tradisies en interpretasies moet verder ondersoek word en ook weer geïnterpreteer word. Dit sal met behulp van en aan die hand van 'n literatuurstudie gedoen word. Die akademiese gemeenskap waarvan ek deel is sal en het my al baie beïnvloed om sekere keuses te maak. Die literatuur waarna gekyk sal word, is amper direk deur my akademiese gemeenskap beïnvloed. Dit is veral waar as 'n mens praat oor navorsing en navorsingsmetodologie.

1.18.1.5. Hoofstuk 5: 'n Besinning op die religieuse en spirituele aspekte, veral op die teenwoordigheid van God, soos dit verstaan en ervaar word in 'n spesifieke situasie

Die is nie 'n geforseerde poging om oor godsdiens te praat nie. Die beweging is 'n eerlike poging om te hoor hoe die medenavorsers die teenwoordigheid van God beleef (Müller 2005:82). Ek sal probeer om dit sover moontlik sosiaal-konstruktivisties te benader soos deur Müller voorgestel (2005:81). Die navorser se eie belewenis sal ook 'n bepaalde rol speel in die beweging (Müller 2005:82).

Aanvanklik sal daar nie gepraat word oor religieuse sake nie. Dit is egter onvermydelik dat daar wel oor geloofsake en ervarings van God gepraat sal word, deels omdat baie mense dink dit is wat van hulle verwag word as hulle by

of in die teenwoordigheid van 'n predikant kom. Ek sal egter sover moontlik probeer om dit nie van my kant af te forseer nie.

1.18.1.6. Hoofstuk 6: 'n beskrywing van ervarings, verryk deur 'n interdisiplinêre ondersoek

Interdisiplinêre werk is baie ingewikkeld. Taal, redenering, strategieë, kontekste en maniere om oor menslike ervarings te praat verskil tussen die verskillende gebiede (Müller 2005:83). Die interdisiplinêre ondersoek is egter 'n baie belangrike deel van die prakties-teologiese ondersoek (Müller 2005:82). Die beweging soek die mening van ander teologiese dissiplines, maar ook van ander wetenskappe (Müller 2005:83). Die navorser sal luister na die ander wetenskappe om dan alles te probeer integreer (Müller 2005:83).

Die ander vakgebiede waarna ek gaan kyk word in groot mate deur my tema onderstreep. Ek sal vir 'n groot deel binne die geesteswetenskappe bly. Die kunste sal egter ook genader word om interpretasies te maak. Om egter seker te maak dat die ander vakgebiede relevant bly vir die studie, sal ek dit steeds teen my teologiese vertrekpunt toets, en vanuit die vertrekpunt interpreteer.

Binne die vertrekpunt wat ek gekies het, glo ek dat ek wel die vryheid het om binne ander vakgebiede rond te beweeg. Daar is meer as een bril om die wêreld deur te sien en ek glo dat om die studie deeglik te doen daar van die ander brille ook gebruik gemaak word. Die post-fundamentalisme skep die ruimte om die studie te doen. Van Huyssteen sê dit is 'n moeilike proses waarbinne konflik en botsing nie uitgesluit is nie (1998:5). Dit sal in groot mate van die navorser afhang of hy met 'n vreedsame elegante "*duet*" of 'n gewelddadige "*duel*" te doen sal hê (Van Huyssteen 1998:6).

1.18.1.7. Hoofstuk 7: Die ontwikkeling van 'n alternatiewe interpretasie, wat verby die plaaslike gemeenskap wys

Die manier van praktiese teologiese navorsing behels meer as om net ervarings te beskryf en te interpreteer (Müller 2005:83). "Alternatiewe interpretasies" beteken dat die manier van beoefening van teologie ook dekonstruksie impliseer (Müller 2005:83). Die brawe treë moet geneem word om by 'n nuwe verhaal uit te kom (Müller 2005:83). Die verhaal wys verby die plaaslike gemeenskap (Müller 2005:83). Dit sal nie gebeur as daar streng gestruktureerde metodes is nie. Dit gebeur wel as daar holisties na verhale gekyk word, die proses is sosiaal-konstruktivisties (Müller 2005:83). Die medenavorser word ook genooi om te help om nuwe betekenis te gee, hulle help dus om die nuwe/alternatiewe verhaal te skryf.

Die beweging sal nie sinvol kan geskied as die vorige bewegings nie sinvol afgehandel is nie. Hier word verwag dat die verhaal holisties verstaan sal word (Müller 2005:83). Die betrekking van medenavorsers en ander kundiges kan dus nie uitgesluit word nie. Die beweging is deel van 'n groter sosiaal-konstruktivistiese proses wat daartoe verbind is om nuwe betekenis en beter verstaan mee te bring (Müller 2005:83). Ek glo dat die proses reeds in beweging en aan die gang gesit sal word en dat dit sal ontwikkel deur die studie. Daar sal deurgaans sosiaal-konstruktivisties omgegaan word (Müller 2005:83).